

AZ ÉLETBŐL AZ ÉLETBEK

ÍRTA:
VÁSÁRHELYI JÁNOS

CLUJ-KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T.
1929.

jén egy-egy ilyen kérdésről is elmélkednek, eszmét cserélnek. – Vállalkozásomat a „Magyar Nép” olvasói sok kedves, megható jel bizonyossága szerint szívesen fogadták. Ez indított arra, hogy a „Minerva” könyvkiadó vállalat megtisztelő felhívásának engedve, a „Magyar Nép” könyvtára számára kiadjam lélekből fakadó, szeretettel szolgálni kívánó egyszerű cikkeimet. Fogadják az olvasók azzal t szeretettel, mellyel én, mint az erdélyi magyarság nagy családjának egyik tagja, ez íráson keresztül szólni kívántam testvéreimhez.

Kolozsvár, 1928. november hava.

VÁSÁRHELYI JÁNOS

ERDÉLY.

A napokban Erdély két kiváló szülöttének Erdélyről írott két szép költeménye került a kezembe. Mély megindultsággal olvastam el újra meg újra a szívből fakadt, szívhez szóló sorokat. Az egyik költeményt *Szász Jenő* írta. A költő elragadtatott gyönyörűséggel írja le szülőföldjének csodálatos gazdagságát, bámulatba ejtő szépségeit. A másik költemény szerzője *Szász Károly*. Ő megkapó szavakban ad kifejezést Erdély földje iránt érzett szeretetének, annak a ragaszkodásnak, mely szívét, bár elvitte máshová az élet, mindig ide vonja vissza. Elmondja, hogy jpánt ereklyeképet, úgy hordozza lelkében e gyönyörű föld képét és ezt a képet soha semmi szívéből kitörülni nem tudja, nem fogja. Egyszerű, régies, nem nagy igényű versek ezek, de azért lehetetlen mély meghatottság nélkül olvasni ma is e költeményeket. Mind a *hét* versben ott lüktet írójuk tiszta szerelme Erdély, a szülőföld iránt. De hát úgy is van. Valóban drága, gyönyörű föld ez a mi szülőföldünk, Erdély. Mindene van. Szép völgyei

acélos búzát teremnek. Hegyei mélyén gyógyító források, gazdaggá tevő ércek, az ipari élet nagy kincse, szén. Erdőkoszoruzta hegyei anyagot adnak hajlékaink építéséhez, melegítő fát tűzhelyeinkre. És milyen gazdag Erdély szőlőben, gyümölcsben. Ha átgondoljuk Erdély minden gazdagságát, ragyogó szépségét, szívünkben méltán száll öröm és hála az ég felé, hogy ezen a gyönyörű földön adott lakozást mi nekünk. És mennyire fokozódik büszke önérzetünk, ha nemcsak Erdély bőséges természeti kincseire gondolunk, hanem szellemi, lelki értékeit is számbavesszük. Oh Erdély a műveltségnek is mindig nemes zászlóhordozója volt. Tudósai, költői, politikusai iránytmutató szövétneknek voltak s tisztességet szereztek mindig e földnek. Ha a magyar, de nemcsak a magyar, hanem a román, vagy szász nép történelmét lapozgatjuk, e történelmekben is újra meg újra találkozunk babérkoszoruzta, hálás elismeréssel övezett erdélyi nevekkal, férfiakkal és nőekkel, akiknek emlékezetét áldva emlegetik késő unokák, akik harcosai voltak népük szabadságának, munkásai kulturális előhaladásának, hordozói nagy lelki ajándékoknak, melyekkel nemzetüket gazdagították. Igen, Erdély lelkikincsekben is gazdag, áldott termőföld. Az Erdély földién élő nemzetek mindig szám nélkül rendelkeztek élénkeszű, tehetséges, nemes

férfiakkal és nőekkel, akik hasznára voltak népüknek s tisztességet szereztek ennek a földnek, szülőföldjüknek.

Azonban most felvetődik lelkemben egy más, nagyon komoly kérdés. Úgy érzem, mintha egy fájdalmas hang lelket megrendítő erővel zendülne felém évszázadok távolából: Boldogok, megelégedettek-e ezen a földön, Erdély földjén az emberek? fia földjük olyan gazdag, olyan áldott, gazdagok és örvendezők-e ők? Minden meg van, ami a nyugodt, megelégedett élethez szükséges, miért hiányzik éppen csak a nyugodt, megelégedett élet? Miért hiányzott ez a múltban és miért hiányzik ma? Ha egy égi követ szerte járna Erdély földjén s feltenné ugyanezt a kérdést románnak, magyarnak, szásznak, mit tudnának felelni: Mondhatnának-e mást, mint azt, hogy valóban hiányzik ezen a földön a nyugodt élet s azért van az, hogy Erdély minden gazdasága mellett a nép szegény, súlyos terhek alatt sóhajt, az ipar és kereskedelem fejlődő ereje megtört, a gyermekhalandóság, egyke miatt népi ereje sorvad, a kivándorlók száma nő, a tisztviselői kar munkakészségét megélhetési nehézségek emésztik meg, valami hiányzik, ami miatt fájdalmas sóhajok szállnak át Erdély hegyein, völgyein, valami hiányzik, ami miatt búval árnyalt Erdély népeinek homloka. Mi hiányzik?

Mi hiányzik, mire van szüksége Erdélynek? Vannak, akik azt mondják, hogy pénzre s igazuk van, a tőke Erdély földjén csodákat művelhet, hiszen a földgáztól elkezdve mennyi elrejtett természeti erő vár kiaknázásra Csakhogy a tőke ott keres tanyát magának, ahol szorgalmas, megbízható, komoly kezek közreműködésére, szilárd, erkölcsi felelősség-érzésre, megingathatatlan jog védelmére számíthat. A tőke mellett azért ezekre a belső értékekre is szüksége van Erdélynek. Erdélynek szüksége van nemes, emelkedett szellemű, tiszta indulatú kulturmunkára. Erdélynek arra van szüksége, hogy gyermekei ne fogják le egymás munkára, segítségre, alkotásra hivatott kezét, hanem nemes elhatározással, az ellentéteket áthidaló békességben fogjanak hozzá Erdély javainak felhasználásához. Erdélynek első sorban békességre, a lelkek kiegyeztetésére, különböző népei megnyugtatóására van szüksége. Erdélynek minde- ne meg lesz, ha Erdély gyermekei egyesülni tudnak a békesség lelke által a közös alkotó munkában.

Ma Erdély egyet kér, egyet vár minden politikusától, minden szerető fér fiától: Várja azt, hogy Erdély vezető szellemei addig tanácskozzanak, addig kutassanak, míg megtalálják azt az utat, amely Erdély gyermekeit nemes, tiszta kulturmunkában egyesítheti.

Várja, hogy sorsunk intéző köreit győznék meg arról, hogy Erdély népeinek előhaladása azért államérdek, mert csak ezen az utón keresztül tud Erdély gazdag kincseivel igazán szolgálni az egyetemes fejlődésnek, a haza javának. Erdélynek összefogó szeretetre van szüksége ide bent. Erdély megértő szeretet vár kívülről. Ez hiányzik még és ezért van olyan sok nyomorúsága Erdélynek.

ÉLETMŰVÉSZET.

Minden embernek életében előbb vagy utóbb, de eljön a pillanat, amikor egyszerre csak ítéletes erővel ébred fel lelkében a felelősségre vonó kérdés: Mit alkottál, mit csináltál életedből? Mindnyájunknak életében eljönnek a számadásra vonásnak súlyos órái, melyekben felébredt lelkiismeretünk úgy mutat reá életünk minden hibáira, mulasztásaira, mint az édes apa, aki gyermekének vállán keresztül nézi feladatán dolgozó gyermeke számításait s itt is, ott is megmutatja a hibákat, melyeket gyermeke elkövet. Egyszerre csak reá döbben lelkünk az igazságra, hogy életünk a Gondviseléstől elénk állított nagyszerű feladat s lelkiismeretünk nem tévedő

biztossággal szól: Nézd, itt egy elpászolt alkalom, ott egy elfelejtett fogadás. Ha ezt a sötét órát kitörülhetnéd életedből, ha azt a gonosz szót nem mondtad volna ki, egészen másképp tudnád megoldani életed feladatát, azt a szép feladatot, hogy fegyelmezett, munkás, egyensúlyozott étellel szolgálj népedet, családot, munkáld az emberiség előhaladását. Egyszer csak észrevevessük, hogy a legnagyobb művészet az, ahogyan kiváló emberek a bűnnek, gyarlóságnak bilincseiből kiszabadulva hatalmukba tudták keríteni életüket s önmagukból nemes, példaadó jellemeket tudtak formálni, felismerjük, hogy a legnagyobb művészet az okosan, áldásosan, szépen élni tudásnak művészete. De hát meglehet-e tanulni, el lehet-e sajátítani azokat az ismereteket, melyek minket is képesekké tehetnek e gyönyörű feladat megoldására? Mindenesetre törekednünk kell arra, hogy mi is megszerezzük az igazi életfolytatásra vezető erők, utak és eszközök ismeretét. E törekvésünkben nagy segítségünkre lehetnek azok a férfiak és nők, akik emberileg szép, befejezett élet példatadó emlékezetét hagyták örökül a késő utódoknak s élettapasztalataik tanácsaival nekünk is segítségünkre lehetnek az igazi élet erőforrásainak, útjainak megmutatásában.

Úgy érezzük, hogy talán sohasem volt több nehézséggel, kísértéssel, próbáltatással

teljesebb az emberi élet, mint manapság. Ma megélni is nehéz, hát még mennyivel nehezebb becsületesen, szépen, áldásosan élni. De ha nehéz, annál dicsőségesebb, emberhez méltóbb éppen ezekben az időkben így élni. Magyar népünknek megújulása el sem képzelhető másképpen, csak úgy, ha népünk gyermekei az igaz élet tiszta forrásvizéből merítve a jellem belső erőivel fegyverzik fel magukat. Ezért határoztuk el, hogy írásainkban, ezen elmélkedéseinkben az emberi élet, jellemfejlesztés egy-egy fontosabb kérdését beszéljük meg s az élet áldott, nagy művészeinek bizonyágtételeit idézzük mindnyájunk tanulságára. Valljuk, hogy nem külső hatalomban, gazdagságban, dicsőségben, hanem belső erkölcsi erőben, jószágban, hitben, szeretetben, szóval igazi jellemes férfiak és nők nagy számában van a népek megmaradásának, megújulásának igazi feltétele. Idézzünk lelkünk elé ez alkalommal is, egy pár útmutató vallomást a helyes életfolytatás alapelveire nézve:

*

Az igazi kincsek. Egy neves, kiváló államférfiú, Mason, a következő vallomásban foglalta össze változatos életének alapvető meggyőződését: Négy király alatt voltam titkos tanácsos, harminc éves államférfiúi pályafutásom alatt sokat láttam, tapasztaltam, de éle-

tem legfőbb igazságát mégis csak ebben foglalhatom össze: Változatos életpályámon megtanultam, hogy kötelességeink komoly felfogása a *legnagyobb bölcsesség*, a mértékletes élet a *legjobb orvosság* és Istenben bizó, hívő szív a *legnagyobb boldogság*. E leki javak az életnek igazi javai s megszerzésük útja mindenki előtt nyitva áll.

*

A *siker titka*. Egy bölcs tanító a következő szavakkal figyelmeztette tanítványait a hűséges kötelességteljesítésre: Nézzétek a földműves milyen pontosan tudja, hogy melyik növényt mikor kell elvetni, hogy termést, aratást várhasson a vetés után. Tudja, hogy a vetés elmulasztott idejét semmiképpen sem lehet helyrehozni. Nos hát így van az emberi élettel is. A tanulás, az erőgyűjtés kora az ifjúság, az alkotó munkáé a férfikor. Mi lehet az eredménye az olyan ember életének, aki férfi korban akarja elvégezni az ifjú munkáját? Ne feledjétek, a *siker két egyszerű szülőnek gyermeke, a pontosságnak és lelkiismeretességnek*. A jelszónál: „Jobb későn, mint soha”, bölcsőbb a másik: „Jobb sohasem későn.”

*

A *vitathatatlan igazság*. Ha tönkretettük életünket az élet külső javaiért, gazdagságért,

dicsőségért, hatalomért való hiú küzdelemben, tönkretett életünkkel semmitsem tudunk kezdeni az élet mindezen javaival. A bátor ember számára – mondotta egy hőselkü nő – a boldog és boldogtalan sors olyan, mint jobb és balkeze, használja mind a kettőt.

A MI IFJÚSÁGUNK.

Minél fájdalmasabb aggodalom tölti be szívünket szomorú jelenünk láttára, annál ragaszkodóbb, melegebb szeretettel tekintünk ifjúságunkra, mert érezzük, hogy e gyűlölködő világban elsősorban ifjaink hivatottak újra építeni az emberi kulturszolidaritás, testvéri megértés omladozó hajlékát. Ifjúságunkban és ifjúságunk által várjuk népünk megújulását. De hogyan? Egy dologgal legyenek tisztába ifjaink. Az ő boldogulásuk, előhaladásuk nagyon nehéz lesz. Ők csak úgy haladhatnak, boldogulhatnak az életben, ha munkájuk értékesebb, tudásuk fölényesebb, megbízhatóságuk kétségtelenebb lesz, mint bárkié! Ez azonban senkit se riasszon el a lelkes, magabizó, bátor munkától. A boldogság verőfényében könnyű nagynak lenni, de az ember valódi értéke a szenvedésben próbáltatik meg s

abban próbáltatik meg a népek életrevalósága is.

Én bízom népünk életrevalóságában s éppen azért remélem, hogy a próbáltatások tüzeiben megtisztulva kelnek ifjainkban új életre azok a régi erények, melyek népünk számára a kultúrvilág becsülését eddig is biztosították. Ezek az erények: szívós kitartás, megnemingó bizalom, áldozatkész szeretet az emberi művelődés érdekében. A múlt ragyogó példái mutatják, hogy ez erények emelték ki népünket mindig a nyomorúság, lelki meghasonlottság posványából s vívták ki számára a világ elismerését. Csak egy pár példát említsek. *Bolyai* nagy elvonultságában, szegénységgel, közönnyel nem törődve, támogatást, biztatást senkitől sem várva mélyed el a matematika nehéz kérdéseinek bűvárlásába, hatol be addig meg nem oldott talányok mélységeibe s ezáltal szerez tiszteletet a magyar tudományosság, elismerést a magyar elme nagyrahitottsága számára. Az a kitüntetés, mellyel Bolyai emlékét a párisi akadémia megkoszorúzta, fényt és díszet adott nemcsak neki, de tanúságot tett arról is, hogy népünknek része van az emberiség kultúrfejlődésében. *Petőfi* Debrecenben fűtetlen szobában, hideg téli éjszakákon, nélkülözéssel, akadályokkal mit sem gondolva önti dalba szíve-lelke szent érzelmeit, eszményeit s lánglelkének

fénye, melege átheviti idegen népek millióinak szívét is s dicsősége dicsőséget szerez elfeledett népének. *Körösi-Csorna* Sándor nekivág ismeretlen világoknak, keresve őseink betemetett múltját, őshazáját s közben újabb és újabb területeket világít meg az emberiség előtt s vivja ki a világ elismerését a törhetetlen magyar akarat előtt. Ezek a férfiak, egy Madách Imrével, Munkácsival, Liszt Ferencel és a többi nagyokkal együtt úgy beírták a magyar nép nevét a kulturvilág történetébe, hogy onnan soha semmi ki nem törülheti. Országok külső hatalma növekedhetik és megkisebbedhetik, de az a szolgálat, melyet egy nép az emberi haladás előbbrevitelére kultúrértékeinek felszínre hozásával tesz, el nem vesz soha.

Ifjúságunk jövő munkássága irányának megjelölésére az útmutató példákat elsősorban nem a politikusok, nem a hadvezérek sorából veszem, hanem a kultúra egyszerű munkásainak sorából. Azért teszem ezt, mert úgy érzem, hogy nekünk ma ezen az úton kell keresnünk az érvényesülést. Ifjaink csak ezen az úton lehetnek egy új világnak útegyengetői. A politika népet nép ellen sorakoztat, a hadi dicsőségnek és babérnak ára milliók gyásza, nyomora, könnye. A kulturális munka azonban megértést, világosságot, kibékülést eredményez. És ennek a romokban he-

verő világnak elsősorban és mindenekfelett a művelődés építő munkájára van szüksége. Mi azért azt várjuk és azt akarjuk, hogy a mi ifjúságunk hősie erőfeszítéssel erre a munkára készüljön fel.

Ifjú testvéreink! Magyar ifjak és leányok! Mi azt akarjuk, hogy lelkiismeretetek legyen, melyet sohase terheljen furdalás, olyan arcotok, melynek sohase legyen oka elhalványulni a vádló hangjára, olyan szívetek, mely sohase remegjen a félelem miatt, hogy titkai napvilágra jönnék. Mi azt akarjuk, hogy Ti a becsületnek, a szeretetnek, az igazságnak a hősei legyetek s a jószág lelkével hódítsátok meg népünk számára az igazak rokonszenvét és elismerését.

*

Igaz jelszó:

Szép az élet, úgy mondja az álom

Kötelesség – ébren úgy találom.

*

Helyes célkitűzés. Nem sok dolgot közepesen, hanem egy dolgot kitűnően elvégezni, ebben van a helyes életnek a titka. Sok olyan ember van, aki nagyon sokat dolgozik s képes is lenne jelentős siker elérésére, de az a szerencsétlensége, hogy szeszélye szerint, rendszer, beosztás, a viszonyok figyelembevétele nélkül, értelmetlenül, határozott célkitűzés

nélkül dolgozik. Mit ér a legkedvezőbb időjárás, a legkitűnőbb kormánnyal felszerelt hajó az olyan hajóskapitány számára, aki nem tudja, hogy hol, mikor, melyik kikötőbe és miért akar oda beérkezni? Az örök cél iránti tudatlanságból hitetlenség támad, melynek eredménye a kétségbeesés, a kárhozat. A földi célok meg nem értésének következménye a züllés. Az élet legszerencsétlenebb figurái a céltévesztett lelkek.

ELDOBÁLT KINCSEK.

Egy költő nagyon jellemzően így rajzolja meg az időnek járását. „Háromféle – úgy mond – az időnek járása. Habozva jön, lassan bontakozik ki a jövő. Villámgyorsan repül el a jelen, örökre csendesen áll a múlt.”

Így mondja ezt a költő és helyesen mondja, örökre csendesen áll a múlt. Ami egyszer toegtörtént, az megtörtént, soha senki sem tudja többé meg nem törtéنتté tenni. Az áll jváltozhatatlanul, mint kővé merevült emlékjele a mi hűségünknek, vagy hűtlenségünknek. – Habozva, lassan bontakozik ki a jövő. Csak lépésről-lépésre leplezi le titokzatos ar-

cát. Sohasem teszi meg a második lépést az első előtt. Nincs a világnak olyan bölcse, ki biztos feleletet tudna adni csak arra a nagyon szerény kérdésre is: Mit hoz nekünk a holnap, vagy egy új esztendő? Napsugaras örömet, vagy a fájdalom bánatos éjszakáját? Mi nem rendelkezünk a múlt és jövővel felett. Egyet azonban hatalmunkba adott az ég. Mienk a jelen pillanat. Hogy a következő a mienk-e? Ki tudná azt? Csak az Isten, aki ura az életnek és a halálnak.

A mienk a gyorsan repülő jelen. Azért az a mi egyetlen és szent kötelességünk, hogy életünk jelenvaló idejét használjuk fel minél áldásosabban, mert a léha könnyelműséggel elvesztegetett napokat, éveket soha vissza nem szerezhetjük, örökre csendesesen áll a múlt.

Egy tanulságos perzsa monda beszél egy emberről, aki a tengerpartnál sétálgatva apró kövekkel telt zsákocskát talált. Gondtalanul játszadozott az apró kövecskékkel. Dobálta a fehér sirályokat, melyek a tenger hullámain himbálóztak és egyik kövecske a másik után tűnt el a hullámok között. Egy kövecskét azonban véletlenül megtartott és haza vitt magával. És otthon, a tűzhely világán át tündöklő fényvel ragyogni kezdett a kő. Ekkor ismerte fel a férfiú, hogy a zsákocská nagy értékű gyémánt kövecskékkel oolt tele és ő mérhetetlen kincset dobált el magától. Vissza-

sietett a parthoz, megkeresni az elvesztett kincseket. Azonban hasztalan. Ott feküdtek már azok a tenger kikutathatatlan mélyében. Sem keserű önvád, sem könnyek nem tudták visszaszerezni a meggondolatlanul eldobált kincseket.

Sok ember bánik igv, ilyen megfontolatlan könnyelműséggel életének esztendeivel. Gondtalan tétlenségben, léha nemtörődömséggel engedi elrohanni egyik napot a másik után, egyik esztendőt a másik után. És legjobb esetben hetven avagy nyolcvan esztendő és eliramlik – oda az élet! Hány ember van, aki egész élete keserves munkájával sem tudja jóvátenni azt, hogy élete legdrágább, legértékesebb idejét, az *ifjúság tetterős napjait üres mulatozásban tékozolta el.*

Ismeretes előttünk is az angol közmondás: az idő pénz. Mi azonban valljuk, hogy ez a mondás még nem fejezi ki az idő jelentőségét. Mi az idő? Én azt mondanám: az idő, a mi Istenünk áldásokkal felénk nyújtott keze, mellyel kapukat nyit meg előttünk, drága alkalmakat szerez számunkra, hogy életünk javait, ajándékait kifejthessük, felhasználhassuk saját és gondjainkra bízott kedveseink javára. És bizony mondom, ha eljön az az óra, melyről Megváltónk beszél, eljőri az óra, melyben az életnek Ura felteszi a kérdést: Mit csináltál a reád bízott talentumokkal? –

akkor bizonyára meghallja lelkiismeretünk ezt a kérdést is: Nos, gyermekem, mire használtad fel a te idődet? – Mi lesz, ha azt kell mondanunk: Eldobáltuk, eltékoztuk a drága napokat, az áldott éveket és ezért hiábavalósággá tettük az élet Urának minden egyéb ajándékát, melyet testi és lelki javakban ajándékozott nekünk.

*

Amíg időnk vagyon. Egy kiváló író, Carlyle, mondja, hogy az élet minden napját e szavakkal kellene köszöntenünk: „Az örökkévalóságból emelkedtél ki és az örökkévalóságba fogsz ismét alászállani. Nem bocsátlak el addig, míg meg nem áldlak szép, nemes tettekkel.” És mégis, ez a híres férfiú is, aki élelének napjait szigorú, komoly munkában töltötte el, megrázóan tapasztalta, hogy valamilyen, egy nagyon nagy dolgot, helyrehozhatatlanul elmulasztott. Elutazott hazulról s mire útjáról visszatért, felesége váratlanul meghalt. A hazatérő férfiú zokogva állott felesége halottas ágya mellett. „Oh, ha csak öt percig élt volna még hazaérkezésem után, hogy megmondhattam volna, hogy milyen nagyon szerettem őt.” – Csak öt percet. És ez az öt perc sohasem jött el többé. Milyen sok ember éli át ugyanezt, csak nem olyan becsületes lélek, hogy nyíltan bevallja. Megrendítő dolog, ott állani

valakinek a sírja mellett s érezni, hogy vele szemben valamit, talán a legnagyobbat, helyrehozhatatlanul elmulasztottuk. Szeressük, becsüljük, segítsük egymást, amíg időnk van.

Idejében a helyén. A nagy hős, Nelson, egyik híres tengeri útjára készült. Az indulás előtti nap estvéjén, segédtisztje e szavakkal készült távozni tőle: „Tehát holnap pontosan hat órakor itt leszek.” „Nem úgy, barátom! Jöjjön egy negyedórával hat előtt. Jegyezze meg, hogy én egész életemben minden dologhoz egy negyedórával előbb odaérkeztem, mint ahogy elő volt írva számomra és ez tett engem emberré.”

AZ A TE TESTVÉRED...

Egy nagy város egyik forgalmas utcájában történt a következő eset. Feltörték a követet, mély árkot ástak, mert ki kellett javítani a csőhálózatot. Egyik szakaszon azonban aláomlott a föld, áttörte a deszkákat, melyek két oldalt eddig megakadályozták a földomlást. A lezuhanó földtömeg maga alá sodort s csaknem teljesen el is borított egy munkást. Nagy tömeg verődött össze a szerencsétlenség

helyén s álmélkodva nézte, mint igyekeznek társai kimenteni a veszedelmes helyzetből a szerencsétlen munkást. Egyszerre csak egy nő tört át lázasan, nagy izgatottsággal a tömegen keresztül és pár szót sűgött egy nagyon közönyös ember fülébe, aki ott álldogált a bámészkodók között, nyugodtan pipázott s egyáltalán nem mutatta, hogy csak egy parányi részvétet is érez a bajba jutott munkás iránt. A nő szavára azonban ez az ember ledobta kabátját s hevesen, mindenkinél nagyobb odaadással kezdett dolgozni. Mi idézte elő ezt a változást? Mit mondott ez az asszony? Csak ennyit: Jákob, a te testvéred az, aki alant fekszik.

Eltemetett, szomorúság és gond által mélyen leszorított ember, aki nyomorúságos helyzetének siralmas bilincseiből semmiképen sem tudja magát kiszabadítani, van, oh, fájdalom, nagyon sok van közöttünk is. A súlyos viszonyoknak nyomása elviselhetetlen teherként nehezül igen sok társunkra. Látjuk, hogy testvéreink magukra vannak hagyatva és azoknak, akik közvetlenül nincsenek veszélyeztetve, tetterős segítsége nélkül nem tudnak szorongatott helyzetükből kiszabadulni. De – ki nyújtja segítségre kezét? Olyan sokan mennek el a bajba jutottak mellett rohanva, saját dolgaik elintézésére. Egy futó tekintetet talán vetnek a szerencsétlenre, talán

a könyörületnek érzése is átsuhan lelkükön, vagy betölti szívüket az öröm: Hála az Istennek, hogy nem én fekszem ott alant. Aztán haladnak tovább, nincs idejük segíteni. Mások egy pillanatra megállanak, beszélgetni kezdenek a dolgról, de érdek nélkül, zsebre dugott kézzel, vagy szakállukat simogatva szemlélik a szerencsétlenséget s legfennebb bírálgatják azoknak munkáját, akik valami okból dolgozni akarnak a szenvedők felemeléséért. Oh, emberek, magyarok, hát nektek még senki sem kiáltott egy ébresztő, tette serkentő szót lelketekbe? Miféle szót? Az aszszony egyszerű, de a lélek mélyébe vágó, szívet megremegtető éles szavát: *Testvéred az, aki alant fekszik! A szemrehányó, a felelősségrevonó, a soha el nem némítható szót: Ki segít rajtunk, ha mi emberek, magyarok egymáson nem segítünk?*

Kölcsey intelme. „Ha bámulatos művet írni, – így int Kölcsey – fontos ütközetet nyerni, phidiási szobrot alkotni, országos alkotmányt alapítani nem mindentől telik ... de *jót* tenni magában és másokkal együtt senkinek sem lehetetlen. Tehát tégy! s tégy minden *jót*, a mi tőled telik. Senki sem köteleztetik arra, hogy gazdag nagy, vagy csak bölcs is legyen, de másfelől mindnyájan becsületesek tartozunk lenni.”

Az igazi erő. A történelem felséges bizonyágtevéssel hirdeti, hogy amikor Krisztus híveiben és gyülekezeteiben ott élt és munkált a valódi felebaráti szeretet, akkor mindig új tavasz virult az emberiség életében ... „Gondoljátok meg – mondja Julián apostata, a római császár, mint pontifex maximus, a maga papjainak – gondoljátok meg, hogy a keresztyén babona elterjedését semmi sem mozdította annyira elő, mint a keresztyéneknek az idegenek iránt tanúsított jótékonysága és irgalmassága. Állítsatok ti is kórházakat minden városban. Mert mégis csak szégyen volna reánk nézve, hogy szegényeinket elhagynánk, míg a zsidók között nincs egy szegény sem és az istentelen galileusok nemcsak a maguk szegényeiről, de még a mienkről is gondoskodnak.” – íme az igazi erő, mely meggyőzte a világot. Véréét égfelé szórva ismerte be a legyőzött pogány császár: Győztél Názárethi. Győzött a király, aki katonáit ezzel a hadi paranccsal küldte a világba: Áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, *jót* tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék ...

A király kérdése – a bölcs felelete. Mikor XIV. Lajos országa legnevezetesebb államférfiától kérdezte, mikép lehet az, hogy a nagy s népes Franciaország felett uralkodván, az annyira kicsiny Hollandiát meg nem

hódíthatá, az államférfiú ekép válaszolt: „Azért, felség, mert az ország nagyságát nem területének terjedelme, de népének jelleme határozza meg. A hollandok szorgalmas munkássága, takarékosága, erélye és összetartása nehezíti meg felséged győzelmét.” Elfajult egyesek, kik csak saját hasznukat nézik, önérdükkel törődnek, bármily töméntelen legyen is számuk, nem alkothatnak soha nagy nemzetet. Látszhatik maga a nép a legműveltebbnek, mégis a balsors első rázkódására rögtön darabokra mállik szét.

KIT VÁLASSZUNK?

A kegyes, melegszívű férfiú, Claudius Mátyás, egykor ezüst lakodalmát tartotta. Barátoknak, tisztelőknek, rokonoknak díszes társasága volt együtt az ünneplő házaspár tisztos hajlékában. És az ünnepi társaságban felállott Claudius Mátyás s megható szavakban tett bizonyoságot arról az áldásról, melyet hű feleségének szeretetében ajándékozott neki a Gondviselés. „Neked köszönöm nyugalمامat, jólétemet, boldogságomat ebben az életben, büszke örömmel állapítom meg, hogy nagyon okos ember voltam, amikor Téged választot-

tálad, de nem, nem én választottalak, hanem Isten adott nekem Tégedet. Más kéz nem tud ilyen áldást adni.” – Boldog férfiú, aki ezüst lakodalmán ilyen vallomás tiszta hálájával tudja megeállapítani: nagyon okos ember voltam, hogy Téged választottalak. Boldog, aki választásában éppen a Gondviselő isteni szeretet ének áldását ismeri fel. Az életnek alig lehet jelentősebb kérdése, mint az a kérdés: ki legyen a mi társunk az életben? Van egy orosz közmondás, mely így hangzik: „Aki háborúba indul, annak egy Miatyánkot kell elimádkozni. Aki tengeren készül útrakelni, annak kettőt. Aki házasságra lép, annak hármat.” Ezzel a tréfás közmondással azt akarta kifejezni a néplélek, hogy az életben nincs nagyobb, kockázatosabb vállalkozás, melytől annyira függne az ember sorsa, boldogsága, mint a házasság, a családalapítás. Valóban úgy is van. Egy jól sikerült házasság, melyben a házastársak megértik, szeretik egymást, hűségesek egymáshoz, földreszállott menyország, viszont az olyan házasság, melyben egyenetlenség, békétlenség, hideg közöny tölti be a szíveket, szomorú csalódás hervasztja el a remény virágait, bizony a legsötétebb pokol. De hát kit válasszunk? Nagyon kedves feleletet hallottam kicsendülni e kérdésre egy szellemes, komoly leány válaszából. Egy nagyon szerényen öltözött, csaknem kopott ru-

hájú fiatalemberrel beszélgetett az utcán ez a leány. Amikor elvált a fiatalembertől, szembejövő előkelő barátnője, ki távolból látta e találkozást, szemrehányó, gőgös figyelmeztetéssel mondotta: Ugyan hogy tudsz szóba állani ezzel a kopott ruhájú fiatalemberrel? Nem a ruhájával beszéltem, hanem az emberrel, aki melegszívű, emelkedett gondolkozású, tiszta lélek – felelte a leány. Íme a válasz. Kit válasszunk? Nem azt, aki csak szép, mert szépsége pár napos betegség után eltűnhet örökre. Nem azt, aki csak gazdag. Léha, igényes, könnyelmű ember kezében úgy olvad el a legnagyobb vagyon is, mint a hó. Nem azt, aki csak okos és tanult. A szívtelen, önző okosság kíméletlenné, gyűlölködő^Té teszi az embert s megfagyasztja hidegsége a szeretet virágait. Válasszuk azt, akinek szépségét, talán vagyonát, tudását átragyogja az igazi jószág. Az embert, a megértő, gyöngéd, tiszta jellemet, azt keressük, azt válasszuk. Huszonöt, talán ötven év alatt királyi szépségből hervadó csúnyaság, gazdagságból gondterhelt szegénység lehet s a sír felé haladó öreg ember sokat átölelő tudása mit ér, ha hiányzik mellőle, hiányzik életéből a szeretet? Csak egy van, ami maradandó, a tiszta szeretet megértő jósa. Ifjú és leány, amikor átsuhan lelkén a vágy társ után, elröppen ajkáról a kérdés: Kit válasszak? Íme a felelet, annak

a komoly leánynak felelete: Nem a ruháját nem a vagyonát, hanem az embert keresem, akinek szeméből, beszédjéből, gondolkozásából felém ragyog a tiszta szeretet megértő jósága.

Mi a házasság? Házasság mondottu valaki – annyit jelent, mint megfelezni a jogokat és megkettőztetni a kötelességeket. Igen! Megfelezett jogok és megkettőződ kötelességek – ez a házasság. Viszont az áldása is van. Az igaz családi életnek jutalma ugyanis az, hogy a tiszta családi életben a megosztott öröm kettős öröm, a megosztott fájdalom fél fájdalom.

Találó hasonlat. Keletindia pálmáiról beszéltek, hogy azokkal gyakran megtörténik, hogy gazdag virágokkal ékesen nőnek a meszsi magasba, de ha kedvező széljárás nincsen, gyümölcsöt csak úgy teremnek, ha akad egy könyörületés kéz, mely ágaikat egymáshoz hajtja s egy súlyos kővel megterheli. Ez a kép szépen szemlélteti az igazságot, hogy két ifjú szív boldog, színes reménységek virágaival ékes szerelme is csak úgy lesz áldásos, ha szívesen és önként megterhelik szövetségüket a szent házasság komoly, erős fogadalmával, a házassági esküvel.

Házassági arany szabály. Egy bölcs, öreg pap egykor így szólott az előtte álló ifjú pár-

hoz: „Kedves ifjak! Mikor gyermekek voltatok, az iskolában azt tanultátok a nyelvtanból, hogy az első személy az *én*, a második a *te*. Ha most, mint felnőtt emberek, figyelő szemekkel néztek körül a világban, azt látjátok, hogy az emberek ebből a nyelvtani szabályból magaviseleti, erkölcsi életszabályt csináltak. Mindenkinek a maga személye, haszna, dicsősége az első, azért van a világban annyi fájdalom, gyász, olyan keserves életharc. Ha Ti boldogok akartok lenni, családi hajlékotokban változtassátok meg ezt a szabályt. Nálatok legyen az első személy mindig a *te*, a második az *én*. Próbáljátok úgy élni, hogy egymásnak még a gondolatát is megelőzve, mindig egymás meglegedését keressétek s ha mindketten komolyan erre igyekeztek, meglátjátok, hogy mindaketten boldogok is lesztek.”

AZ OTTHON.

Van egy régi, nagyon kedvelt mese egy férfiúról, ki elhatározta, hogy útra kel megkeresni a boldogságot. Messzi birodalmakat bejárt. Kereste a nyugalmas, meglegedett életet hatalomban, élvezetben, dicsőségben, de nem találta sehol, semmiben. Végül is csaló-

dott szívvel, fáradt, csüggeteg lélekkel hazatért. Mikor házához érkezett, megriadva látta, hogy házának küszöbén egy varázsos szépségtől körülragyogott, ismeretlen égi alak ül. „Ki vagy Te?” – kérdezte a megdöbben vándor. „Én a boldogság vagyok és Te reád várok.” – felelt az égi tünemény. Így értette meg a vándor, hogy az a boldogság, melyet ez a földi élet adhat, nem valami távoli csodaországban lakozik, hanem saját életünkben, ott-honunkban vár reánk.

Azt hiszem, alig lehet megkapóbban kifejezni az igaz családi élet jelentőségét, mint ahogyan az ebben a kedves, egyszerű történetben kifejezést nyer. Valóban! Aki szíve számára nyugalmat, tiszta örömet keres, az mégis csak akkor jár helyes úton, ha ragaszkodó szívek tiszta szeretetétől áthatott családi hajlékot alapít. Én azt hiszem, hogy az a varázsos szépségtől körül sugározott égi alak, aki a csalódott szívvel visszatérő, fáradt vándorra várt, a hitvesi szeretetnek, hűségnek égi angyala volt.

Tegyük fel a kérdést: miben van a családi életnek igazi áldása? Első sorban abban, hogy otthont ad az embernek. A családi élet azért a legtisztább örömöknek forrása, mert a házasság a férfi és nő számára a szeretetnek olyan eltéphetetlen közösségét tudja megteremteni, mely egy egész életen át a házastár-

saknak boldog összetartását, közösségét biztosítja. Ilyen állandó kapcsolatot csak a házasság létesít. A szülők mihelyt gyermekeiket odáig nevelik, hogy azok saját életük kialakításához kezdhessenek, a családi közösségből útra bocsátják gyermekeiket. A testvérek közül is mindenik saját útjára tér és ezek az utak sokszor olyan nagyon elágaznak egymástól. A barátok is találkoznak, aztán újra elválnak egymástól, mert mindenkinek megvan a maga külön munkaköre, hivatása. A házasságban azonban a férfi és nő, férj és feleség örökre egymást segítő, boldogító egységben, a szeretet áldott életközösségében maradnak. A tovaszálló évekkkel megváltozhatnak körülöttük és rajtuk minden, betegség hatalma, gondnak terhe mély barázdákat szánthat arcukon, azdagokból szegény emberekké válhatnak, e mégis, férj és feleség, az igazi házasságban mint szent egység, az élet minden változásai között örökre egymáshoz tartoznak. A szeretetnek ebben a széttéphetetlen, áldott egységében kibeszélhetetlen örömmel, vigasztalásnak, megújulásnak forrása rejlik számukra.

Egy fiatal, korán elhalt író nő egyik kedves regényében két ifjú lélek tiszta szerelmét rajzolja meg. E regényben van egy kedves jelenet, Téli délután együtt sétál a szerelmes pár. Sűrű köd homálya szállott le a tájra s tarkarta el mögöttük is, előttük is a kilátást. A

férfiú megszorítja társa kezét és így szól: Lá-
tod, ez a boldogság. Múlt és jövő homálya kö-
zött úgy haladni át, hogy megfogjuk és el ne
bocsássuk egymás kezét. Ez a boldogság. Ez
az otthon áldása. Egy társ, aki vár, aki a
miénk, osztja örömünket, átérzi és megosztja
gondjainkat, imádkozik velünk és érettünk.
ebben a sivár, gondterhelt világban könnyebb
a munka terhe, elviselhetőbb a csalódás fáj-
dalma, ha tudjuk, hogy hazatérve, házunk
küszöbén vár és ajtót nyit előttünk a családi
boldogság égi követe: Jöjj! Várok reád. Nyu-
galmat, felújulást akarok adni a lelkednek.

Az otthon jelentősége. Az otthon jelentő-
ségét megragadó erővel fejezte ki *Jókai Mór*,
aki ezt mondotta: Amely nép nem tudja meg-
becsülni ezt a szót: „otthon”, az nem tudja
megbecsülni ezt a szót: „haza”. Viszont az ott-
honnak lelke a nő. Ezért hangsúlyozta *Mikó*
Imre gróf az igazságot, melyet a történelem
sokszorosan igazol: „A polgári törvényeket a
férfiak, – a társadalmi erényeket és erköl-
csöket a nők teremtik.” Nekünk különösen
tudnunk kell, hogy vallásosságunknak, nem-
zeti kultúránknak igazi dajkáló ja az otthon,
melyben e drága tüzek lángját éleszteni hit-
veseknek és szülőknek szent kötelessége.

A ház lelke. Régi igazság, hogy a férfi sze-
rezhet házat, de a házat otthonná számára
csak a nő teszi. A ház lelke a hívő, munkás,

szerelő nő, a hitves és anya. Az erényes, szorgalmas, derült és csinos nő felügyelete alatt még a legszegényebb viskó is jólét, erény s boldogság hajlékává varázsoltatik át, hol a családi élet áldott örömei, vigasztaló hatalmai szeítteliiek és újítanak meg mindent. Az ilyen otthoni édes visszaemlékezések teszik becsessé a férfit előt, vigaszt nyújt neki a szerencsétlenség idején, büszkeséget, ha jólét mosolyog reá és mindvégig igaz marad számára az, amit *Tompa Mihály* írt az áldott otthonról:

*Minden oly nép s igaz belől e kis körön,
Gondolja kepeit együtt bár. vagy külön.*

A nagy figyelmeztetés. Már egy neves római költő, *Horatius* megmondotta, hogy a bűnnel terhes századok először a családi hajlékokat fertőzik meg a ledérség, a romlás szellemével s az e forrásból fakadó romlás fertőzi meg, viszi pusztulásba az egész közéletet. Vigyázzunk családi hajlékaink tisztaságára!

AZ ANYA.

A neves magyar írónőnek, *Thormay Cecilnek*, van egy nagyon kedves, tanulságos el-

beszélése, melynek címe „Az időtlen bolt.” Ez elbeszélésben a sorsot egy különös boltoshoz hasonítja, aki boltjában az élet javait árulja az embereknek. E boltba jön mindenki, aki boldogságot óhajt szerezni és megvásárolja azt a kincset, melyben hite szerint megtalálja a boldogságot.

Az egyik élete minden munkaerejét odaadja a gazdagságért, a másik ifjúsága feláldozásával vásárol dicsőséget. Egyszer csak jön az édesanya. Ő nem magának akar vásárolni. „Nem magadnak?! Hát kinek akarsz vásárolni?” – kérdi csodálkozva a kereskedő. Tőlem idáig még mindenki csak magának vásárolt.” „Gyermekemnek” – felelt az anya. „És mit akarsz?” „Azt, hogy boldog legyen.” – A kereskedő azt feleli, hogy az anyának e kívánságát csak úgy teljesítheti, ha cserébe az édesanya saját boldogságát adja. És ez sem elég. A célt csak úgy tudja elérni, ha az anya saját boldogságát mosolyogva úgy áldozza fel, hogy gyermeke meg se sejtse lemondását, mert ha a gyermek észreveszi, hogy anyja szenved miatta, e felismerés megzavarná boldogságát. És az édesanya megcsinálja ezt a vásárt, boldogsága árán vásárol a gyermekének boldogságot. – Kedves, finom és igazi jellemzése ez az anyaszívnek. Sohasem szabad ezt a képet elfelednünk. A legnagyobb dolog a világon az anyaság és a legszentebb

szereiét az anyai szeretet. Ezért a Próféta is, amikor Istenről a legnagyobbat, a legvigasztalóbb igazságot akarja mondani, azt mondja az Isten szívéől:

„Megvigasztal, mint akit az Ő anyja vigasztal.”

Ki tudná szavakba foglalni és kifejezni azt az áldást, amelyet egy jóságos anyai szív szeretetében talál a gyermek s érvényesít aztán a világban. Az emberiség legnemesebb lelkei próbálják kifejezni bálájukat édesanyjuk iránt, de még ők sem találtak méltó szavakat az igazi anyák magasztalására. *Gróf Széchenyi* Istvánnak; a legnagyobb magyarnak egytlen verse maradt fenn, s azt a verset édesanyjához, Festetich Júliához, intézte. A kezdetleges verssorokban ott dobog a nemes férfiúnak hálával telt szíve. Így ír anyja szereleiről Széchenyi: „Ma mindazt, mit szívem érez, tollammal leírhatnám, mindazt, mit csak neked köszön, méltán előadhatnám, boldog volnék s nem búsulnék . . . Íme tűz és fegyver közölt imádsággal tartottál. . . íe oktattál, tanácsoltál. *Te plántáltad szívembe a jót, melyben vagyok s leszek.* És ami csekélyt Isten, hazám s népemért teszek, a te munkád.” – És a legnagyobb magyar költő, Petőfi, mint nagy barátja Jókai, gyakran emlegette: Fogok én még kiadni egy kötet szerelmi költeményt. Ez lesz a legszebb kötetem, mert en-

nek verseit mind-mind az én jó anyámhoz intézem. Bizony. Az anyák a hódító, megtartó elem a népben. Ha egy népből az anyaság ereje, tisztelete és áldása kivesz, nem segít azon semmiféle kultúra. A mai társadalomnak egyik legnagyobb veszedelme a családi élet megromlása. Megújulásunknak igazi útegyengetői az anyák, akik mint a legnagyobb magyar édesanyja, gyermekeik szívébe plántálják a *jóti* s szent indítást adnak gyermekeiknek a legszentebb eszmények szolgáltára.

Nők a gyermekszobában. A neves költő és író, Szász Károly, az anyai befolyásról írta e tanulságos szavakat: „Erősen meg vagyok győződve s meggyőződésemet ezer példával tudnám igazolni saját tapasztalataimból, hogy az anyák befolyása gyermekeik jellemére s annál fogva egész életére s boldogságára a legtöbb esetben nagyobb és elhatározóbb, mint az apáké.” Ugyanezen gondolat igazságát hirdeti gr. Mikó Imre: „A polgári törvényeket a férfiak, a társadalmi erényeket és erkölcsöket a nők teremtik.”

A helyes nevelési rendszer. Napoleon Campan asszonnyal folytatott társalgása közben fölemlíté, hogy: „a régi nevelési rendszerek nem érnek semmit sem, mire volna hát szükség, hogy az emberek helyesebb nevelésben részesülhessenek?” „Anyákra”, – vála-

szólt Campan asszony. E válasz teljesen felvilágosítja Napóleont. „Igaza van” – monda – „ez egy szó egész nevelési rendszert tartalmaz Gondoskodjék ennél fogva, bogy olyan anyákat képezzen, kik gyermekeiket nevelni tudják.”

Az anyák érdeme. „Megengedjük – írja egy híres francia író – hogy a nők nem teremtettek remekművet. Nem írtak „Iliászt”, „Hamletet”, nem adtak építészeti tervet „Szent Péter” templomához, nem faragtak „Belvederi Apollót”, nem találták fel a távcsövet, vagy gőzgépet, nem voltak hódító vezérek, bölcs politikusok, de tesznek mást, olyat, mi mind ennél jóval nagyobb és nemesebb, mert térdeiken ők ringatják a tisztalelkű, igaz, erényes férfiakat és nőket a világ eme legreमेkebb teremtményeit.” – Mit ér az emberi élet minden alkotása az anyák által szült és felnevelt jövendő nélkül?

AZ APA.

Csodálatos, hogy mennyire bízunk a gyermek az édes apjában. Amit az apja mond, cselekszik, – az a legjobb és leghelyesebb a világon. Az édes apa mindent tud, mindenre

van ereje. A viharzó tengeren nyugodtan játszik a gyermek és amikor a remegő utasok kérdezik: hogyan, hát íe nem félsz a viharban? z\ gyermek ártatlan mosollyal felel: Miért félnék? Édes apám ott van a kormánynál.

.Azonban amilyen nagy a gyermek bizalma, olyan nagy az édes apa felelőssége.

A gyermekem engem néz, engem hallgat, engem utánoz. Én leszek az oka bukásának, s engem ér majd átka, ha neki rossz példát adok, ha szavaim nem javítják, csak rontják a lelkét, ha amit életemből utánozhat, az csak kárára, de nem javára szolgál. Szemere Bertalan írja: „Atyám emlékezete” c. művében: „Oh, a szülők nem is sejtik, hogy már gyengekorú gyermekeikben maguk körül a legszigorúbb bírakat, legélesebb szemű kémeket tartiák, kiknek figyelmét semmi tettük el nem kerüli s hogy gyermekeiket ők jóvá vagy rosszá nem azáltal képezik, amit nekik mondanak, hanem azáltal, amit előttük cselekszenek.”

Nagy szükség van arra, hogy öntudatosá tegyék a szülők e felelősségérzést lelkükben. Ha a családi nevelés elveszíti hatóerejét, ha az édes apa nem törődik gyermeke lelki fejlődésével, nem igyekszik beírni gyermeke lelkébe az igazi szeretet parancsszavát népe, egyháza, hazájával szemben, ha példaadásával nem tudja gyermekét elindítani a komoly

munka, tiszta becsület, hősies hit útján; akkor a családi nevelésnek ez alapvető munkáját legtöbbször nem tudja pótolni sem az iskola, sem az élet. Akkor maga a szülő ássa meg a sírt, melybe belebukik gyermeke. Van-e lelkiismeret, mely eltudja bírni a rettenetes átkot, mely reázudul azért, hogy gyermekét nem jóra, de rosszra tanította, élete példájával nem az igazság ösvényén, de a bűnnek útján vezette? Édes apák! Nagy a ti kivált-ságotok, de rendkívüli a felelősségetek.

Egy antialkoholista összejövetelem beszélt el egy egyszerű munkás, hogy miért határozta el, hogy felhagy az ivással? Barátaimmal együtt mulattunk házamnál egy téli délután. Estefelé eltávoztak vendégeim. És én tántorgó lépésekkel mentem utánuk, hogy bezárjam az utcaajtót. Amikor hátratekintek, látom, hogy az ötéves kis fiam nagy erőlködéssel szökdel utánam a frissen esett havon. Mit csinálsz, gyermek? – kérdeztem tőle. – *„Édes apám, a nyomdokomba akarok lépni”* – felelt a gyermek. Ez a mondat kitörülhetetlenül beíródott a lelkembe. Mindig magam előtt láttam a nehezen ugráló gyermeket, amint minden erővel igyekezett azon, hogy a nyomdokomba lépjen. Nem, nem jó az az élet, melyet én élek a gyermekem előtt – gondoltam. És felhagytam az ivással. Ne szégyelje, ne bánja meg soha a gyermekem, ha a nyomdokomba lép.

Figyelemreméltó kérdés. Egyik amerikai lelkipásztor egy alkalommal a szülők kötelességeiről beszélt földművesekből álló gyülekezete előtt. Prédikációjában így szólt többek között: Én tudom, hogy ti mindnyájan derék gazdaemberek vagytok. Tudom, hogy ti sohasem feküsztek le addig, amíg utána nem néztek, hogy házatokban rendben van-e minden? Leégett-e a tűz, el vannak-e jól reteszelve az ajtók, jászlukhoz oda vannak-e kötve az állatok? De vajjon utána néztek, különösen serdülő gyermekeiteknek, hogy vajjon a *fiú otthon, a leány helyén van-e?* Tudjátok meg, hogy nektek mindennél szentebb kötelességetek öröködni felettük, mert ti felelősséggel tartoztok érettük s számadásra von miattuk az Isten. Minden rendű és rangú szülők utána néztek-e kellően gyermekeiteknek s érzitek-e felelősségteket?

A GYERMEK.

Egyszerű, komoly gazdaember gimnáziumba küldte gyermekét és nagy áldozattal taníttatta. A gyermek felületes barátok közé kerülve, egyre inkább megfélemedezett az egyszerű szülei hajlékról, arról a nagy áldozatról, melyet érette hoztak szerető szülei. Ritkán,

mind ritkábban, nagyon szűkszavú leveleket írt haza s leveleit mindig csak úgy hányaveti módon, e szavakkal szokta befejezni: „Mindnyájatokat üdvözöl fiatok.” Az édes apa aztán egyszer megsokalta a dolgot s így válaszolt fiának: „Kedves fiam! Hogy Te az én fiam vagy, azt én már régóta tudom és igazán nincs szükségem arra, hogy Te ezt ismételten megírd nekem. De azt már igazán örömmel olvasnám, hogy Te az én *hűséges, hálás, vagy engedelmes fiam vagy.*” Ez időtől fogva mindig úgy írta alá levelét a fiú: „A Ti engedelmes, hálás fiatok.”

Bizony a szülő vár valamit gyermekétől. Mit adhat a gyermek az érette áldozó, vivódó, szerető szülőknek? Csak hálát, csak szeretetet. Ezt várja a szülő gyermekétől, és nincs visszataszítóbb jelenség a világon, mint a hálatlan gyermek, aki megfeledezik egyszerű szülei áldozatáról, soha nem viszonzható jószágáról. Mennyivel felemelőbb az olyan gyermek, aki kiolthatatlan hűséggel ápolja a kegyeletes hála érzését még halott szüleivel szemben is.

A gyermeki halának szép bizonyosságát láttam a nemrégén elhalt *Ferencz* József unitárius püspök életében. Kilencvenedik születésnapja alkalmával. „Emlékeim” címmel egy kedves könyvet adott ki. Könyvében azt írta, hogy legrégebb emlékei édesanyjához száll-

nak vissza. Egészen kicsi gyermek volt, amikor súlyos égési sebekkel feküdt napokon át. És édesanyja éjjel-nappal ort ült ágya mellett, fogta kezeit, hogy fel ne tépje sebeit. Így mentette meg édesanyja az életnek. Ezt az anyai képet – írja – haláláig őrizni fogja szívében. Amikor az ősz püspök tiszteletére közebédet rendeztek, az ünnepi üdvözlések rendjén felelevenítettem ezt a gyermeki megemlékezést. Az ünnepségek után felkeresett lakásomban Ferencz József. „Azért jöttem – úgymond – hogy megköszönjem, hogy olyan jó szívvel emlékezett meg az édesanyámról. Mindent neki köszönök az életben. Korán árván maradtam s bizony semmi sem lett volna belőlem, ha a legnagyobb önfeláldozással nem taníttatott volna engem az édesanyám. Isten után őt illeti minden hála részemről.” Ez a gyermeki hála. Oh, annak az édesanyának bizonyára édesebb a halotti álma, akiről gyermeke hálás szíve így emlékezik meg.

Fájdalmas szívű szülei tapasztalat vallo másából fakadt ez a keserű mondás: „Mikor még kicsinyek a gyermekeink, a térdeinkre lépnek és ha megnőnek, rátaposnak a szívünkre.” Nem, nem ezt várjuk a gyermekeinktől. Azt várjuk, hogy majd, ha az öregség, és betegség terhe alatt lehanyatlunk, a gyermekünk erősebb keze támogasson, hálás szeretete vigasztaljon s sírunk felett hűsége

virrasszon. De ha ezt akarjuk, neveljük úgy gyermekeinket, hogy a mi életmagatartásunkból tanulják meg a legszebb földi erényt: a háládatosságot, háládatosságot Isten és hálát az emberiség jóltevői iránt.

Te nem érted ezt. A világhírű író, Carlyle Tamás, kinek atyja nagyon egyszerű, szegény ember volt, aki csak három hónapig járt iskolába, atyjáról gyönyörű jellemképet rajzolt. Emlékezésében elbeszéli a hálás fiú, hogy atyja sokszor elmondotta, mint igyekeztek barátai lebeszélni szándékáról, hogy fiát magasabb iskolákban taníttassa. „Ne taníttasd firtat. Minek? Felnő, büszke, kevély, tudós ember lesz belőle s azután megveti tudatlan szüleit.” – mondták. „Istené a hála, hogy Te fiam nem tetted ezt” – fejezte be az öröm könnyeiben csillogó szemekkel elbeszélését az apa. Azt írja Carlyle, hogy édesapja e kijelentése: „Fiam, Te nem tetted ezt” – volt életének legszebb, legnagyobb elismerése. De hányan megtették ezt?!

Anyai oltalom. A példabeszédek könyvében tanítja a szentírás: „Őrizd meg, fiam, atyád parancsolatját és anyád tanítását el ne hagyod. Valahová mégysz, vezérel téged, mikor aluszol, őriz téged, mikor felserkensz, beszélget te véled!”, Vezérel az apai tanács és őriz az anyai tanítás. Hálás szívvel ismerte be ennek igazságát egy jeles keresztyén nő.

Fiatal leány voltam – beszélte. – Könnyelmű barátnőim tanácsára egy vasárnap olyan kirándulásra indultam, melyről semmit sem szólottam az édesanyámnak. Amint gondtalanul, szinte éneklő örömmel haladtam az utcán, egyszer csak szembe jött velem öreg lelkipásztorom, Kögel, berlini pap. Rám nézett. Tudja Isten, mit vett észre rajtam, de megszólított. „Megmondotta fiam az édes anyjának, hogy hová megy?” – kérdezte. Elpirultam. „Nem, nem mondtam” – hebegtem. „Akkor térjen vissza, fiam. Mondja meg. Sohase induljon el olyan úton, melyet el kellene titkolnia édesanyja előtt. Nem fogja megbánni, ha hallgat tanácsomra.” Ez a találkozás és e figyelmeztetés mentett meg s tartott meg engem a becsület útján.” Valóban: az anyai tanítás őriz és az apai tanács vezérel.

AZ ANYÁK SZÍVE.

Hitetlen tudós beszél hívő bartájával. „Hol találtad Te az Istent? Én nem találok sehol.” A hívő tudós megindult, remegő hangon felel. „Barátom! Az én édes anyám szívében. Inkább el tudnám hinni, hogy a csillagok egymásba futnak, ég és föld összeomlik s darabokra hull az egész világ, mint elhagyjem

azt, hogy az az Isten, aki az én édes anyám szerető szívét teremtette, ne legyen jó és ne akarjon *jót!*” Íme egy férfiú, akit kételkedéseinek, küzdelmeinek, csalódásainak homályában egy felemelő optimizmusnak fénysugara biztat és irányít és e fénysugár egy szerető, hívő, áldozatos édesanyái szívből ragyog elébe.

Egy másik történelmi példa. Izrael népe ott vívódik a leveretés, megaláztatás porában. Dávid dicsősége. Salamon gazdagsága oda lett. És egyszer előáll egy férfiú a meghasonlott lelkű, kétségbeesett nép között ajkán küldetésének üzenetével: „Mint férfiú, akit anyja vigasztal, akként vigasztallak titeket én.” És a prófétai vigasztalásoknak szívbe kapó üzenetével fordul a meglankadt Sionhoz: „Hát elfeledkezhetik-e az anya gyermekéről, hogy ne könyörüljön méhe fián? És ha elfeledkeznének is ezek: én terólad el nem feledkezem.” Honnan nyerte ez a férfiú is a győzedelmes hitnek felséges biztatását, ha nem egy hősies, hívő, áldozatos anyaszívből? És végig lapozhatnak a történelem lapjait és minden idők legkiválóbb férfiainak és nőinek ajkáról meghailanók a vallomást: Édes anyám szívén keresztül találtam meg hitem, szeretetem legáldottabb indításait. Nem lehet és nem is akarjuk semmiképpen sem lekicsinyelni az apai befolyás jelentőségét a gyermekjellem

alakításában, azonban az kétségtelen, hogy az édes anyai szív áldó hatását nem pótolja semmi s megrendítő igazság van abban a megállapításban, hogyha egy népből az anyaság tisztelete kivesz, nem segít azon semmi kultúra.

Most gondoljuk végig mindazt a fájdalmat, szenvedést, melyet különösen az utolsó évtizedben az igazi édes anyai szíveknek kellett és kell elhordozniuk. Szépen felnevelt gyermekeik, deli ifjak, életük virágjában ott pusztultak a háború fergetegében. Ahány harctéri nap, annyi könnyel köszöntött reggel, annyi bánatos sóhajoktól nyugtalan éjszaka. És mennyi korai özvegységre jutott szegény édes anya, akinek szíve el ég a gyermekeiért való gondban, aggodalomban? A megterhelt gyermekek panasza, hogy hasít bele minden anyai szívbe naponkint. Oh, igazi édes anyának lenni sohasem volt könnyű, de most igazán nehéz. Nem csoda, hogy a külföld népei egyszerre felriadtak a közönyből s megérezték, hogy az édes anyák megérdemlik, hogy egy napon minden templomban és minden iskolában róluk emlékezzenek meg, éretük imádkozzanak. Megérdemlik. Kevés ez a szó. „Voltaképpen e hódolat áldása is visszaszáll reánk, mert egy társadalom lelke mindig megtisztul, ha az anyaság tiszteletében egyesül. Erre a megtisztulásra pedig ma különö-

sen nagy szükség van önmagunkkal szemben teljesítünk kötelességet, ha az anyák napját mi is imádságos megindultsággal, nemes tisztesség adással megünnepeljük. Nincs az életnek szentebb feladata, mint küzdeni egy olyan világért, melyben boldog anyák boldog gyermekek körében élhetnek.

HŐSIES, BECSÜLETES TANÁCS.

Szokatlan történetet beszélt el nekem nemrégén egy kedves ismerősöm. A történet egy férfiúról szól, ki nagyon szeretett egy szép, okos leányt. A leány azonban nem viszonozta szerelmét, más férfiúhoz ment feleségül, aki nagyszerű táncos, kitűnő gavallér, de egyébként léha, könnyelmű ember volt. A házasság nem lehetett boldog. Végül is a csalódott asszony elhatározta, hogy elválik urától. Felkereste régi udvarlóját, aki már neves és keresett ügyvéd lett. Kérte az ügyvédet, válassza el az urától, mert nem tudja tűrni tovább férje könnyelműségét. És ekkor ez a férfiú, ki első szerelmében csalódva, sohasem nősült meg, így szólt az asszonyhoz: „Nézze, én nem választom el. Úgy érzem, hogy nekem nem lehet, nem szabad ezt megtenni. Szenvednie kell a sorsot, melyet választott. Esküjét

meg kell tartania, mert most már nemcsak a saját nyugalmaról, boldogságáról van szó, hanem gyermekei jövőjéről.”

Az asszony szemét könnyek borították el. „Nem, én nem bírom ezt a helyzetet. Minden reményem szertefoszlott. Mit adhat így nekem az élet?” – mondotta. – „Oh, az életnek még nagy ígéretei vannak – felelt a férfi. Nézzen ki a vidékre. Pár héttel ezelőtt meg kopár, sivár volt a tájék. Minden élet kihalt s az égen gázosfelhők kergetőztek. Most csillogó hó takar mindent. Az ég tiszta, felhőtlen s a nap barátságosan mosolyog le a tájra. Milyen felséges nyugalom van odakint. Látja, a sziáron, mikor minden öröm látszólag örökre elszállt, milyen szép tél következett. Viselje el reménykedő megadással az őszi her vadas fájdalmát, gondoljon mindig gyermekeire, hogy majd életének fele. mikor eléri a fehérhajú, áldott öregséget, legalább ez a tél barátságos és szelíd, áldott lehessen.”

Az asszony megfogadta a nemes, komoly tanácsot. Kitarzott férje mellett gyermekeiért. Esztendőket teltek el, a gondosan felnevelt gyermekek hálás, becézgető, gyöngéd szeretettel vették körül a boldog édes anyát, aki most már a kibékült szív elégedett örömeivel gyönyörködött gyermekeiben, unokáiban. Hitvesi szerelmének hűsége a jóság útjára vonta a férjet is, aki odaadó gyöngédséggel

igyekezett elfeledtetni a régi idők szomorú emlékeit.

Ezt a történetet azzal kapcsolatosan elevenítette fel kedves ismerősöm, hogy korunkban oly ijesztően növekedik évről-évre a felbontott házasságok száma. Nem, nem szabad oly könnyen, felelősség nélkül eltépni a legszentebb kötelékeket, a családi élet kötelékeit. Félreértés, tévedés, gyűlölködés sokszor boríthatja homályba a szent házasságban egyesült szívek boldog egyetértését, de a próbáltásban nem szabad megfutni a vállalt kötelesség elől, hanem akkor kell csak igazán kitartani a hűségben, a szeretetben, az áldozatkésztségben. Sohasem marad el ennek a kitartásnak, meg nem ingó hűségnek áldott jutalma. Egy neves magyar filozófus tanította, hogy a családi élet azért az emberiség legszentebb nevelőiskolája, mert a családi élet tanítja meg az embert a legszentebb tudományra: az önzetlenségre. Míg az ember, férfiú és nő, magánosan, önállóan él, addig csak *egyéni érdekei, céljai* vannak, csak önmagával törődik. Mihelyt családot alapít, férfiúnak és nőnek *kölrköns érdekei és céljai* lesznek. Egyik a másikkal szemben felelősséget érez, egyiknek öröme, vagy fájdalma, a másiknak is öröme, vagy fájdalma lesz. Így tanulják meg a házastársak saját önzésüket alárendelni egymás javának. S ha megszületik az első gyermek,

a kölcsönös érdekek és célokból, *közös erdek* *és célok* lesznek. Ekkor tanulják meg a szülők, mit jeleni a tiszta önfeláldozás, mit jelent alárendelni mindent annak a kicsiny harmadiknak javára, aki nem az enyém, se nem csupán az övé, hanem mindkettőnké, akinek árvasága, gondozatlansága, szenvedése, vagy öröme, boldogsága se nem az enyém, se nem az övé, hanem mindkettőnké. Ezt a szent felelősségérzést töri össze az, aki könnyelmű, léha elhatározással felborítja a házasságot. Felborítja a házasságot. De hát fel lehet-e borítani, ei Sehet e tépni a vérnek kötelékét, ki lehet-e térni büntetlenül a legszentebb kötelesség parancsszava elől?

Kitartani a felelősség mellett! íme ez az út az egyetlen, amely a megáldott élet nyugalomához vezet. A családi élet bajait csak ez a komoly felfogás oldja meg.

A CSALÁD.

A napokban egy komoly tanulmányt olvastam, mely a bolsevista társadalmi rendnek a családi élet fundamentumait teljesen felforgató intézkedéseit s ezeknek káros következményeit ismerteti. Mi indította az orosz forradalom vezetőit a család védelmét biztosítani

kívánó régi intézkedések, törvények eltörlésére? Csak levonták azokat a következményeket, melyek az úgynevezett radikális társadalmi, szociális reform törekvéseket képviselő, a régi társadalmi rendet kritizáló írók tanításaiból származnak. Ez írók kritikája különösen gyakran hangoztat a mai családi élet ellen, amellyel érdemes komolyan foglalkozni. A család – mondják – nem támogatója, de akadályozója a társadalmi haladásnak, mert forrása a legbrutálisabb önzésnek, a családi érdekek önzésének s célja érdekében istápolója minden kizsákmányoló törekvésnek. Férfiak és nők lemondanak minden eszményi törekvés önzetlen szolgálatáról, alárendelnek minden magasabb érdeket az egyetlen célnak, családjuk érdekei hathatós érvényesítésének. A kritikának másik fogódzópontja az, hogy a legnagyobb tévedés azt állítani, hogy a család különösen áldásos nevelői tényező. Ellenkezőleg, a legtöbb család, korlátolt szellemével, bűnös szokásaival csak akadálya annak a nevelésnek, melyet a közadhat, iskolái, nevelői intézményei útján. Éppen azért ki kell venni a szülők legtöbbször káros befolyása alól a gyermeket s odaadni a társadalom, a szociális állam által alkotott nevelő intézeteknek, hogy ezek neveljenek belőlük öntudatos, a haladás nagy érdekeit komolyan szolgálni tudó embereket.

Be kell ismernünk, hogy a kritikák e két állításában sok igazság van. A családi élet az utóbbi időben valóban megromlott s bizony nem igen maradt sok családi életben más összekötő kapocs, mint a közös érdekek önzése. Az is igaz, hogy nagyon sok családi élet nem hogy segítőtje, de egyenesen megszorítója és akadályja minden igaz nevelésnek. Hány család van, melynek körében a gyermek soha nem hall semmit nemzete irodalmáról, az emberiség magasabb eszményeiről, az Isten örök törvényeiről, hány családban nőnek fel a gveimekek a vallásosság megszentelő ereje nélkül úgy, hogy semmi egyebet nem látnak és hallanak, csak káromló szavakat, gyűlölködő panaszokat s életet megromtó cselekedeteket? Mindez igaz lehet és részben igaz is, de ha minden vád teljesen igaz volna, akkor sem lehetne elég indok arra, hogy ezen vádak alapján felforgassuk a családi élet alapjait. Mert mi lenne ennek a felforgatásnak eredménye? Az, ami Oroszországban. Gondozatlan, elvadult gyermekek serege, kik utcán csatangoló vadakként kóborolnak s ma már alig lehet őket féken tartani. Tobzódó erkölcstelenség, korlátlanul terjedő vérbaj, állandó válások, szóval teljes erkölcsi leromlás. A gyógyulásnak más útja van. Valamikor a keresztyén családok voltak az igazi haladásnak, tiszta törekvéseknek, hitnek és szeretetnek megál-

dott forrásai. Valamikor a család volt az igazi menedéke az evangéliumi nevelésnek s az érett férfiúi kétségei, között egy-egy édes anyai arc tartotta meg a kit és a jóság útján. Édes anya, aki egykor bölcsője fölé hajolt a szóval: „Kis kacsóid összetéve szépen, imádkozzál édes gyermekem.” Most is csak ezen az úton kereshetjük a gyógyulást, össze kell fognunk minden erőt, hogy a családi hajlékokat megtisztítsuk a romlás széliemétől s betöltsük a tiszta jóság és hűség lelkével, hogy a családi hajlékokból kiáradó áldás megtudja áldani és újítani egész közéletünket. Már a régi római költő megmondotta, hogy a bűnnel terhes századok először a családi hajlékokat fertőzik meg a romlás szellemével s az e forrásból támadó pusztulás árad ki azután a közéletre. Kétségtelen, hogy társadalmunknak, az egész emberiség életének egy nagy erkölcsi megújulásra van szüksége, azonban, ha igaz a költő megállapítása rossz értelemben, mé[^] sokkal igazabb lehet jó értelemben. Ha a családi hajlékokat sikerül betölteni a hitnek, szeretetnek, buzgóságnak, komoly erkölcsi felelősségérzésnek lelkével, akkor a szeretet, a jóság lelke által megújult családok életéből áldás árad ki az egész közéletre.

NEVELÉSÜNK CÉLJA.

A nevelésnek igazi kérdése az, hogy mi-kép lehet képessé ienni az embert arra, hogy egvfelől – környező világ feletti uralmát biztosítsa, másfelől saját maga és a társadalom életét olyan törvények szerint alakítsa, mely az emberiség előrehaladása, erkölcsi fejlődése igazi érdekének megfelel? Az emberi élet áldásos alakításának három feltétele van: munka, tudás, erkölcs. Munkásság ltal hajtja az ember uralmába a környező vilg erőit, tudása által ismeri meg, kutatja ki a világ törvényeit, hogy e törvények okos alkalmazása által létét e világban biztosítsa, megélhetését könnyebbé tegye. Kétségtelen azonban, hogy a tanulás által megszerzett ismeretek a munkásság által biztosított előnyök önmagukban csak eszközök az ember kezében. Sokat érő, áldott eszközök a tiszta szándékú, jó emberek kezében, de romlásnak eszközei az önző gonosz emberek kezében. Ezért a legfejlettebb gazdasági élet, a legvirágzóbb tudományos előhaladás is csak úgy válik áldásossá, ha ezzel karöltve halad az ember igazi, belső lelki kultúráltsága. Ezért nevelé sáltal, igaz, a a szó helyes értelmében való művelt embe-rekről kell gondoskodnunk, azaz bensőségessé, tartalmassá kell ennünk népünk körében a szó helyes érelmében vett kultúrát. Az el-

mondottakból is nyilvánvaló, hogy mi a kultúra, valódi műveltség alatt egyebet értünk, mint amit általában kultúra alatt érteni szoktak. A különböző értelmezés onnan származik, mert sokan a kultúra és külső előhaladás, civilizáció között nem tesznek különbséget. Pedig különbség van a kettő között. A civilizáció nem egyéb, mint az ember uralma az őt környező világ felett. Minél szélesebbkörű, mindenre kiterjedő ez az uralom, annál fejlettebb valamely civilizáció. A civilizáció azonban távolról sem pótolja, sem nem helyettesíti az igazi kultúrát. Kultúra alatt mi az embernek önmaga feletti uralmát értjük. A tiszta lelki kultúra fejlesztésének igazi forrása elsősorban a vallás-erkölcsi élet elmélyítése. Ebből a forrásból merítjük a legőszefogóbb, legmagasabb eszményeket s az eszmények szolgálatára indító legerősebb ösztönzéseket. Bismarck mondta volt: Egyáltalán nem tudom, honnan venném kötelességérzetemet, ha nem Istenből. A vallás viszi be az ember lelkiismeretébe a legmagasabb erkölcsi eszménnyel szemben való elkötelezettségnek öntudatát, az élő Istennek felelősséggel tartozásnak parancsszavát. Kétségtelen dolog, hogy ha ez a felelősségérzés hiányzik, akkor az ember az élet kérdéseiben csak saját egyéni érdekei szerint dönt, hiányzik elhatározásaiban az a magasabb lendület, mely az em-

bert igazi eszmények szolgálatára méltóvá teszi. Azért nevelésünk legeisőrangu, minden egyéb tevékenységünkéi bekoronázó feladata az, hogy gyermekeink komoly valläserkölcsi neveléséről a legnagyobb odaadással gondoskodjunk. E munkásságunknak áldott eszközei elsősorban felekezeti iskoláink, melyek az egyházak lelki értékeit viszik be az oktatás munkájába s ezáltal az iskola munkáját a legfelségesebb eszmények szolgálatába állítják. Az ilyen iskolák nevelői irányítása mindenetre megadja a kellő irányítást az igazi lelkiművelés megszerzésére. Fegyverek nem segítenek a világon, segíteni fognak a karakterek – mondotta volt népe válságos helyzetében egy emelkedett gondolkozású asszony. Az ilyen karakterek azonban nem szállanak le készen a levegőből, hanem felnőnek gondos szülei hajlékokban s kifejlődnek igazi iskolák nemes nevelő munkája által. Ha gyermekeink nevelésének nagy kérdéséről beszélünk, látunk kell a célt, melyet nevelésünkkel el akarunk érni. Nevelésünknek célja más nem lehet, mint öntudatos, bensőséges kultúra erőivel öntudatos, hű munkásokat adni népünknek, hazánknek, az emberiségnek. Munka, tudás, erkölcs hármás fundamentumán épülhet fel gyermekeink, népünknek megáldott jövedője. E hármás követelmény közül egyiket sem lehet elhanyagolnunk. Legnagyobb a

visszaesés a harmadik követelmény teljesítésénél, azért ma különösképpen annak előtérbe állítását tartjuk szükségesnek hangsúlyozni.

SÚLYOS FELELŐSSÉG.

Nemrégben egy nagyon szomorú temetésen vettem részt. Ifjú férfiút temettek, aki nem törődve hitvesével és két kis gyermekével, öngyilkos lett. A legnagyobb gondban és nyomorúságban hagyta itt családját. Jószívű, de könnyelmű ember volt, aki az egyre nehezebbé váló élet feladataival nem tudott megküzdeni s végül is a halálban kereste zilált életének megoldását. Nem ritka eset. Alig van nap, melyen ne olvashatnánk hasonló hírt a lapokban. E férfiú ravatala mellett azonban egy nügvon komoly beszéd hangzott el, mely megrendítő erővel figyelmeztetett a társadalom súlyos felelősségére. „Megrendülve állunk meg – mondotta a szónok – eltávozó testvérünk sírja mellett. Én azonban nemcsak őt akarom vádolni, hanem elsősorban saját magunkat, társadalmunkat, mai közéletünkéi.. Társadalmunknak tagja volt, körünkben élt. Keresztyén szülők házában nevelkedett, keresztyén iskolában nyert oktatást, keresztyén emberek között dolgozott. Mi kellett vol-

na úgy neveljük, hogy legyen elég erős hite, elég hősiességtudása, hogy rendületlen hűséggel tudjon megállani az élet kísértései, próbáztatásai között. Mi kellett volna, hogy úgy tudjunk élni vele és mellette, hogy segítő szeretetünk támaszt adjon neki, ha a üzdelem terhét nem bírta, tanácsot és vigasztalást nyerjen tőlünk, ha szenvedett s megbocsátásunk karjával felemeljük, ha vétkezett. Nekünk kellett volna példaadásunk hatalmával, testvéri szeretetünk gyámolításával, imádkozó hűségünk oltalmával megtartanunk az életnek. Nem így történt. És ha nem így történt, akkor becsületes bűnbánattal ismerjük be, hogy családi nevelésében, iskolai oktatásában, társadalmi életünkben, a mi barátságunkban volt valami olyan fogyatkozás, ami előidézője volt testvérünk bukásának. Ne csak reá, de önmagunkra vonatkozással is mondjuk el nyitott sírja mellett az imádságot: „Bocsásd meg a mi bűneinket.”

Komoly, igaz beszéd. Naponként olvassunk az egész európai társadalomban egyre nagyobb számban előforduló öngyilkossági esetekről. Olyan könnyen napirendre térünk az ilyen hírek felett. Közönyös szívvel, hideg okoskodással adjuk magyarázatát az ilyen jelenségeknek. Megromlottak az idegek, nincs elég ellenálló erő az emberekben az élet súlyos támadásaival szemben. A háború okozta

gazdasági nehézségeknek természetes következményei az ilyen esetek. Nem lehet csodálkozni az ilyen eseteken, a nagy erkölcsi romlásban az emberek hite megrendült, felelősség-érzése összetöri. Nyomorult az élet, lehet-e csodálkozni azon, ha az emberek odaadják szívüket a fáradt lélek meghasonlott, reménytelen tanácsának: Hiábavalóság, minden hiábavalóság. Boldog, aki nem született.

Éreznünk kell azonban, hogy éppen ez a szívtelen, okoskodás, lelketlen közöny a legnagyobb bűn, mely égbekiáltó vádlója a mi úgynevezett keresztyén világunknak. Hát jól van az úgy, bele nyugodhatunk mi abba, hogy az egész keresztyén társadalom a háború, a gazdasági nyomor, a hitetlenség és lelki meghasonlottság végzetes útján feltartózhataílamd rohanjon a pusztulás felé? Nem kelbe komoly magábaszállással megkeresünk a romlás forrását s nem nyugodnunk addig, míg meg nem találjuk a gyógyítás eszközeit? Bizony éreznünk kell, hogy minden öngyilkosság megrendítő vád, mai családi nevelésünk szelleme, oktatási rendszerünk hiányossága. társadalmunk szeretetlensége, egész világunk romlottsága ellen. Ideje megkezdeni már az újjáépítés munkáját. De hát hol kezdjük el ezt a munkát? Felemelkednek-e a testvéri kezek, ha egy gonddal, nyomorral vívódó embertársunk megmentéséről

van szó? Hiába való a világ meg jobbítására vonatkozó minden külső reform, míg a lelkek meg nem javulnak. Egy újjászületésre vágyódó világ jajkiáltása volt annak a becsületes, bűnbánó léleknek imádsága: Bocsásd meg a mi bűneinket.

Csak az ilyen bűnbánó lelkek komoly felelősségérzése leliet a kiinduló pontja egy olyan munkának, mely nemcsak sírni tud az elbukottak sorsa felett, de meg is tudja menteni őket az életnek.

CSAK EGY ÉJSZAKÁRA ...

A világháború tragikus sorsú, nemesszívű magyar költőjének, Gyóni Gézának, van egy megragadó költeménye, melynek címe ez: „Csak egy éjszakára.” Csak egy éjszakára küldené ki a harctér fergetegébe, ágyú, gépfegyvertűz pusztítására, kin és gvöirelem poklába a kényelmeskedőket, az önző gazdagokat, a szívtelen gyönyörvadászokat. Csak egy éjszakára, hogy rettentő félelmek remegése között tanulják megbecsülni az embert, szeretni a szépséget, a tisztaságot, a jóságot. Ez a költemény jutott eszembe, amikor a napokban félelmek, aggodalmak, részvét és irtózat között vívódva végig mentem a klinikák bőr-

gyógyászati osztályán, majd áthaladtam egy másik osztályon, a vérbajosok között. Istenem, micsoda arcok! Milyen szánalmas ember-roncsok! És ezekre a különös, ijesztő arcokra rá van írva, azokból az olyan furcsán ránkvillanó szemekből ki lehet olvasni a kemény törvényt: „Megbüntetem az apák vétkeiket a fiakban, harmad és negyedíziglen.” Elgondoltam: Ezek az emberek mindnyájan gyermekei, testvérei, talán szülői, rokonai valakinek. De mégis a legrettenetesebb ezek szüleinek a fájdalma. Tudni azt, hogy én vagyok oka e szerencsétlen, korlátolt, beteges gyermek nyomorúságának. Bűnös szenvedélyem nem elég, hogy engem belekergetett a romlás karjaiba, nem elég, hogy megrontotta az én véretem, hanem most oka vagyok annak, hogy romlott vérem ott kering annak az eltorzult arcú gyermeknek a vérében s az én bűnös életem meghatározója az ő egész életén át tartó nyomorúságának. És talán ... talán lehet, hogy annak a szenvedő szülőnek minden kárhozata visszautal egy éjszakára, amikor a mámor kábulatában megfeledkezett arról, hogy ő ember, aki büntetlenül meg nem másíthatja az erkölcsi világrend megdönthetetlen törvényét: „Isten nem csúfoltatik meg; mert amit vet az ember, azt aratandja is. Mert aki vet az ő testének, a testből arat veszedelmet; aki pedig vet a léleknek, a lélekből arat örök életet.”

Csak legalább egyszer, egyetlen egyszer, ha egy tiszta tekintettel látni tudnák az emberek azt a rettentő ferielmet, nyomoruságot, veszedelmet, keservet, amit ennek a régi parancsolatnak áttörése jelent: Ne paráználkodj!

Hányan meglátják ezt, de csak akkor, amikor már késő. A csodálatos tehetségű költőnek, Ady Endrének, van egy megrázó költeménye, melv szívbekapó erővel fejezi ki ez igazságot. „Hiszek hitetlenül Istenben” – ez a címe a költeménynek és benne így kiált fel:

*„Szépség, tisztaság és igazság.
Lekacagott szavak,
Oh, bár hallani volna meg akkor,
Ha lekacagtalak.*

*Szüzesség, jóság, bölcs derékség,
Oh jaj, be kellelek,
Hiszek Krisztusban, Krisztust várok,
Betek vagyok, beteg.*

Szüzesség, jóság, bölcs derékség, már hasztalan kellene, ha az ember testben, lélekben beteg, nagyon beteg. Ne feledjük, ha ifjak vagyunk, tanítsuk meg gyermekeinket, ha szülők vagyunk, hogy lehet valaki akármi-lyen tehetséges, tanult, szorgalmas ember, de ha a kísértéseknek kitett ifjúkorban meg nem

őrzi testét a tisztátalan, léha gyönyöröktől, maga ássa meg botor kézzel saját maga és gyermekei boldogulásának sírját. A lélek szerzője a test, de ha a szerzőm összetörik, mit cselekedhetik egyebet a legkitűnőbb szellem is, mint síró jajveszékeléssel elsiratja álmait, melyeket meg nem valósíthat! Csak egyszer szeretném, hogy mindenki lássa meg a rettentő szakadékot, hová annyi drága érték aláhull, hogy e látomás iszonyatával elforduljon a bűntől.

EGY VAK LEÁNY.

Ismerek egy vak leányt. Különös, de lélekemelően szép élettörténete van. Hadd beszéljem el röviden. Tekintélyes úri család gyermeke. Egy fiú és még egy leánytestvére van, ma is élnek mind a hárman. A kis leány talán második polgárista koráig boldogan, nagyon boldogan élt a szülei házában. Napsugaras öröm, gondtalan boldogság volt az osztályrésze. Akkor azonban valami borzasztó dolog történt. Lassan-lassan homályosodni kezdett körülötte a világ s hiába volt a megremült szülők minden kétségbeesett mentési kísérlete, egyszer csak elsötétült egészen. A kis leány elveszítette szemevilágát. Megva-

kult. Se szülei, se testvérei arcát nem láthatja azóta. Nem rettenetes csapás ez?

De most mondjam el azt is, mit tett ez a kis leány a rettenetes sorscsapás után? Úgy érezte, hogy ő mégsem állhat meg tétlen kétségbeeséssel összeomlott boldogsága romjai mellett. Szülei is ezt érezték s a kis leány hősi erőfeszítéssel dolgozott tovább. Elvégezte kitűnő eredménnyel a polgári iskolát. Azonban itt sem állott meg. Elvégezte a tanítónői négy évfolyamot s kitűnő minősítéssel tanítónői oklevelet szerzett. Elgondolhatjuk, hogy milyen nehezen tanulhatott ez a vak leány. Az édes anyja olvasta hangosan előtte a feladatokat s ő figyelt és úgy tanulta meg a leckéket. A tanító lerajzolta a mértani ábrákat és akkor az édesanya rajztáblán, vagy az asztalon gombostűvel és vékony spárgával a minta után újra alkotta az ábrákat és a vak leány úgy, tapintás útján érzékelte és fogta fel, sajátította el a mértani leckéket. Nem is tudom ki végzett csodálatosabb munkát, a türelmes, az áldozatos anya, vagy a leánya? És ez még nem minden. Ez a vak leány megtanulta a német és francia nyelvet s ma már e nyelvekből privát órákat ad kis fiú és leány ismerőseinek. Sőt még itt sem nyert befejezést a vak leány hősies önnivelő munkája. Nagyon szépen zongorázik az én vak leányismerősöm, Schubert, Liszt, Schopin darabokat finom árzés-

sel játszik. Végül hadd áruljam el azt is, hogy a mi hősnőnk irodalommal is foglalkozik, kémeiből lefordított egy nagyon értékes könyvet a gyermekek számára. Megírta ön-életrajzát ér, két szép regénye is kiadásra vár. Természetesen ő ágy ír, hogy keze, mely gon doialaü papírra véli, az édesanyjának, vagy az édesapjának a keze. Be is fejezem, elbeszélésemet. Még csak annyit legyen szabad megmondanom annak bizonyosságául, hogy amit leírtam, nem mese, hanem valóság, hogy ez a leány, magyar leány. Itt él közöttünk. Neve: Ferenczi Ilonka, Ferenczi Endre nyugalmazott építészeti főfelügyelőnek, Ferenczi Zoltánnak, a neves magyar író testvérének és ne-jének Veres Lenkének a leánya és Dés városában lakik.

Most már hadd áruljam el azt is, hogy miért beszéltem el ez érdekes élettörténetet? Nagyon sokat panaszolunk tanuló ifjúságunk súlyos megterheltetése, a szülők rendkívüli terhei miatt. Minden panasz jogosult és igaz. És mégsem szabad elcsüggednünk s ölbetett kézzel, tehetetlenül panaszkodnunk, mert ha gyáva megadással így cselekszünk, akkor elvesztünk, Lélekben álljunk e hősies lelkű, törekeny, beteges testi; vak leány és türelmes, áldozatos öreg szülei elé és tőlük tanuljuk meg, mit jelent: *akarta*. Megfékezni a testet, elnémítani a reménytelen aggodást és akarni

és dolgozni lecsukott ajakkal, égre emelt szemmel s megmutatni, hogy a gyöngé ember összeroskad a teher alatt, az erős azonban legyőzi az akadályt, lépcsőfokká teszi, melyen magasabbra emelkedik. Ez a mi rendeltetésünk. Mi, az épek, az egészségesek, tanuljunk hősiességet, diadalmas kitartást ettől a vak leánytól. Ezért beszéltem el élettörténetét.

Minden nagy jellem éltető lelke az akarat, ez az igazi önteremtő erő. A példabeszéd szerint is „az erős ember és vízpuhatag utat törnek maguk előtt.” Azonban az erős, nemeslelkű ember nemcsak maga előtt tör az ösvényt, de még másokat is maga után vonz. Tanulságosan nyilatkozik *Kossuth* Lajos önmagáról: „Nekem csak akaratom nagy, tehetségem csekélyek s ha valamit életműveim eszköztem, vegyék azt, kik utánam következnek, például arra, hogy az erős akarat még a gyöngé tehetséget is hasznossá teheti a nemzetnek.”

*Előtted a küzdés, előtted a pálya.
Az erőtlen csügged, az erős megállja.
És tudod az erő kicsoda? Akarat:
Mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat.*

Visszafizetés. Ismerős történet, de nem árt újra meg újra feleleveníteni. Gyermekével és unokáival egy házában lakott a nagy-

apa. Reszkető kezével nehezen tudta úgy vinni szájához a kanalat, hogy a leves ki ne ömöljön. Szívtelen gyermekei külön asztalhoz ültették s fakanalat adtak a kezébe. Egy napon az apa látja, hogy hétéves fia nagy buzgalommal farag egy deszka darabot. „Mit csinálsz?” – kérdezi. A gyermek felel: „Kanalat faragok, hogy majd ha megöregszel Te is, édesanyám is s nálam laktok, mint most nagypapa nálatok, legyen miből egyetek.” Ez a visszafizetés. Ahogy Te bánsz szüléiddel, úgy fognak veled bánni egykor gyermekeid.

MIT OLVASSUNK?

Van egy tanulságos mese, mely arról szól, hogy mikép hívta meg lakomára az állatok királya, az oroszlán, az összes állatokat. A nagyszerű lakomán válogatottnál-válogatottabb ételeket szolgáltak fel a vendégeknek s végül is minden vendég a jóllakottság megelégedésével fejezte be az étkezést. A disznó azonban kritikus szemmel nézett körül. Lát-szott rajta, hogy nincs megelégedve a gazdag lakomával. Valami hiányt éreztél? – kérdezte a házigazda. – Meg kell vallanom, hogy igen. Hol maradi az étlapról: a korpa és a moslék? Vannak az emberek között is, akik

szívesebben táplálkoznak megszokott rossz ételkkel, mint válogatott, jól elkészített, tisztán feltálatl ételkkel. A hasonlat azonban inkább a lelki táplálkozásra talál, mint a testire, fia a mi népünk olyan válogatós lenne lelki táplálékai megválasztásában, mint amilyen gondos az ételai elkészítésében, akkor nem is lenne ok felvetni s gondolkozni a kérdés fellett: Mit olvassunk? Sokan azonban, akik egyébként nagy gondot fordítanak egészséges, ízletes testi táplálkozásukra, elfeledkeznek arról, hogy az embernek nemcsak teste, hanem lelke is van s a léleknek is szüksége van erőre, vigasztaló, bátorító, megtisztító, útmutató gondolatokra. Vannak emberek, akik sokat, talán túlságosan is sokat költenek étkezésükre, de lelki tápláltatásukra egyáltalában nem áldoznak semmit. Pedig minél nagyobb szükségünk van lelki erőre kötelességeink betöltésénél, annál fontosabb kérdés számunkra olvasmányaink gondos és helyes megválasztásának kérdése. Különösen fontos azért, mert míg a testi táplálkozásnak az a természete, hogy az változik át az ember szervezetében megfelelő életerővé, a lelki tápláléknek viszont az a természete, hogy az az embert formálja át magához hasonlóvá. Aki rossz, tartalmatlan, léha könyveket olvas, sekélyes élclapokon mulat, trágár dalokat énekel, annak lelki élete természetszerűen haso-

nul olvasmányaihoz s az ilyen ember szükség-szerűen lesz felületes, léha és erkölcstelen. Ezért fontos, hogy olvasmányainkat a legnagyobb figyelemmel, helyesen válasszuk meg. Szülők, akik nagyon gondosan öröködnék gyermekeik testi élete felett, de nem vigyáznak arra, hogy gyermekeik mit olvasnak, mivel szórakoznak, sokszor rettenetes csalódások és fájdalmak között tapasztalják, hogy minden odaadásuk és áldozatuk hiába való gyermekeik megromlott gondolkozása, erkölcstelen léhasága miatt s nagy fájdalommal ismerik meg, hogy az életet megrontó mérget egy-egy rossz olvasmányból szerezték a megtévedt gyermekek. A mai modern világban ennek a kísértésnek veszedelme sokkal nagyobb, mint régen volt. Ma az irodalmi életet is megrontotta az anyagiás életfelfogás. Sok író számára az írás pusztán pénzszerzési lehetőség s mivel azzal az úgynevezett irodalommal lehet többet keresni, amely az ember alsóbb ösztöneire, érzékeire, bűnös, önző hajlamaira pályázik, mert ez tetszik a szélesebb, műveletlenebb tömegnek, azért a selejtesebb írói tehetségek eladják jobbra hivatott írói tehetségüket s szolgálatába szegődnek a szenny-irodalomnak, a bűnnek. Nincs szomorúbb jelensége mai életünknek, mint az, hogy míg csak a legnagyobb odaadással tudunk megjelentetni egy-egy szép könyvet, addig a

ponyvairodalom szennyes termékei a mi népünk széles körében is nagy pártolásra és elterjedésre találnak. Mi a teendő? Küzdeni minden szenny ellen. Ahogy nem tűröm meg asztalomon, lakásomban a szennyet, ne tűrjem meg az olyan írást sem házamban, amely beszennyezi gyermekeimnek, családom tagjainak a lelkét. Nem lehet öntudatos, igazi művelt magyar ember az, aki vallása, nemzete irodalmának válogatott, örökértékű alkotásait nem ismeri. Aki Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Eötvös tiszta gondolatainak napsugárában fürösztli meg lelkét, aki hitét az evangélium élővizéből meríti, arról sohasem lehet kétségünk, hogy lelke rendelkezni fog a legnemesebb kötelességteljesítéshez szükséges erővel s bírni fog bölcs és okos szempontokkal, melyek szerint a mai irodalom alkotásai-ból is ki tudja válogatni azokat, amelyek pártolásra méltók és élete erőgyarapítására szolgálnak.

Kölcsey az alábbi megragadó szavakban fejezte ki az akkor még oly sokkal szegényebb magyar irodalom iránt érzett megindult háláját: „A magyar literatura örökre kedves leend nekem; sokat, sokat köszönök én ezen szép, de elhagyatott literaturának; barátaimat s életemnek kevés, de egyedül szép óráit.”

*„Ti kis betűk! Csodás kavicsdarabkák;
 Minő varázs lakik vajh bennetek?
 A testet annyiszor máglyára rakták,
 A zsarnok önkény rá üszköt vetett;
 Ti voltatok, kik az eszmét fentarták,
 Omár kalifa sem bírt véletek!
 Oh, amulet! Csodád nem érni ésszel!
 De mely szíven hord: az a nép nem vész el!”*

Szász Károly.

AZ ÉN HÁZAM ...

Valaki azt mondotta az építészetről, hogy az nem egyéb, mint megfagyott muzsika. A templom egy megfagyott, kőbe épített zsoldár. Az országház egy nemzeti himnusz testet öltött kifejezése. A családi ház egy meleg, kedves, szívbekapó szerelmi dal marandó valóságba öltöztetése. Valóban így van. És ebből következik, hogy igazában csak az az építész tud jelentős alkotásokat felmutatni, aki nemcsak pontos mesterember, hanem ihletett lelkű, emelkedett gondolkozású, nemes képzelő erővel megáldott művész. Templomot csak az tud tervezni, aki lélekben maga előtt látja a templomban imádkozó népet, országházát, aki látja az országházában tanácskozó, az ország dolgait intéző követeket, lakó-

házat, aki látja a családi hajlékban lakó boldog házaspárt gyermekeivel. Ahol nincs lélek, meleg szív, ott nincs igazi műalkotás. Az én házam, az én váram – tartja egy angol közmondás. Nemcsak abban az értelemben igaz ez a szó, hogy minden ház megtartója védelmezője az ember benső nyugalmának, hitének, kultúrájának, bevehetetlen vára a lélek békességének, hanem abban az értelemben is, hogy minden ház külsejében is hordozója, kifejezője, fenntartója egy *nép* egyéni sajátosságának, műveltségének, eszményeinek, megőrzője karakterének. Mély igazsággal írja egyik hivatásos magyar műépítészünk egyik legutóbb megjelent, a lakóházunkról írott értékes tanulmányában, hogyha belép valakinek a házába s körülnéz abban a házban, ő úgy érzi, hogy csalhatatlanul megtudja állapítani a ház lakójának a gondolkodását, műveltségi fokát, nemzetiségét és eszményeit. Tényleg így is van. Belépek egy egyszerű falusi házba és ott látom a falon, a legnagyobb magyarnak, Széchenyi Istvánnak képét, tudom már, hogy ebben a házban komoly rendreutasítás nélkül senki sem beszélhet arról, hogy népi kötelességeink teljesítése felesleges teher. Vagy ott látom a házban a Krisztus töviskoronával ékes fejét, tudom, hogy ebben a házban Isten neve szent s a vallásos élet nem lehet léha gúnyolódás tárgya.

Kalotaszegi asztalterítőt látok, magyaros faragású bútorokat, az első szoba asztalán irodalmunk klasszikusainak díszkiadású kötetiből párat, tudom kivel van dolgom s tudom, hogy e házban micsoda lélek világít. Nemcsak így igaz tehát a tétel hogy az én házam az én váram hanem így is, az én házam, az én lelkemnek a tükre. Középületeink, iskoláink, templomaink a mi nemzeti lelkünknek tükrei

Ha valaki házat vagy középületet épít, tudnia kell hogy hajléka építésével nemzeti kultúrája, hite, a lelkét betöltő eszmények mellett talán századokon áthangzó bizonyágot tesz. Ezért nem közönséges kérdés az építkezés kérdése. Ezért elsőrendű kötelesség, gondoskodó szeretettel megőrizni műemlékeinket, melyek multunk kultúrájának igazolói s így a mi legigazabb nemes-leveleink az emberiség művelt népei között. Egy-egy régi butor, ősi könyv, áldott kézzel készített terítő semmihez sem hasonlítható erővel vési lelkiismeretünkbe a kötelesség parancs szavát: itt élned, halnod kell. Meg kell őriznünk házaink, falvaink karakterét s ápolnunk nemzeti művészetünket építkezésünk, lakásunk berendezésében is úgy, hogy maga az építkezés legyen szemléltető oktatás hagyományainkról és kötelességeinkről, bizonyág eljövendő hivatásunkról.

Természetesen nincs mindenkinek módjá-

ban magának érvényesíteni e szempontokat saját háza építésében. De mégis, a legszegényebb embernek lelkében is ott él a szépség utáni vágy s ennek fejlesztése, ápolása mindig léleknemesítő, megújító hatást gyakorol az emberre. Lehet mindnyájunk lelkében egy vonás az egykori kínai bölcs emelkedett gondolkozásából, aki egy napon egy díszesen felöltözött katonát állandóan kíséretett az utcán s ahányszor szembe találkozott vele, mindig mélyen meghajolt előtte. Végül is megkérdezte a magasrangu tiszt: „Mit akarsz?” „Megköszönöm – felelt a kínai bölcs – hogy magadra vetted ezt a sok cifra ruhát és ezáltal nekem is gyönyörűséget szereztl.”

MIÉRT? ...

Egy kedves, igen nemes érzületű barátom beszélt el, hogy ez egyszerű kérdés miként szoktatta le az állandó zugolódásról. Kis fia súlyos betegséget kapott s esztendőkön át vívódott fájdalmak között. Valahányszor kis fiára tekintett, lázadozó elkeseredés töltötte be szívét, a Gondviselés ellen törő kételkedés tépdeste lelkét: Miért, mivel érdemelte c retentő csapást? Ilyen hangulatban találkozott egyszer hívő, komoly barátjával. Az imádko-

zásról esett szó. Én nem tudok imádkozni, – mondotta barátom. Valahányszor imára kulcsolom kezem, beteg gyermekemre gondolok s felhő takarja el lelkem elől az eget. Megértelek – szólott barátomhoz társa. De mégis, hadd mondjak neked valamit. Négy gyermeked van s a négy közül három teljesen ép és egészséges, vidám és boldog. Miért nem kezded mindig imádat azzal, hogy megköszönöd a Gondviselésnek, hogy a három még egészséges s Te és feleséged gondozni, ápolni, védeni tudjátok a beteget is? Miért csak azt nézni, ami hiányzik nekünk s miért nem hálát adni azért, ami még megmaradt számunkra? Ez a kérdés tett engem alázatossá és engedelmes szívüvé, – beszélte el barátom. – Valóban: Miért kérdezzük mindig csak ezt a betegség napjaiban: Miért vagyok beteg ? Miért büntet engem így az Isten? Hogyan van az, hogy az ember az egészség örvendező napjaiban vajmi ritkán teszi fel a kérdést: Miért lehetek én egészséges, mikor itt is, ott is annyian vannak, akik jobbak, nemesebbek és tehetségesebb emberek, mint én s mégis betegeknek kell lenniök? „Minden nap új csodára ébredek, hogy élek még, oh, mesebeli Jóság” – énekelte a harctér fergetegében a magyar költő, *Gyóni Géza*. De hát csak a harctér fergetegében csoda az, hogy mosolygó szemekkel, egészségesen életre ébredünk s nem nagy csoda-e az

minden napon? Nem tudunk-e százezer okot felsorolni, mely előidézhette volna pusztulásunkat s melyektől egyáltalán nem a mi bölcsességünk és erőnk oltalmazott meg minket? Amit az egészség felett való csodálkozás és hálaadásról mondunk, azt elmondhatjuk a földi élet minden előnyös viszonyáról, jómódú emberek, ha elszegényednek, megdöbbenő, elkeseredett csodálkozással kérdezik: Miért, hogyan történhetett ez velem? Ezt érdemeltem én a Sorstól? Azonban sohasem kérdezték előbb: Miért van az, hogy én jóllétben vagyok, gyermekeimnek minden kényelme megvan, míg embertársaim közül a legtöbb a napi kenyérért való gonddal gyötri magát s gyermekei sápadtak a nyomorúságtól? Nem kérdik az emberek: Miért vagyunk mi tanult emberek? Miért nyertünk oly hasznos lelki képességeket? Boldogságuk romjain sokszor oly elkeseredett kétségbeeséssel ülnek az emberek, ajkukon a panaszos kérdéssel: Miért e romok? Milyen nagyszerű lett volna, ha az emberek előbb is megkérdezték volna: Miért áldott meg úgy minket a Gondviselés? A gyönyörű, üdvösségethozó cselekedeteknek micsoda virágos tavasza keletkezett volna abból, ha a jó napokban is feltették volna ezt a kérdést és figyeltek volna arra a feleletre, melyet e kérésre lelkiismeretük adott volna nekik.

Amíg igazán meg nem tanul az ember

hálásnak lenni a legkisebb napsugárért, mely feléje mosolyog, a pohár üdítő vízért, melyet egy jóságos kéz szomjúsága eloltására feléje nyújt, a bátorító, útmutató szóért, mely kötelességei között egy áldott ajakról feléje hangzik, ameddig nem érezzük, hogy micsoda megmérhetetlen áldás és ajándék, hogy gyermekünk dédelgető szeretettel végig simíthatja gondterhelt homlokunkat s boldog kacagással ölünkbe kérezkedik: addig nem tudjuk mi a megelégedés s éppen azért azt sem tudjuk miben áll az egyensúlyozott emberi lélek boldog nyugalma. Aki hálás, az megfogja találni az utat az áldásos, alkotó élethez is. A hála tanít meg szeretni, szolgálni.

Annyi a segítségre váró szükség, a vigasztalás után óhajtozó bánat, a tanácsot, oltalmat igénylő, szabadulás felé utat kereső lélek: Miért ne lehetnék én, akinek egy darab kenyérrel több van az asztalomon, hitemnek van még bizalma, szeretetemnek tanácsa, áldott eszköz a Gondviselés kezében a könnyek felszárítására, a sebek gyógyítására, az igazság útjának megmutatására? Miért ne lehetnék?

AZ EGYETLEN MEGOLDÁS.

Felragyogott az életmegújító tavaszi napsugár. A kihalt mezőkön megjelentek az új

életre ébredt természetnek virágai: az ibolyák. Ragyogó tavaszi napfény boldog életkedv örömét hozta el az emberi szívbe is. Vidám, reménykedő munkakedvvel tértem be az egyik délután barátomhoz. Az asztalon sok-sok virág. Oh, milyen szépek ezek a virágok! – kiáltok fel örvendezve. Barátom azonban nagyon szomorú. Komoly arccal fordul felém, szívéből keserű sóhaj szakad fel. Igen. összegyűjtöttem a tavasz első virágait, hogy kis fiammal kivigyük a feleségem sírjára. Szemeit könnyek borítják el. Hiszen tudod mennyire szerette a virágokat. Milyen páratlan odaadással gondozta kertjét. Elviselhetetlen íjadalom nekem ez a tavasz így nélküle. Másoknak öröm a tavasz, nekem csak keserű bánat. Egy tavasz sem hozza azt, amit elveszítettünk, én és a gyermekeim.

*Rágondolok, mily rózsaillesztos a lég!
A tavasz, távol Franciaországtól
Tavasze még?*

Így énekel a költő, aki epedő sóvárgással gondol vissza szülőföldjére s úgy érzi, hogy a tavasznak minden pompája sem tudja őt kárpótolni azért, hogy a tavasz boldog örömeit nem élvezheti örvendező szívvel kedvesei között.

Valóban! Hiábavaló a természetnek min-

den ragyogó szépsége, a megújult élet diadaláról zengő himnusza, ha bent a szívünkben ott ég egy gyötrő fájdalom s annak nincs vigasztalása. A fájdalmas szívű egyházi atya a csörgedező patakok tiszta vizében is csak a könnyek árját látta s a zokogást hallotta, mely a bűnbe merült, meghasonlott világ romlása miatt a legjobb telkekből előtör. Mit ér a tavasz ébredése – ha halottaink sorsa a halál enyészete? Miért küzdjek, ha életem remény-sége a halál? Egy előkelő perzsa férfiú egykor meglátogatta Rómát, az akkori világ legszebb városát. Amikor a császártól elbúcsúzott, megkérdezte tőle a császár: Hogy tetszik Róma? Nem volna-e kedved itt maradni? „Uram – volt a válasz – ilyen bámulatos szépségeket sehol sem láttam. De ha szabad nyíltan beszélnem, azok nem vakítottak el. Nem, mert a gyönyörű oszlopok, diadalívek, paloták s templomok közt *sírokat* is láttam. Hát Rómában épp úgy meghalnak az emberek, mint Perzsiában? Mikor ezt láttam, minden szépség elhomályosult előttem.”

Ha meghalnak az emberek s az emberi életnek megmásíthatatlan, örök és egyetlen befejezése a halál, akkor mit ér a tavasz, mit ér a szépség, gazdagság, mi értelme van ennek az egész emberi életnek? Nincs-e igaza a költőnek: Ha minden, mi támad, méltó tönkre menni. Jobb lenne hát, ha nem támadna sem-

mi. – Minek a tavasz – ha *nekiünk* nincs tavaszunk?

Ebbe a reménytelen, kétségbeesett világba zendül bele a sírból kiszálló, örökké élő Megváltónak felséges bizonyágtétele: Én vagyok a feltámadás és az élet. A benne való hit az egyetlen megoldása az emberi élet sötét titkának. Egyetlen kéz van, amelybe fogózkodhatunk, ha a halál sötét kapuján reménységgel akarunk átmenni s ez az Ő keze, aki szól: Aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem meglátja az életnek világosságát. Az Ő keze, a feltámadott, örökké élő Megváltó keze, aki mennyei hatalmának isteni öntudatában ezt mondja és igéri: „Az én Atyám, aki azokat adta nékem, nagyobb mindeneknél: és senki sem ragadhatja ki azokat az én Atyámnak kezéből.”

A húsvéti harangszó belezendül újra a világba, ebbe a meghasonlott, szomorú világba. Ha megértjük izenetét, akkor van megoldása, reménysége, értelme életünknek. Akkor a megújult természettel együtt örvendezünk az igazi élet diadalának, mely záloga annak, hogy nem a halálé, de az életé, nem a gyűlöleté, de a szereteté, nem a bűné, hanem a tisztaságé, az istené mindig a legutolsó szó az emberi életben is.

Megpróbáltunk-e már élni ebben a hitben? Még nem? Próbáljuk meg. Így gyúl fel

előttünk az igazi szövétnek, mely mutatja nekünk az utat az egyedül áldott, egyedül diadalmas örök élethez.

ÉNEKLŐ KEZEK ...

Súlyos sorscsapások, fájdalmak között egy férfiú elveszítette hitét, életkedvét s ki-mondotta, hogy soha nem fog többé énekelni. Remény és bizalom nélkül, hogyan is fakadna dal az ajkon? így járt a világban némán, elcsüggedt szívvel, lezárt ajakkal. Végezte dolgait fásultan, egykedvűen. Egy este útja erdő mellett vezetett el. Az erdő szélen kis kunyhó állott, melynek kivilágított ablakán önkénytelenül betekintett. Semmit sem látott, csak két imára kulcsolt, feltartott kezet. E kezek azonban csodálatosak voltak. Annyi erő, annyi fény, bátor bizalom volt bennük, hogy látásuk vont a közel, egészen közel az ablakhoz a vándort. És akkor látta, hogy az asztalnál egy fekete ruhás asszony ül, szemét a magasba emeli s szemeiben égi fény ragyog. Imára kulcsolt kezei mutatták, hogy honnan áradt kezébe az erő, szemeibe a megnyugvás sugara. A szobában a megvetett ágyakon három kis gyermek szelíden mosolyogva aludt. Oh az a két imára kulcsolt kéz most gyűjtötte az erőt, hogy dol-

gozni tudjon azért a gondtalanul, mosolyogva alvó három kis árváért. Az asszony bevégezte imáját. Halk énekszó hagyta el ajkát: Szívemet hozzád emelem és benned bízom Uram! – A férfiú mélyen meghatva, komoly gondolatokkal vívódva haladt tovább. A magasba emelkedett, imára kulcsolt kezek állandóan a lelke előtt voltak s úgy érezte, mintha a kezek énekelnének. A hitnek, bizalomnak, reménységnek éneke meghódította a kétségbeesett ember szívét. Másnap új életkedvvel kezdett munkához. Kiszakította magát a kétségbeesés lenyűgöző karjaiból s a bizalom, a hit bátorításával, megújult életkedvvel járt az emberek között. Ha kérdezték az emberek, honnan e változás, boldogan beszélte el, hogy azok az éneklő kezek mint tanították meg hinni, remélni, imádkozni ...

Éneklő kéz. Valóban, az imára kulcsolt kéz énekel. Bizalom, erő sugárzik belőle és én azt hiszem, hogy a hittel végzett munkának tényleg nagyobb a sikere, az áldása. A mai embernek legnagyobb betegsége a fáradt lemondás, reménytelen kétségbeesés. Ha valamely kornak, úgy a mi korunk lelkének kifejezője a csüggeteg sóhaj: Szeretnék aludni és nem bánnám, ha az én álomtalan álmom az emberiség álma lenne. Honnan vegyük az erőt, mely a bizalom lendületét adja karjainkba? A reménységet, mely ígéretes fénnel világítja

meg előttünk a jövő útját? önmagunkból nem nyerhetjük, önmagunktól nem vehetjük ezt az erőt. Ha egy teremben harminc rosszkedvű, fáradt, elkeseredett ember van, ez a harminc ember nem tud mosolyt varázsolni a gondterhelt, komoly arcokra. Ha azonban a harminc ember közé egy jó hír boldog biztatásával belép valaki s elkiáltja magát: Bízatok! Akkor egyszerre tűz gyúl fel a szemekben és erő ömlik át a tagokba. Az evangéliumi hagyomány szerint kétségekkel, levert reménytelenséggel így ültek együtt nagypéntek után, a húsvéti diadalban kételkedve az Úr Jézusnak tanítványai. És amikor legnagyobb volt szívükben a kétségbeesés, akkor lépett közjük a Feltámadott a drága köszöntéssel: Békesség néktek! Ő, a Feltámadott hozta nekik az erőt. Hozta Istentől ... Nem önmagunkból vehetjük, hanem csak a magasságból nyerhetjük az erőt, a reménységet. A csatornák, melyeken át ez erők lelkünkbe áradnak, az imádság, az imára kulcsolt kezek. Az olyan éneklő kezek, melyenkről a mi vándorunk beszélt. Az lenne a felséges húsvéti ünnepnek legnagyobb ajándéka, ha a húsvéti hit ereje kulcsolná imára s azután megújult hittel indítaná új reménységgel építő munkára a fáradt kezeket. Hadd énekeljenek a kezek. A reménység dalát énekeljék.

A LÉLEK HATÁSA.

A mindennapi életben alig vesszük észre s nagyon ritkán számolunk azzal a ténnyel, hogy a léleknek milyen rendkívül hatása van egészségünkre, egész életünk alakítására. Pedig az életnek annyi közvetlen tapasztalása figyelmeztet ez igazságra. Csak egy pár példára utaljak. Jókedvűen, vidáman érkezünk haza a munkából. Vár a feleségünk a szépen megterített asztallal. Ebédhez ülünk, jó étvágygal kezdünk az ebéd elfogyasztásához. Megelégedetten hallgatjuk, amint gyermekünk boldogan dicsekszik, hogy nagyon szépen felelt az iskolában és a tanítóbácsi megdicsérte. Egyszer csak kopogtatnak az ajtón. Egy komoly arcú férfiú lép be, alig köszön, hozzánk hajol és suttog valamit a fülünkbe. Elsápadunk, megrendülve állunk fel az asztaltól, szemünket könny borítja el. Már nem kell az étel. Szomorú hírt közöltek velünk, kárról, bosszúságról, vagy éppen halálról szól az izenet. Nem érezzük az éhséget, nem tudunk többet nyugodtan ülni az asztalnál. A lelkünk békéje megzavartatott s nincs kedvünk és erőnk semmihez. Körülöttünk semmi sem változott s mégis megváltozott minden, mert a lelkünk megváltozott. „Lelkem előtt egy kicsiny felhő s az egész világ homályba öltözött körülöttem” – írta naplójába *Tompa*

Mihály, azon az éjszakán, amikor kis fia halotti ágya mellett virrasztott.

Egy egészen más eset. Léha társaság ül egy boros asztal körül. Trágár vicékkal, illetlen tréfákkal mulattatják egymást s durva kacajtól hangos a szoba. És ekkor csendesen, szelíden, mosolyogva, virágcsokorral kezében belép a vasárnap délutáni istentiszteletről hazaérkező háziasszony serdülő leányával s a virágot odateszi az asztal közepére s leül beszélgetni. Vége a léha tréfáknak. Komoly, ünnepi beszélgetés következik, gyermekeinkről, jövődönkről, virágokról. A dorbézolásnak vége szakad s tiszta dalok szárnyán viszi ég felé a lelkeket a házileány, aki édesanyja kérésére, a vendégek biztatására dalba kezdett. Mi történt itt? Mintha nem is azok az emberek ülnének az asztal körül, akik az előbb ott ültek. Micsoda kiiJönös erő cserélte ki ez embereket? Két tiszta lélek áldó hatása idézte elő a váratlan átalakulást. Megváltoztak a lelkek s megváltoztak az emberek. A léhaságnak, könnyelműségnek, dorbézolásnak ördögi vigyorgása eltűnt az arcokról s a lélekben megtisztult ember-arcokon felragyogott az Isten képe.

Más, egészen más, isteni értelemben és jelentőségben páratlanul nagy dolog, de ilyen valami történt Pönkösd napján. Ott ültek a csüggeteg lelkű tanítványok félénken, ezer-

féle aggodalommal a lelkükben Jeruzsálemben. Kezük lehanyatlott, beszédjük bizonytalan és bátortalan. Tenni, cselekedni semmit sem mernek. És egyszerre minden megváltozik. Szemükben égi lelkesedés tüze ragyog. Szavukból földöntúli erők hatalmas bizonyágtétele csendül ki. Semmitől meg nem riadva a sokaság közé mennek s bűnbánatra, megtérésre hívják fel az ámuló sokaságot. „Micsoda emberek ezek?” – kérdi a sokaság. „Édes bortól részegedtek meg?” Tényleg mi változtatta ínég ezeket az embereket? A lélek. Bátor beszédjük, megnemingó hitük, hősies munkájuk mind a lélek, a pünkösdi lélek hatása. Megváltoztak ezek az emberek, mert megváltozott a lelkük, új, isteni lélek hatása alá kerültek. Nem ismerünk-e mi is embereket, akik eldobták a kártyát, elkerülik a mulatókat, megbecsülik a feleségüket és foglalkoznak a gyermekeikkel s ha kérdezzük, hogyan történt ez a változás, csak egy magyarázatot adnak: Megváltozott az életünk, mert jobbá lett a lelkünk.

Ismerek könyveket, melyek minden napra egy-egy nagy lélek gondolataiból kiválasztott drága igazságot adnak útravalóul a munkába induló embernek. A testi táplálék mellett mennyi erőt nyújt a léleknek ez az igazi lelki táplálék. Ne becsüljük le az ilyen dolgokat. Ha lelkünk elcsügged, hitünk megtörik,

reménységünk sugara kialszik – nem lesz testi erőnk sem a munkára, kedvünk a kötelesség teljesítésre. Isteni lélek hatása és ereje által pedig gyöngé emberek is csodákat tudnak művelni. Gondoljunk vissza a Pünkösöd történetére.

HÁLÁT ADOTT-E?

Fiatal tanítónő ment haza egyszer falujába vakációzni. Meglátogatta öreg lelkipásztorát, aki családjának régi, hűséges barátja, neki atyai tanítója volt. Sok mindenről beszélgettek s végül azt kérdezte lelkipásztora: „Mondja csak gyermekem, meg van-e elégedve pályaválasztásával? Milyen tapasztalatokat szerzett állomáshelyén?” A kérdésre az ifjú tanítónő nagy elkeseredéssel kezdett beszélni iskolájának igazgatójáról. „Durva, kegyetlen, minden dolgomat agyonbíráló igazgatóm van s ez egészen elkeseríti életemet. Ha csak egy percet késtem az iskolába érkezéskor, azonnal megszólított. Ha egyszer elfeledtem beírni az eltanított leckét a haladási naplóba, rögtön megdorgált. Valósággal meggyűlölteti velem pályámat.” – Amikor elvégezte elkeseredett elbeszélését a fiatal tanítónő, vigasztalást váró szemmel tekintett az

öreg papra. Egészen megrémült, amikor részvényt nyilatkozat helyett azt a kérdést intézte hozzá az öreg lekipásztor: „Mondja csak gyermekem, hálát adott-e vagy egyszer Istennek, hogy magának ilyen szigorú igazgatót adott?”... „Hogyan. hálát adni? ön tréfál, drága pásztorom? Dehogyan adtam hálát, dehogyan.” – „Pedig, lássa, a Gondviselésnek nagy kegyelme és bölcsessége nyilatkozik meg abban, hogy működésének már a legelső esztendejében ilyen komoly, szigorú igazgatót adott magának. Ez által akarja magát arra nevelni, hogy már nagyon korán hozzászokjék ahhoz, hogy minden dolgában korrekt, lelkiismeretesen pontos legyen. Gondolja meg, hogy egész életére milyen nagy kár származnék abból, ha egy könnyelmű, hanyag, léha igazgatója lett volna, akinek lelkiismeretlen, mindent elnéző felügyelete belesodorhatta volna magát is abba, hogy lelkén erőt vegyen a restség, a könnyűszerrel mulasztás, a bűn kísértése. Nézze ebből a szempontból igazgatójának a ténykedését s meg fogja látni, hogy még akkor sincs oka a zugolódásra és elkeseredésre, ha igazgatója nem jó indulatból, hanem ellenségeskedő rossz akaratból lett volna olyan szigorú ellenőrzője.” A tanítónő megígérte, hogy megpróbálja a bölcs öreg pap által feltárt szempontból mérlegelni igazgatója ténykedéseit, s a következő évben el-

mondja így szerzett tapasztaltait. A következő esztendőben aztán mosolyogva, boldogan köszönte meg az ifjú tanítónő a kapott jó tanácsot, mert mint mondotta: – „A pap bácsi egy egészen új, derék igazgatót ajándékozott nekem.”

Ez a kedves beszélgetés mindnyájunkra nézve sok értékes útmutatást foglal magában. Ne gondoljuk, hogy az a jó szülő, tanító, hivatalfőnök, munkaadó, aki mindent elnéz, mindent megbocsát gyermekének. tanítványának, alkalmazottjának. Ellenkezőleg, éppen ez a legrosszabb eljárás részükről. Ha a szülő nem szoktatja komoly, szigorú rendhez, feddhetetlen magaviselethez gyermekét, majd az élet kegyetlen próbái között nagyon fájdalmas szenvedések és csalódások között tanulja meg az elkényeztetett gyermek, hogy a nehéz élet nehéz harcai között csak az tudja helyét megállani, aki szigorú önfegyelmezéssel tud parancsolni szenvedélyeinek s vaskezzevel fékezi meg kényelemszeretetét, élvezetvágyát. Ez a gyermek fájdalmas szemrehányással gondol majd szülőire, akik nem tanították meg idejében az élet komoly felfogására, a kötelesség nagy parancsának feltétlen tiszteletére. És ugyanez fog történni az elnéző tanító és főnökkel, munkaadóval is, tanítványa, alkalmazottja részéről.

Nem követelhet józan életet alkalmazot-

taitól az, aki maga részeges, anélkül, hogy azok szemébe ne kacagjanak. Nem ajánlhatja a pontosságot és lelkiismeretességet az, aki maga hanyag és rendetlen. Pál apostol mondotta magáról, hogy megfélemez és szolgáljává teszi a testet, hogy valamiképpen méltatlanná ne legyen az evangélium prédikálására. És egy híres magyar pap ugyanilyen értelemben mondotta, hogy az az igehirdető, aki nem igyekszik krisztusi életet élni, nem prédikálja, hanem kompromittálja az Evangéliumot. Valóban így van. Ezért tiszteletreméltó minden ember, aki küzd azért, hogy a maga és mások élete egyre nemesebb, igazabb legyen. Ismerjük be azért, hogy nagy áldás az számunkra, ha ilyen emberek körében élhetünk.

KICSINY DOLGOK.

Legfőbb ideje, hogy megértse a világ egy nagy keresztyén férfiúnak kijelentését: Nem az a keresztyének feladata, hogy nagyszerűen tudjanak beszélni a Krisztus tanításairól, hanem az, hogy hitük erejével nagyszerű tetteket vigyenek végbe. Sohasem volt nagyobb szükség e gyönyörű kijelentés teljes átértésére, mint napjainkban. Ha ma a keresztyénség az elé a döntő kérdés elé állítja-

tik: hogyan akarod a világot újból meghódítani, a világot, melyet elveszítettél? E feladatra sem a szavak, sem az érzelmek keresztyénsége nem lehet képes, hanem csak a cselekedetek keresztyénsége. Ha pedig lelkesülünk ezért a célért, nem elég ábrándozni e feladat felett, hanem meg kell próbálnunk a rendelkezésünkre álló kicsiny eszközökkel is szolgálni. Meglátjuk, hogy a szeretetnek egészen jelentéktelen cselekedetei nagyszerű eredményeknek lehetnek forrásai. Csak egy pár példát mondjak el annak megmutatására, hogy kicsiny dolgok, mily nagy áldások forrásai lehetnek, ha e kicsiny dolgok igaz szeretet által végeztetnek el.

Shaftesbury lordot, a híres emberbarátot egyszer felkereste egy börtönből kiszabadult ember, akit a lordhoz utasítottak, hogy ott talán segítséget talál. Ez a züllés karjaiba került férfiú a nemes emberbaráttal való találkozás után, egészen más, munkás, komoly, vallásos, derék emberré lett. Amikor megkérdezték tőle, hogy mikép tudott ilyen csodálatos átalakító hatást gyakorolni reá egy találkozás? Azt felelte: „Hogy mi mindent mondott nekem az az úr, azt nem tudom többé. De hogy búcsúzáskor kezemet barátságosan megszorította s annyi biztató jóssággal a szemembe nézett, azt tudom, oh azt sohasem felejttem el.” Mi történt itt? Egy kézszorítás, egy

szeretetteljes tekintet kiragadt a halál karjából egy veszni indult emberi életet. Igen, a szeretettel kinyújtott testvéri kéznek sokszor volt már életmentő hatalma!

Egy másik eset. Ezt a példámot Fry Erzsébet életrajzából merítem. Az angolországi börtönök ezen bátor reformátora London utcáján egy napon egy jól öltözött, de arcáról ítélve, rendkívül szerencsétlennek látszó nővel találkozott. Ahelyett, hogy elhaladott volna mellette, megszólította: Kegyed bizonyára nagy bajban van? Mondja meg nekem, mire van szüksége, talán segíthetek. – Semmi feleletet sem kapott. Erzsébet nem vesztette el bátorságát. Elvezette az ismeretlent testvéreinek nem messze levő házáig, kérdezte, biztatta és a zárkózott szív megnyílt. Nem annyira pénzre, mint inkább egy kis szeretetre volt szüksége a szerencsétlen asszonynak. Elhagyatva érezvén magát mindenkitől, éppen a folyó felé indult, hogy beleugorjék. Élete, lelke meg volt mentve. Mi mentette meg? Egy testvéri, egy bátorító, egy vigasztaló szó.

És még csak egyetlen eset. Az összeg, mellyel Francke az árvák iskoláját, a későbbi hallei nagy árvaházat megalapította, hét forint volt. „Tisztességes tőke” – gondolta – ezzel lehet valami jó dolgot kezdeményezni.” És micsoda áldott kamatot hozott ez a kicsi tőke. Az árvák ezrei hogyan áldják ezt az

első szívet, amelyben lángra gyúlt a segítő szeretet.

Egy testvéri kézszorítás, egy biztató, vigasztaló szó, kicsike kis áldozat a lélekmentő szeretet szolgálatában: ki az közülünk, aki ennyit tenni ne tudna? Az eredmény felől pedig ne aggodalmaskodjunk. Az eredmény a csodatevő Istené.

Egy pillanatra feltáruul előttem mindaz a tenger szükség, mely a segítő szeretet szolgálatára vár. Szegények, özvegy anyák, gyámoltnélküli gyermekek, akik kenyér, gyámolító után esengenek. Kísértésnek kitett ifjú lelkek, akik útmutatás, tanács, lelki támaszra várnak. Roskadozó intézmények, melyek, ha aláomolnak, maguk alá temetik mindazt, ami nekünk drága és szent. Oh, hogyan lehetne segíteni mindezen?

Sohase várjunk arra, amíg valami *nagy* dolgot cselekedhetünk, hanem gyorsan és örvendező szívvel tegyük meg azt a keveset, amelyre képesek vagyunk. íme Jézus azt tanítja, hogy az Ő dicsőséges országának örökösei lesznek azok, akik a szomjuhozónak egy ital vizet adtak.

A SZEGÉNYSÉG OKAI.

Az angolok praktikus emberek. Ha valamely kérdés megoldásához kezdenek, először

körülnéznek a valóságos életben, számbave-
szik annak adatait s csak azután igyekez-
nek elméletileg is indokolt véleményt mon-
dani a dologról s keresni a célszerű megoldás
lehetőségeit. A napokban egy nevesebb angol
író tanulmányát olvastam, melyben a sze-
génység okait kutatja. E tanulmány fejtegeté-
seiben érdekesen, tanulságosan nyilatkozott
meg az angol természet. Nem hosszú, ködbe-
vesző elméletek felállításával kezdte, hanem
először nagyon tiszta, éles tekintettel körül-
nézett a világban s megfigyelte, hogy kik, mi-
csoda emberek legtöbbször a szegény embe-
rek s mi az oka szegénységüknek? Megállá-
Sította, hogy az emberek jórésze elszegénye-
ésének vannak olyan egyéni okai, amelyek-
nek megszüntetése a társadalom, törvényho-
zás rendező hatalma által nem lehetséges.
Ilyenek: az *iszákosság*. Megdöbbentő szám-
adatokkal világította meg a tényt, hogy em-
berek, akik igazán keserves munkával kere-
sik meg mindennapi kenyerüket, akiknek
nincs módjuk tisztességesen ruházni és isko-
láztatni gyermekeiket, tiszta, levegős lakást
tartani, hogy ezek az emberek milyen hatal-
mas összeget adnak ki szeszre. Ha ezt a köny-
nyelműen eldobált pénzt takarékosan és oko-
san tudnák felhasználni, sokkal, de sokkal
többre tudnának haladni, de hiába, amit az
ajtón bevisznek, a becsületes keresetet, kido-

bálják az ablakon. A második ok sok ember szegénységénél: *az előrelátás hiánya*. A nyári bővebb keresetet léha szórakozásra dobálja el, ahelyett, hogy fát szerezne télire. Fialat, életerős napjaiban nem gondol a tehetetlen öregkor napjaira s nem igyekszik bár egy kis hajlékot szerezni magának. Figyelmen kívül hagyja a biztosítás, takarékoskodás csendes útjait s mosolyogva, mámorosan rohan a kolduló szegénység napjai felé. A harmadik ok: *a kényelemszeretet*. Sok ember dolgozik, de zúgolódva, lecsukott ajakkal s mindig csak annyit, amennyi a betevő falatja biztosításához szükséges, de ha dolgát végezte, semmi okosabbat sem tud tenni, mint ölhetett kézzel várni a jó szerencsét. Az egészség, életerő pedig megtörik s ezek a mindig elégedetlenkedő emberek a végén is a szegényházak elkeseredett eltartottjai lesznek. Az én értelmes íróm megállapítja természetesen azt is, hogy még más okai is vannak a szegénységnek, olyan okai, melyeken az egyes ember nem, csak a társadalom, a törvényhozás tud segíteni. Ilyenek: *alkalmatlanság a munkára*. Vakság, süketség, egyéb nyomorékság, amely az élet versenyében hátraszorítja azt, aki ennek terhe alatt szenved. *A kereseti viszonyok kedvezőtlen megváltozása*. Új iparágak keletkeznek s szüntetik meg a régi kereseti lehetőségeket. Végül az *általános gazdasági pangás*,

tőke és munka harca, a modern gazdasági élet bonyolult rendszere, mely annyi erőt emészt és áldozatot követel.

Miért idézem ez értelmes, de egyáltalán semmi rendkívüli bölcseséget nem tanító fejtegetéseket? Csak azért, hogy kiemeljem, mennyire igaz az a következtetés, melyet fejtegetéseiből levon ez az író. A szegénység okainak megszüntetése ellen minden jóérzésű, emelkedett gondolkozású embernek küzdenie kell, de az okos ember a küzdelmet ott kezdi, ahol kilátása lehet a sikerre, a saját élete alakításánál. Nagyon kevés kilátásom lehet arra, hogy a világ állapota, a modern gazdasági élet sok külső és belső nehézsége megváltozzék. Az állam inkább terheli, mint segíti az adózó polgárt, de az alkohol pazarlásra indító szenvedélyét megfékezhetem magamban, csekély jövedelmem több előrelátással oszthatom be s munkateljesítményem is fokozhatom s így józan, takarékos, munkás étellel több kilátásom lehet arra, hogy megmentődom a nyomorúságtól, mint ha csupán hangos politikus vagyok s nem elsősorban csendes, fegyelmezett, szorgalmas, takarékos ember.

A mai körülmények között nekünk magyaroknak különösen nagy szükségünk van e józan életfelfogásra, mert minket igazán fenyeget az általános elszegényedés réme. Küz-

denünk kell ellene, de egész bizonyos, hogy elveszítjük a csatát, ha először magunkkal szemben meg nem nyerjük.

TERHESEBB ADÓ.

Franklin Benjáminnak panaszoltak polgártársai a súlyos adóterhek miatt. A bölcs államférfiú, népének nagy vezére, meghallgatván a panaszkodásokat, így szólott: Barátaim! Adóterheink mindenestre magasak s minden jó polgárnak kötelessége felszólalni és küzdeni az igazságtalanul megállapított terhek ellen, azonban én úgy érzem, hogy a mi nyomorúságunknak legfőbb oka az, hogy nemcsak a kormány adói terhelnek minket, hanem azoknál terhesebb adók súlya is reánk nehezül. Micsoda terhesebb adók? – kérdik a panaszosok. Egész sereg másfajta adó. Kétszeresen vagyunk megadóztatva kényelmességünk, háromszorosan büszkeségünk és hiúságunk, négyszeresen élvezetvágyunk, szenvedélyeink által s az a baj, hogy ez adóktól sem tudunk megszabadulni, pedig ha legalább ez adókat mérsékelni tudnók, akármilyen súlyosak is közterheink, mégis csak könnyebben tudnánk megélni. Már pedig e terhesebb adók ellen könnyebben lehetne védekezni,

mert a védekezés fegyvere kizárólag a mi kezünkben van.

E szavak ma is igazak és találnak reánk is. Terhes adókat fizetünk nemcsak az államnak, hanem kultúránk védelme, fenntartása, fejlesztése érdekében az egyháznak is. Ma is igaz a szó, hogy az igazságtalan adóterhek ellen küzdeni kell. Küzdelmünk azonban sikeresebb volna, ha legalább azoktól az adóktól igyekeznének megszabadulni, amelyekről Franklin beszélt s melyektől csak magunk tudnánk önmagunkat megszabadítani. Mennyi adót fizet népünk az alkohol, az iszákosság szenvedélyének. Hány milliót füstölnek el férfiak s már nők is a levegőbe. Ki tudná kiszámítani az összeget, melyet oktalan, hiú szórakozásokra, fényűzésre dobál el még a mi szegény magyar népünk is? Ezek a terheesebb adók, mert ezek megfizetése miatt a lelkiismeretünket is vád éri. Az ördög gonosz végrehajtó. Nem törődik, hogy a család szükségét lát, a gyermeknek nincs ruhája, a szeszre, a dohányra beszedi a gyöngye embertől a maga nagy adóját. A Sátán szívtelen uzscrás. A fényes ruhára elszedi a szegény varró leánynak, kinek otthon özvegy édesanyja éhezik, nemcsak a keresetét, de a becsületét is. Igen, ezek a terheesebb adók. Ha ezektől megtudna szabadulni népünk s annyit tudna áldozni a hitnek, a szeretetnek, az irgalom-

nak, iskoláknak, árváknak, kultúránknak, mint amennyit e terhesebb adók összege kitesz, én azt hiszem, nem lenne gondozatlan, iskolázatlan, elhagyott árva gyermek, védelem nélküli öreg közöttünk, akkor, még most is, e nagyon súlyos gazdasági években is, a nagy közterhek alatt is gond nélkülibb, boldogabb, megelégedettebb, vidámabb lenne az életünk. – „Az erős férfi ne nyöszörögjön a bajok között, hanem *akarjon* és cselekedjék” – mondotta a neves gondolkozó, Fichte. Ne csak panaszkodjunk, hanem vegyük fel a küzdelmet az életünket, a boldogulásunkat megrontó, akadályozó adók ellen. És kezdjük a harcot a terhesebb adóknál. Ha ezt a küzdelmet megnyerjük, minden egyéb küzdelmünk sikeresebb és győzelmesebb lesz.

A napokban kezembe került egy könyv, mely egy hős katonának a porosz-francia háború idején feleségéhez írt leveleit foglalta magában. Ott meg van az a levél is, melyet ez a katona közvetlenül az előtt a csata előtt írt, amelyben elesett. E levélben mély előérettél vesz búcsút feleségétől s többek közt ezt írja: „Az én szellememben neveld tovább gyermekeimet. Neveld igényteleneknek a világ külső javaival szemben, de önfeláldozóknak, nemesen pazarlóknak a közösség, a nemzet, az emberiség ideáljaival szemben.” Valóban! Mindnyájunknak szükségünk van arra,

hogy puritán őseinknek egyszerűsége, igénytelensége, szerénysége egyéni életünknek irányítója legyen, hogy ezekből a nemes tulajdonságokból új éleire keljen az ősöknek áldozni tudása is. Szép dolog, ha valaki bátran tud harcolni nyílt csatában, mint hős katona, de az se kicsi dolog, ha valaki le tud mondani pl. a dohányzásról azért, hogy az így megtakarított összeggel taníttasson egy apátlan, anyátlan árva gyermeket. Próbálja meg bárki, hogy milyen acélerő szükséges ahhoz, hogy egyetlen egy szenvedélyt leteperni tudjunk. Az igazi hősiesség ott kezdődik, amikor az ember maga-magának parancsolni tud.

A példabeszédek írója nem a hőst magasztalja „ki várost vészen meg”, hanem azt, „aki uralkodik az ő indulatján”, „kerítés nélkül való városhoz” hasonlítván azon embert, „akinek nincsen birodalma az ő lelkén.” Erős ez, ki önfékezés által eszméit, beszédét s cselekedeteit folyvást ellenőrzi. Eötvös mondja: „Egészen csak az szabad, ki maga felett egészen uralkodik. Ha csak egy szolgánk van, kinek mindig parancsolhatunk: önmagunk, büszkén úrnak mondhatjuk magunkat. De mi kevés ember van, ki ezt teheti.”

Joggal mondhatja azonban az ember, hogy az akaraterő fejlesztésének, az önfegyelmezésnek sincs sok értelme, ha az akaratot nem állítjuk nemesebb célok szolgálatába. Mit

basznál az erős akarat, ha az csak alacsony szenvedélyek feszítő erejét fokozza? Mit ér a legnagyobb kitartás, ha az csak a Babel tornyának építésére szolgál? Erős akarat a szeretet, a jóság szolgálatában, ez az, ami az emberi életet áldások forrásává teszi.

A KENYÉR.

A mindennapi kenyér! Talán semmi sincs a világon, mely közvetlenebbül beszélne nekünk a Gondviselés szeretetének irgalmáról, mellyel fenntart minket, mint a darab kenyér tisztáinakon. Ez a darab kenyér prédikál nekünk arról, hogy a Gondviselés határtalan jóságából, mint működik együtt az emberrel az egész világegyetem, hogy mi táplálékot nyerjünk s megélhessünk ebben a világban. Íme, az ember szánt és vet, műveli földjét. De mit érne minden emberi munka, ha a Gondviselés nem helyezett volna olyan termő erőt a földbe, mely kiesiráztatja és szárba szökenti az elvetett magvakat? Azonban, hogy ezt a föld megtehesse, szüksége van az égen tündöklő nap életteremtő sugarának melegére, az áldásthozó eső és harmat felülről jövő ajándékára. És ez sem elég. Isten áldása az is, hogy adja testünknek az erőt, mely a

táplálékot egészséggé, munkakedvvé, megelégedéssé tudja átváltoztatni számunkra. Milyen csodálatos, hogy az a darab kenyér asztalunkon, gyermekünk arcán az egészség rózsás derűjévé, karunkban acélos erővé, mindnyájunk életében egészséggé lehet. Így prédikál nekünk minden darab kenyér a Gondviselés határtalan jóságáról, mellyel naponként megemlékezik rólunk és gondja van reánk.

Egy szellemes prédikátor mondotta volt, hogy az emberek általában, lakjanak bárhol, éljenek bárhogyan, egy nagy, rémítően nagy asztaltársaságot alkotnak. Ebben a tekintetben minden ember egyforma. Mert micsoda az a különbség, mely fennáll a gazdag és szegény között? Nagyon csekély ez a különbség. Ahogy a példaszó tartja: többet, mint Íóllakásig, a gazdag sem tud enni. Az evés»en kevés a különbség. Az ételtől való felállásban már két nagy táborra oszlik az emberiség. A egyik rész elhagyja az ételt közönyösen, érzéketlenül, mint az állat a vályút, a mások azonban mélységes hálaadással kel fel az asztaltól, mert tudja, hogy Isten nagy ajándéka a kenyér, a mindennapi kenyér. Aki csendes áhitattal leül asztala mellé s látja azt a várakozásteljes, boldog mosolyt éhes gyermekei arcán, amint a gyermekek reátekintenek édesanyjuk kenyérosztó kezére, akinek

szívén egyetlenegyszer átnyilalott a fájó gondolat: mi lenne akkor, ha egyszer az édesanya nem állana ott a közepén, ha hiányozna a mindennapi kenyér csak egy hétig, hiányozna minden asztalról; az belátja, annak nem kell magyarázni, hogy őseink miért látták az ember legfeleségebb méltóságát abban, hogy amikor asztalhoz ül, nem öntudatlanul, hanem háládatos belátással, öntudatosan veszi magához Isten áldását, a testi táplálékot. Imádsággal ül és hálaadással kel fel asztalától, mert tudja, hogy ajándékot élvez s kegyelem által él.

Isten adja a kenyeret, bölcsessége szerint, kinek-kinek abban a mértékben, amint felséges célja szerint jónak látja. Sohasem felejttem el azt a gyönyörű hasonlatot, melyet ez igazságról egy öreg, okos földművestől hallottam. Elbeszélte, hogy egyszer az egyik városban egy híres takácsszövő műhelyt látogatott meg. A műhelyben látta, mint futnak össze egy szekrénybe a szálak s ott úgy osztódnak el, hogy azután a különböző értékes minták kialakulhatnak ... Meg lehetne-e tekinteni a szekrényt s benne az elosztás módját? – kérdezte a vezetőtől. Nem – felelt a felügyelő. Ez a mi titkunk. A kulcs a tulajdonosnál van. Így vagyunk a földi javak elosztásával is. Nem tudjuk, hogy miért jut az egyiknek bőségesen, másiknak csak nagyon

szűkösen belőlük, mert ez a Gondviselés titka, a megoldás Ő nála van. Fontos azonban tudni azt, hogy ajándék, drága ajándék a kenyér. Egy intés onnan felülről s a legerősebb kezéből is kiesik. A halott ember kezében mi nek a kenyér? Egyetlen intés felülről s az acéllá dermedt földön elpusztul a földmivelő ember reménysége. Hallgassuk meg a zsoltárt, melyet minden darab kenyér énekel arról a nagy, titkos szeretetről, mely ég és föld minden erőit egyesíti az ember munkájával s ha meghalljuk e zsoltárt, akkor nemcsak megbecsülni, de helyesen megosztani is tudjuk a darab kenyeret, amelyet az aratás Ura ajándékoz nekünk.

FEL KELL ÉBRESZTENI...

A háború alatt történt. Nagyobb társágban komoly férfiak voltak együtt. Egy katonatiszt beszélte el barátja megsebesülésének történetét. Barátja egy erdő kikémlelésére volt kiküldve pár katonával. Lassan, tapogatózva haladtak előre. Mély csend vette körül őket. Barátja egy kissé előrehatolt az erdő belsejébe, amikor egyszerre csak lépéseket hallott s látta, amint lassan-lassan kibontakozott előtte egy fegyveres alak. Úgy

érezte, hogy ellenség, kit neki kell feltartóztatni. Rákiáltott. A másik is kiáltott valamit és lekapta fegyverét. Mikor barátja ezt látta, lőtt, de ugyanakkor maga is szúró fájdalmat érzett vállában. A másik is lőtt és eltalálta. Még képes volt arra, hogy odamenjen ahoz, akit ő sebesített meg halálosan. „Szent Ég, mi ez? Ez az ember uniformist visel. Bajtárs.” Amint föléje hajolt, megrendülten ismerje fel egy derék társának fájdalomtól eltorzult arcát. Egymást ellenségnek tartották kölcsönösen és a tévedés egyiknek súlyos sebesülést okozott, másiknak életébe került. Tragikus eset! Két katona, mintái a lekiismeretességnek, becsületességnek, a kötelességteljesítés áldozatául esik csak azért, mert nem ismerik fel, hogy együvé tartoznak. Nem tudom elfeledni ezt a történetet. E szomorú történetben, mint tükörben látom az egész emberiség sorsát. Egyesek és egész osztályok, népek és államok közötti harc többnyire komoly meggyőződésből, jó lelkiismerettel vezetetik. Mindenki azt hiszi, hogy kötelességet teljesít, amikor a másikat tálszárnyalni, megsemmisíteni törekszik, mindenik azt hiszi, hogy benső kényszerből, az önfenntartás törvényéből kifolyólag indokolt a tette s csak a küzdelem végén tűnik ki, hogy mindezen sok vakmerő küzdelem ilyen éjjeli támadás barátok között. Az elfogultság, a népszenvedély

elhomályosítja a harcolók szemeit, úgy, hogy csak az ellenfél mozdulását látják, de nem képesek meglátni azt, ami mindnyájukban közös.

A neves francia író, Barbusse, egyik érdekes művében megrázó kifejezést ad ez érzésének egy borzalmas harctéri kép rajzában. Haldokló sebesültek feküsznek a csatatéren. Vegyesen németek és franciák. A német felkiált: „Nincs a világon egyéb, csak a német nép dicsősége.” Kiáltása oly erős, mint ha meg akarná rázni a mozdulatlan sziklákat. Egy másik erős hang, mint legyőzhetetlen visszhang felel: „Nincs egyéb, csak a francia nép dicsősége.” „Ez a baj, hogy magasabb célt nem ismernek” – sóhajt egy harmadik. „Az emberek, az emberek.” – „Nahát, mit akarsz az emberekkel?” – kérdi egy éles, elkeseredett hang, mely úgy hull a beszélők közé, mint egy kődarab. „Nem szabad, hogy az emberek felébredjenek” – folytatja tompa, kábult hangon az előbbi. „Légy nyugodt” – mondja a gúnyos hang. Az előbb szólott férfiú csendesen, önmagának ismétli: „Nem, nem szabad, hogy az emberek felébredjenek”. – „Légy nyugodt” – felel kétségbeesett gúnyval ismét a másik. És aztán elnémulnak örökre az ajkak. Hát nem ébrednek fel tényleg soha a gyűlölet kábulatából az emberek? örökre tart az életemésztő, pusztító, halálos

harc? Az író mégis belekiáltja a szót a világba: Nem. Az embereknek fel kell ébredniük. Az embereket fel kell ébreszteni.

Az embereket tényleg fel kell ébreszteni. Mindenfelé békés jelszó az ajkakon s mégis mindenki tudja, érzi, hogy a világot a győőlet láza hevíti. Borzalmas lehetőségét vitatják egy eljövendő háborúnak, melyben majd a vegyi eszközök, mérges gázok stb. lesznek a mindent elpusztító fegyverek. Hová vezet ez? Miért tanítom a gyermekemet? Miért örööm munkában az életemet? Mi a jelentősége az emberiség minden alkotásának, ha egyik nemzedék csak ássa a sírt, melybe halálos örülettel mindent beledönteni igyekszik, amit a másik nemzedék alkotott? Hová vezet ez? Kérdések, gyötrő kérdések. De mégis fel kell ébreszteni az elfásult szívekben ezt a kérdést, mert az emberiségnek nem lehet lemondani sohasem arról az egyetlen vigasztaló reménységről, hogy egyszer mégis csak a béke és megértés lesz az a két anyai kar, mely kiragadja a halál karjaiból az emberiség jobb jövendőjét.

A GYERMEK ÁLTAL...

A Krisztus Egyházai Szövetsége a címe annak a vallásos egyesülésnek, mely huszon-

nyolc évvel ezelőtt Amerikában azzal a céllal létesült, hogy a különböző egyházak erőit összefogja és beállítsa a Krisztus legelső parancsolatának, az igazi felebaráti szeretetnek szolgálatába. Alapítása óta a nemes céln egyesület igen szép munkát végez a béke és szeretet lelkének felébresztése érdekében Európában is. E társaságnak főtitkára, Macfarland amerikai lelkész, nemrégén Erdélyben is megfordult s Kolozsvárt érdekes előadást tartott szövetségük céljairól és munka eszközeiről. Az én lelkemet különösen megragadta az a megállapítása, hogy a világbéke csak egy úton érhető el, a gyermekek krisztusi szellemben való nevelésének útján. A jelenlegi nemzedék lelke teljesen a nemzeti gyűlölködés hatása alatt áll – mondotta. Boszszú szomj, versengés szakítja el a szíveket. Hogyan, kik által lehetne áthidalni a nagy ellentéteket? Csak a gyermekek által – felelte. És elmondott két példát arra nézve, hogy ők mikép kísérelték meg ezt Amerikában.

A japán és amerikai nép között nagyon éles, rendkívül fenyegető ellentét van, amelynek kirobbanása könnyen egy borzalmas háborút idézhetne a világra. Hogyan lehetne mégis közelhozni a szíveket? Japánban minden esztendőben van egy kedves gyermekünnepély, a *babák ünnepe*. Ez ünnepen a ja-

pán gyermekek kiállítják babáikat, virágkorzókat, más kedves gyermek ünnepélyeket rendeznek. E napra az amerikai kormány által az amerikai gyermekek 10.000 babát küldöttek ajándékba testvéri üdvözlésül a japán gyermekeknek. A szép ajándékot a japán gyermekek úgy viszonzták, hogy negyvennyolc város gyermekei küldöttek egy-egy remekbe készült kis babát bálájuk jeléül. A másik hasonló eset. Sok ellentét van Mexikóval is. Ide a gyermekek 100.000 kis iskolai táskát küldtek, benne nemcsak a saját, de a mexikóiak nemzeti hőseinek képeit s más kedves emléktárgyakat. A táskákon pedig ez a felirat: *„Isten azt akarja, hogy béke és jóakarattal legyen a gyermekek között.”* Igen, az Isten ezt akarja. Sőt az Isten ennél sokkal többet akar. Azt akarja, hogy e világról eltűnjön a gyűlölet, a háború. Isten nem egymás farkasává, de egymás testvérévé teremtette az embert s azt akarja, hogy az emberek e szent akarat szerint is éljenek.

Nagyon sok szó esik a világban a békeségről. Diplomáták, politikusok tárgyalnak, tanácskoznak. Konferenciákat tartanak. És még sincs béke a világban. A nemzetek között nő a bizalmatlanság, féltékenység. A fegyverkezés keservesen dolgozó milliók verjékének, munkájának gyümölcsét emésztik meg. A gyermekeink *jövője* bizonytalan. A

valóság az, hogy békesség nincs a világon. És a világbéke valami ködbevesző, színes álmocsupán.

Nem itt kell kezdeni a munkát. Az amerikai példa mutatja a megoldáshoz vezető utat. Kezdjük a munkát a gyermekeinken. Neveljük az igazi testvéri szeretet, a tiszta krisztusi jóság szellemében őket. Irtsuk ki szívükből a felekezeti és nemzetiségi gyűlölködés megrontó érzéseit s lelküket indítsuk fel a legszentebb feladat iránti lelkesülésre: Jóság és szeretet által próbálják megújítani a világot. Ne puskával, ágyúval ajándékozzuk meg őket, hanem a szeretet kedves jeleivel a nemesebb embert ébresszük fel bennük. Így jön el aztán gyermekeink által az a világ, melyről a Zsoltáros óta mindig álmodik az emberiség, az a világ, melyben igazság tekint alá az égből, hűség sarjad a földből, békesség és jóság összetalálkoznak, irgalom és szelídség csókolgatják egymást.

Senki nagyobb velet nem követ el az emberiség jövőjével szemben, mint az a nevelő, tanító, vagy felügyelő hatóság, aki elnézi, vagy épen táplálja gyermeke szívében a másfajta, más nemzetiségű, vallású emberek *iránti* lenézés, gúnyolódás, elfogultság érzését. Ez a Sátán átkos vetése, melynek eredménye a háborúk pokoli aratása. Ennek kell végét vetnünk. Az igazi békemű alapjait gyermekeink

lelkében kell megvetnünk azáltal, hogy szívükbe valóban bevéssük a drága jelszót: Isten azt akarja, hogy a gyermekek között békesség és jóakarát legyen. Azért akarja ezt, hogy egyszer az egész világban legyen meg a békesség és jóakarát általuk.

MIRE VALÓ AZ IGAZSÁG?

Diákkoromban az ifjúsági önképzőkörben kaptam egy öreg tanáromtól szép feleletet erre a kérdésre. Az önképzőkörben saját irodalmi dolgozatainkat olvastuk fel s bíráltuk meg. El lehet gondolni, hogy mindnyájan nagyon szigorú kritikusok voltunk. Nagy gyönyörűséggel kerestük meg a hibákat s sokszor kíméletlen gúnnyal éleztük ki megjegyzéseinket. Jóságos, öreg tanárunk azonban mindig inkább annak fogta pártját, akit mi kíméletlenül megbíráltunk. Még a leggyöngébb dolgozatban is látott valami jót s azt, ami jó volt, kedves gyöngédséggel mindig kiemelte. Ajkán megértő, szelíd mosollyal sokszor intézte hozzánk e szavakat: Ifjú Barátaim! Sohase legyenek kizárólagosak és türelmetlenek, még akkor sem, ha úgy érzik, hogy teljes mértékben saját részükön van az igazság. Ne feledjék, hogy az igazság nem

arra való, hogy abból botot faragjunk, hogy azzal agyonverjük egymást, hanem az igazság arra való, hogy igazságunkból kinyújtott, segítő, testvéri kezet formáljunk, hogy annak erejével magunkhoz emeljük a gyöngét, a tudatlant, a tévelygőt. A haladó évek során nagyon sokszor eszembe jut öreg tanárom bölcs tanításának szava. Látom, hogy az emberiség sok fájdalmas szenvedése támad abból, hogy egyesek és népek nagyon könnyen íajlandók botot faragni saját igazságaikból s egymásra törni s agyonverni egymást igazaikkal. Elfeledkeznek arról, hogy az örök igazságok között örök béke van.

Kétségtelen, hogy felismert igaz meggyőződésünkhöz ragaszkodni nemcsak jogunk van, de komoly, szent kötelességünk. Megragadóan figyelmeztetett erre főiskolai hallgató koromban társaimmal együtt a nagy iriagyar-államférfiú, gróf *Tisza* István is. Tombolt a heves választási küzdelem. *Tisza* István megjelent Kolozsvárt és nagy beszédet tartott. Beszédének megtartása után a Redout terméből Bethlen Pál gróf lakására indult. Párthívei azonban arra kérték, hogy kocsival, vagy egy mellékutcán menjen, mivel a főúton nagy tüntetés készül ellene. „Azt gondolom, hogy az utcán szabadon járhat a becsületes ember akkor is, ha nincs egy véleményen az utca népével” – felelt *Tisza* s elindult nyugodtan

egyedül. Természetesen igazi hívei s mi egy néhány, beszédétől elragadtatott diák mentünk most már mindenre kész elhatározással utána. Szidalmak áradata, itt-ott egy-egy ködarab is zúdult felénk, Tisza István gróf azonban ment elől nyugodtan s mi is – néha bizony egy kis remegéssel szívünkben – haladtunk utána. Mikor Bethlen Pál gróf lakása elé értünk, megállott Tisza, visszafordult, hogy elbúcsúzzék kísérőitől. Meglepetve látta, hogy kíséretének legnagyobb részét lelkesen éljenző egyetemi ifjak alkotják. Szavait hozzánk intézte. E szavak csaknem szószerint megmaradtak emlékezetemben: „Midőn megköszönöm önöknek, ifjú barátaim, hogy engem ezen a nem épen kellemes úton hazakísértek, fogadjanak el tőlem, mint idősebb embertől, egy jó tanácsot. Helyesnek és igaznak megismert meggyőződésükhöz mindig a mostani korok rajongásával, szenvedelmével, ragaszkodjanak, de tanulják meg azt is, hogy amilyen tiszteletet kívánnak másoktól saját meggyőzéseik iránt, éppen úgy tudják tisztelni mindenkiben a más meggyőződését. Ha pedig saját becsületes meggyőződésükért az életben valami bántalom érné, tekintsék úgy, mint a szemetet, mely kabátjukra hullt, fricskázzák le s haladjanak tovább az egyenes úton.” – Megemelte kalapját és elbúcsúzott tőlünk. Én azóta sem tudom elfeledni ezt a

jelenetet s ezek a komoly, lélekből fakadt, bölcsen egyszerű szavak azóta is visszacsengnek lelkemben.

Úgy érzem, hogyha valamikor, akkor a mai időkben különösen nagy szükség van arra, hogy bölcs öreg tanárunk atyai tanácsát a Tisza István gróf férfias útmutatásával harmóniába hozni igyekezzünk s úgy keressük meg mindig a mérsékelt, komoly, áldásos állásfoglalásnak útját. Különösen magyarságunknak van erre rendkívül nagy szüksége. Vallási, társadalmi, politikai felfogás tekintetében is rendkívül szétagolt nemzet vagyunk.

Ezért van szükség a bölcs tanácsra: Az igazság arra való, hogy testvéri kezet formáljunk belőle és segítsük egymást.

JÖJJEK ÉS NÉZZÉTEK MEG!...

A napokban az egyik újságban egy mélyen megrázó képet láttam, melyet nem tudok elfeledni. Egy amerikai nagy városban történt. A munkások béremelést kértek s mozgalmuk sikere érdekében tüntető felvonulást rendeztek. E tüntető menetnek egyik szakaszát ábrázolta a kép. A munkások rongyos, vézna, elhagyatott gyermekei is ott haladtak a menetben. Minden gyermek nyakában egy

tábla, melyre éles, hatalmas betűkkel ez egyetlen mondat volt fölírva:

Jöjjetek és nézzetek meg, nézzétek meg, hogy hol lakunk és hogy élünk!

Jöjjetek és nézzetek meg! Milyen retentő vád hangzik e mondatból a munkaadók, a jólétben élő társadalom, egész mai életrendünk ellen. Hiszen joggal állíthatjuk, hogy az emberiség életének egyik legnagyobb szomorúsága valóban az, hogy az emberiség egyik fele nem tudja, talán nem akarja tudni, hogy inikép él a másik. A boldog anya, aki minden kívánságát teljesíteni tudja gyermekének, nem ismeri annak a szegény özvegy anyának a fájalmát, aki nem tud annyit keresni, hogy egyetlen pince-szobának bérét és gyermekei élelmét kifizesse. Sírva ébred és sírva fekszik, mert a gyermekeknek ruha, iskola, talán orvosság, levegő, tisztaság kellene, de hogyan, de miből? A szociális ellentéteknek az a forrása – vetette oda cinikus gúnnyal egy szellemeskedő író, – hogy az emberiség két nagy osztályból áll: azokból, akiknek nagyobb az ebédjük, mint az étvágyuk és akiknek nagyobb az étvágyuk, mint az ebédjük. Valóban!

Jöjjetek és nézzetek meg! Igen, legalább ennyit mégis elvárhat egyik ember a másik embertől, a szegény, nyomorúságban élő ember a boldogabb, gazdagabb társától. Jöjje-

tek, nézzétek meg hol lakunk és hogy élünk! Félek azonban, hogy önként százból egy sem tenné meg, hogy végig menjen a nyomorult viskókon s megnézzze a sápadt, nyomorult, elhagyott emberek életét. Pedig meg kell tennünk. „Tartozunk pedig mi, akik erősek vagyunk, hogy az erőtleneknek erőtlenségeket hordozzuk és ne kedveskedjünk magunknak. Azért mindenikünk az Ő felebarátjának kedveskedjék, annak javára, azaz épületire: mert a Krisztus nem kedveskedett magának, hanem, amint megvagyon írva: Azoknak szidalmok, akik téged szidalmaznak, én reám esének.” A keresztyén életnek ez az aposioli ige a törvénye. Ahol ez a törvény nincs betöltve, ahol gyermekek százai fényes paloták között végig haladhatnak a vádoló jajkiáltással: Emberek, gondolatok reánk, törődjétek velünk! – ott hiába emelkednek égfelé a magas tornyok, kevélykednek a büszke templomok, ott nincs keresztyénség még sem.

Egyszerű következtetést kívánok levonni az elmondottakból. A nagy világ szociális kérdéseinek megoldásában nekünk nagyon kevés szerepünk lehet. De a saját magunk gyermekeivel, a mi népünk gyermekeivel törődhetünk. Ha *minden* szegény gyermeknek gondját fel nem is vehetjük, de a szomszédunkban lakó árva kicsi fiút, ha az édesanyjának nincs reá módja, talán beíráthatjuk az isko-

lába, vagy adhatunk neki egy viseltes meleg kabátot, ha szegénynek még ez sincs. Mi csak azt tegyük meg, amit megtehetünk, de azt nekünk igazán meg kell tennünk. Jer és nézz meg! E hívó szó hadd ébredjen fel minden erdélyi tennitudó, komoly, népe jövődjéért felelősséget érző magyar lélekben. Menj és nézd meg, hogy az utcádban, vagy a faluban, vagy künn a tanyákon, külvárosok zeg-zugos utcáiban hogy élnek a magyar gyermekek? Beiratták-e őket az iskolába? Van-e élelmük és ruházatuk? Ne magyarázz, ne tarts harsogó előadást, hogy te milyen derék ember vagy. Nincsen arra semmi szükség. Arra azonban szükség van, hogy felveszük gyermekeink gondját, mert ha mi fel nem vesszük, ki veszi fel? Pedig lelkünk királya éppen ezekre a gyermekekre mutat és ezt mondja: Valaki egynek e kicsinyek közül gondját felveszi, az én gondomat veszi fel. Keresztyénségünk ott öltözik valóságba, mikor megérzi a szívünk a krisztusi parancsot: Amit eggyel cselekesztek e kicsinyek közül¹, én velem teszitek. Nem maradunk meg magyarnak, ha nem leszünk előbb igaz keresztyének.

A MUNKÁS LELKE.

Egy jeles német író áttanulmányozta azokat a költeményeket, melyeket munkások

írtak. Úgy gondolta, hogy a munkások lelkét, gondolkozásmódját, érzésvilágát mégis leginkább azokból a verseiből lehet megismerni, amelyekben elsősorban a munkások köréből kikerült költői tehetségek adtak közvetlen kifejezést a lelküket betöltő érzéseknek. Eszten-dőkön át gyűjtötte ezeket a verseket s most beszámol tapasztalatairól. Mélyen megindító ez a beszámoló. Csodálatos közvetlenséggel nyilatkozik meg előttünk a terhet, gondot, nélkülözést hordozó munkásnak lelke, a lélek, mely a szabadság, a testvéri megértés, világmegváltás után sóvárog szent epekedéssel. Rendkívül jellemző, hogy az osztályharc elvakult gyűlöletét hirdető, mindent felforgatni kész, lázító költeményeket nem az igazi, munkás költők írják, hanem polgári származású írók, akik mesterségesen élik bele magukat a munkások helyzetébe s azt gondolják, hogy a munkás lelkében csak a lázadó gyűlölet és irigység tüze lobog s nem tudják, hogy az a lélek legbensőjében sokkal nemesebb s igazi vágyakozásában a szeretet és megértés világa után eped. De hát miről is szólnak ezek a munkások által írott költemények?

Elsősorban arról, hogy a mai proletariátus nemcsak a gazdasági jólétért küzd, hanem még inkább azért, hogy a kultúr ja vaknak birtokosa, a lelki megbecsülésnek részese, a benső felemelkedésnek hordozója lehessen. Mi

is emberek vagyunk, mi is emberek akarunk lenni, nekünk is van lelkünk, mely sír és új-jong az átok, vagy áldás alatt. Olyan a mi lelkünk, panaszolja az egyik, mint az a szegény kis madár, amely a gépházba tévedett s széttépik a hatalmas gépek. Az a mi fájdalomunk, írja a másik, hogy a polgári társadalom használja azokat a cikkeket, melyeket mi készítünk meg számára, de nem tisztel és nem becsül meg minket, oh, pedig mi vagyunk Istennek tüzes kemencébe dobott szolgálai, akik föld mélyén, gyárak műhelyeiben keservesen dolgozva egyengetjük a jobb jövődök *útiját* Mikor érti meg, mikor sajnálja meg a társadalom azt a proletár gyermeket, aki úgy szeretné mosolyogni látni az édesanyját, de nem tud mosolyt varázsolni a sáppadt, szomorú anyai arcra? A munkásnak egyetlen vigasztalása a természet ölében való megpihenés, egyetlen menedéke a jövő reménye. Milyen legyen ez a jövő? Új emberek által új jövő. Csak a szeretet öléből származhatik az emberiség jobb *jövője*. Boldog jövő – utánad epedünk, Te utánad eseng a szívünk mint napégette puszta eseng a harmat és eső után. Homlokunkon verejték, emésztő munkánk verejtékcseppjei, boldog jövő, anyai kézzel töröld le a verejtéket s simogasd meg szelíd kézzel szomorú arcunkat, így énekelnek a munkás, az igazi munkásköltők.

Évekkel ezelőtt egy elbeszélést olvastam az anyaszívről. Az író egy fényes palotába ment. Amint a palotába lép, látja, hogy a pince lakásban mosóteknője mellett zokog egy szegény asszony. Megkérdi: Miért sír? Siratja kicsi gyermekét, aki betegen fekszik a szegényes ágyon. Tovább halad és az első emeleten látja, hogy egy előkelő úriasszony mahagóni íróasztala mellett kezét fejére hajtva ül s szemeiből könnyek patakzanak. Megtudja, hogy az előkelő úrinő is anya, szenvedő anya, ki levelet ír elzüllött fiának. Csak úgy fáj a szegény anyának a szíve, mint a gazdagnak. Csak olyan árva az egyik, mint a másik. Olyan egy testvér a fájdalomban ez a két édes anya s olyan egy testvér lehetne a boldogságban is.

Aldott munkát végez mindenki, aki a szeretet fénylő szövéténekével keresi az emberiség jobb jövőjének útját. Ez az egyetlen világosság, melynek fénye mellett a jelenvaló élet sötét útvesztőiből a kivezető *utat* megtalálhatjuk. Ez a német író gyönyörű, példáját adta annak, hogy hol kell kezdeni a munkát. Ott, hogy ismerjük meg egymás lelkét. A szeretet csókjával ébresszük fel a jóság alvó angyalát szíveinkben, mert ez az angyal ott van minden lélek mélyében. Nem emerek, hanem ördögök lennénk, ha ez az angyal nem lenne ott. Pedig mi halandó tes-

tünkben Isten lelkét hordozzuk s íme ez a lélek minden társadalmi rétegben szeretet és jószág után kiált.

A LEGMÉLYEBB FORRÁSIG ...

A keresztyén egyházak egyik konferenciáján mondotta el Monod párisi lelkész, hogy korunk nyomorúsága valójában onnan ered, hogy korunk gyermekeinek lelkét áthatja a messianizmus anélkül, hogy akarnák a Messiást. Mit jelent ez? A dolog lényegét a zsidó nép történetéből értjük meg. A fogság, a nehéz nemzeti szerencsétlenségek sújoltatása között a zsidó nép lelke egyre ragyogóbb képzelő erővel rajzolta meg azt a jobb jövődőt, mellyel az Úr egykor a megígért Messiás által megajándékozta választott népét. Lehetne-e szebben megálmodni a világbéke állapotát, mint ahogyan Ézsaiás megálmodta nagyszerű látomásában, mint ahogyan Ő leírja azt a boldog világot, melyben a népek fegyvereikből kaszákat, kapákat csinálnak, hadakozást többé nem tanulnak, nép-népre fegyvert nem emel? Várhatunk-e mást mi is, mint azt a felcséges világot, melyről a Zsoltáros így énekel: Hűség sarjad a földből, igazság tekint alá az égből, békesség és jószág csókolgatják egy-

mást? Így töltötte be Izrael népének lelkét a jobb, boldogabb világ látása, a messianizmus. – És akkor megjelent az „Embernek Fia”, a Messiás, szólott: Isten országa közöttetek van. Én hozom és adom a világmegváltás isteni titkának megfejtését: a szeretetet. Új parancsolatot adok, hogy egymást szeressetek. Szeressetek azzal a határtalan szeretettel, mellyel a mennyei Atya szeret, aki felhossa napját mind a jókra, mind a gonoszokra. Szeressetek még ellenségeiteket is s tegyetek jót azokkal, akik titeket átkoznak. Próbáljátok meg így szeretni egymást és embertársaitokat s meglátjátok, hogy ebből a szeretetből születik meg az a boldog világ, amelyről álmodtok. Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek, de általam csodákat fogtok cselekedni. Én vagyok az út, az igazság és az élet s azért jöttem, hogy a Ti örömetek beteljenek.

Izrael népe azonban, melynek lelkét olyan rajongó álmódzással töltötte be a messianizmus, a Messiást már nem akarta. Eltaszította magától, kitagadta. Keresztre feszítette. Nem hitt neki és nem követte tanácsát s még mindig csak álmodja tovább a próféták álmát.

Ez a mi helyzetünk is. Világbéke, szociális átalakulás, népszövetség, mennyi ragyogó, szép álmok költőknek, politikusoknak szív-

ben, mennyi remegő remény a szenvedő millióknak lelkében. Ki az, aki nem akarja a prófétai lelkek által meglátott boldog világot? Ki az, akinek szívét meg nem dobogtatja a messianizmus? Politikusok, gazdasági és szociális reformerek, jogaikért küzdő tömegek, kizsákmányolás ellen tusakodó munkások akarják, várják, vágnak ezután a világ után. Miért nem lehet megalkotni? Nagyon bölcsen mondotta egy komoly politikus, hogy amíg az emberek olyanok maradnak, mint amilyenek, önzők, irigyek, léhák, haszonlelősök, kegyetlenek, nincs a világnak bölcse, aki ez emberek által az új, az áldottabb világot megteremthetné. Minél különb épületet akarok építeni, annál különb, erősebb, jobb anyagot kell választanom hozzá. Sárból, szemétből nem tudok templomot építeni. A hatalmas dómokat micsoda kemény kövekből emelték. Új világot akarunk, amelyben becsület, igazság, szeretet kormányozza a közéletet, becsületes, igazságos, önzetlen emberekre van szükség, akikből és akik által megteremthetjük azt az új világot. Becsületes, igazságos, szerető lelkű emberek nélkül a legragyogóbb elképzelések, a legpompásabban átvitt reformok, a legigazságosabb törvények sem segítenek. Messianizmust akarunk? Dőre álmunk vágyunk és akarunk mindaddig, amíg nem akarjuk a Messiást, aki nem akar hasznot tőlünk, nem ke-

res uralmat felettünk, el se akar semmit venni tőlünk, csak egyetlen csodát akar megcselekedni velünk, ki akarja cserélni a szívünket. Ez az egyetlen feltétele annak, hogy az annyiszor megálmodott jobb jövődő földre szállhasson. Amikor romlásunk, szenvedéseink okát keressük, el kell mennünk a legmélyebb forrásig. Én azt hiszem, hogy minden baj igazi forrására az a párisi lelkész okosan mutatott rá.

MIRE GONDOLT?

Az amszterdami olimpiai versenyei között az én lelkemet leginkább az a jelenet ragadta meg, amikor az egyik magyar világbajnok kivívott diadala feletti örömeben sírva fakadt s könnyes szemekkel beszélt el, hogy egész küzdelme alatt szüntelenül nemzete sorsára gondolt s hősi erőfeszítésre az az elhatározás sarkalta, hogy neki okvetlenül győznie kell s ezáltal becsületet szereznie nemzetének. Íme, micsoda rendkívüli erőt ad az embernek egy nagy és szép gondolat! Érdemes komolyan elmélkedni ez igazság felett. Az egész emberi élet komoly és szent küzdelem. Hősi erőfeszítésre van szükségünk, hogy a bűn, a gond, a szegénység, az élet ezerféle

kísértései között helyünket becsülettel tudjuk megállani s munkánk által áldásos eredményeket tudjunk felmutatni. A mindennapi életnek ebben a nagy bajvivásában is igazi, önmagunkon felülemelő erőt az ad, ha nagy és szép gondolatok fogadalmas elhatározásai töltik be lelkünket. Fiatal ember vagy. Az élet ezer akadályja áll előtted. Szegénység, nehéz tanulás, bizonytalan jövő aggodalma szorongat s a szorongató gond ólomsúllyal nehezedik a lelkedre, az előtted álló nehézségek félelme valósággal bénává teszi kezedet. Dolgozni szeretnél, de úgy érzed, hiába minden. Ne állj meg itt. Gondolj öreg szülőidre, akiknek egyetlen öröme és reménye Te vagy, gondolj arra a boldog órára, amikor az első igazi sikered mosolyt varázsol édesapád szomorú arcára s édesanyád örvendező áldással csókol meg: Édes fiam! Nem csalódtam benned. Én tudtam, bogy Te győzni fogsz! Egészen bizonyos, hogy egy ilyen gondolat csodálatosan megsokszorozza az emberi erőt. De még magasabbra emelkedjünk. Gondoljunk arra, hogy beszédünk, munkánk, egész életünk eljövendő generációk sorsát határozza meg. Zúgjon át lelkünkön a figyelmeztetés, amelyet Széchenyi kiáltott bele a közönyös magyar világba: „Ti vagytok meghíva egy sarjadék népet megmenteni! ... Merjete nagyok lenni, Ti, kik valami jobbra vagytok

meghíva, kik egy szebb jövőnek vagytok urai.” Megfogjuk látni, hogy ezek a gondolatok úgy hajolnak le hozzánk, mint égből kinyújtott isteni karok s kiemelnek önzésünk-ből, csüggetegségünk-ből, átvisznek a kétségbeesés szakadékain. Úgy járnak előttünk e gondolatok, mint fehérszárnyú angyalok, visznek előre, vonzanak, sarkalnak s ha meglandunk, égi arcukról felénk ragyog a biztatás: Fel a szívekkel! Ha elveszünk is mindannyian, új nemzedék támad sírjainkon, mely győzelemre viszi a szeretet és igazság szent ügyét. El sem tudjuk képzelni, hogy egy egész életre milyen csodálatos önfegyelmező, bátorító, megszentelő erőforrás egy olyan igazság, melyet egy neves keresztyén férfiú mint életmagatartását meghatározó elvet így fejezett ki: Ha nem végzem lehető legjobban munkámat, úgy érzem, megrablom az Istent és egy helyet a világon, ahol Isten szándéka szerint valami szép és jó dolognak kell történnie, üresen, betöltetlenül hagyok. Lehet-e áldottabb életalakít ó erő, mint az Apostol nagy elhatározása: Abban gyakorlom magam, hogy botránkozás nélküli lelkiismeretem legyen mind az Isten, mind az emberek előtt. Micsoda diadal a tiszta, boldog lelkiismeretnek nyugalma, mellyel egy élet számadását azután így zárhatjuk: A hitet megtartottam, a nemes harcot megharcoltam. Végezetre el-tétetett számomra az élet koronája.

Ne hagyjuk üresen a lelkünket. Minden nap töltsük be szívünket egy megtisztító, felemelő, bátorító igazság napsugarával. Megfogjuk látni, hogy könnyebben hordozzuk a munka terhét, türelmesebbek leszünk a bánatnak el hordozásában, kitartóbbak a kötelességteljesítésben, ha hevíti lelkünket egy-egy nagy gondolatnak, a legnagyobb igazságnak szépsége, hogy még a mennyországban élő angyalok is örvendeznek, sírjaikban nyugvó őseinknek álma is édesebb, ha mi híven és becsületesen végezzük dolgainkat, hősi odaadással vívjuk küzdelmünket s egy szép és munkás élettel szerzünk becsületet nemzetünknek, íme, az egyszerű magyar fiú bizonyágtétele milyen fénylő példaadással hirdeti nekünk ezt az igazságot.

NAGY, SZENT AKARAT . . .

Október hónapban vagyunk. E hónap napjain sohasem haladhat át anélkül magyar ember, hogy lelke megindult tiszteletével ne gondoljon népe sorsára s azokra, akik egykor vérük hullásával tettek bizonyágot hűségük, eszményeik mellett. A mi népünk sorsa! Idegen ember, egy amerikai államférfiú mondotta, hogy a magyar nép története a

legmeggrázóbb tragédia, melyet valaha olvastott. Egyik történetírónk feljegyzéséből olvasom, hogy népünk a világháborúig 2600 csatát vívott létéért, fennmaradásáért, istenem, mennyi könny, mennyi vér, mennyi áldozat! Ha akármennyi bűne, tévedése is van e népnek a világon, mégis nem érdemel-e meg egy résztvevő tekintetet, egy bátorító biztatást? Lehet-e bűn és tévedés, melyet le ne mosna ennyi vér és ennyi könny? És ez az annyit küzdő, harcoló, vérző és szenvedő nép, nem valami hatalmas nemzet, mely sok-sok milliót számláló gyermekeiből pazarolhatja, az életet, marad mégis elég. Kicsiny, társtalan, árva nép ez a körülötte élő erősebb, gazdagabb és boldogabb népek sorában. Ha nem tett volna semmit ez a nép, csak tenger küzdelmei és szenvedései között fenntartotta volna életét, már ebben is olyan példáját szolgáltatja a hősiesség kitartásnak és áldozatos erőfeszítésnek, hogy egyszerűen ezért a példaadásért is megérdemel annyit a világtól, a többi nemzetektől, hogy a méltányló megértés gyöngédségével tekintsenek reá. Hiszen kemény fából van faragva ez a nép, lehetetlen, hogy e szívós erőnek ne lehessen hasznát venni az emberiség nagy épületében. De hát a legteljesebb tárgyilagossággal sem lehet azt mondani, hogy az európai, sőt a világkultúrában éppen semmit sem jelent a magyar népnek szolgálá-

ta. Egy Petőfi, Bolyai, Munkácsi, Liszt, Kosuth, olyan nevek, melyek ma is élő közkinccs a világkultúrában. És mégis, Kelet és Nyugat ütközőpontján ez a nép volt a kicsiny, de élő testekből alkotott kőfal, mely védte a keresztényen kultúrát a világra szakadó pogány támadások ellen.

Október 6-ára gondolok. Úgy érzem, nem véletlen dolog, hogy az aradi vértanúk szavai-ból azokat őrizi meg a nemzeti kegyelet, melyek mind egy-egy imádság ezért a szerencsétlen nemzetért. íme Damjanich lelke a halál előestéjén a kiengesztelődés imájába olvad át:

... „Intézd az uralkodó szívét a hátramaradott bajtársak iránt kegyességre s vezérelld akaratát bölcseségeddel a népek javára.” Leiningen túltekint a bitófán s lelke egy magasabb világ igazságszolgáltatásában talál menedéket: „Odafönn igazságosabban ítélnék felettünk.” Leiningen, Damjanich! Mi tette az ő szívüket hordozójává a magyar fájdalomnak? A történelem, mely a legmegrázóbb tragédia. Hiszen mit adhat ez a nép azoknak, akik őt megszeretik, sorsával azonosítják magukat, érette szót emelni, érdekeit védeni akarják? Oh, e nép még a saját leghűbb gyermekeinek sem tudott jutalmat egyebet adni legtöbbször, csak egy-egy tövis koronát, csak egy soha el nem múló szent fájdalmat, örökös küzdést, soha meg nem nyugvó vívódást! És

ha így van, pedig így van, miért nem tudja mégis megtagadni önmagát, e világban olyan különös, bár zengzetes nyelvét, hivatásának öntudatát ez a nép? Hiszen így mégis könnyebb lenne a sorsa. Nem lehet, mégsem lehet! Szívet adott az Úr Isten e nép lelkébe, melyben kiirthatatlan tűzként ég az érthetetlen vallomás, a mai költő vallomása, melyben e különös nemzet lelkét szólaltatja meg:

*De túl minden bűn, minden szenvedésen,
 önérzetünket nem feledve mégsem,
 Nagy szívvel, melyben nem apad a hűség,
 Magyarnek lenni – büszke gyönyörűség,
 Magyarnek lenni – nagy, szent akarat.*

Én nem tudom, miért van így, csak érzem, hogy valóban valami kibeszélhetetlen kényszerűség fájdalomában is szentté teszi számomra magyarságomat. Senkit, soha megbántani azért, hogy nem magyar, nem tudnék, ellenkezőleg, mindenkit csak akkor becsülök, ha népe iránti hűsége oly szent, mint a magamé a saját népem iránt, de egyet tudok: a mi életünknek csak egy igazi lehetősége van s ez a saját kultúránkban való megmaradásunk.

HÁROM FORINT.

„*Mohács Magyaroszága*” címen 1926-ban kiadták Br. Burgio pápai követnek egykori jelentéseit. E jelentések megdöbbentő rajzát adják annak a borzasztó önzésnek, mely vég-eredményében sírba rántotta az országot, melynek gyermekei önző érdekeiknél magasabb célt nem ismertek. „Az államnak nincs semmije, – írja, – a magánosok meg nem akarnak adni, engedelmesség alig van, az urak egymástól rettegnek, a király mindenkitől; semmi előkészület, semmi rend nincs s ami talán még rosszabb, vannak, akik nem is akarják, hogy az ország védekezzék.” „Ha az országot meg lehetne menteni három forinton ebből a nagy veszedelemből, amiben most van, nem hiszem, hogy akadna három ember, ki azt a három forintot ide adná.” – „Nem hiszem, hogy akadna három ember, ki azt a három forintot ide adná.” – Ebben az egyetlen mondatban kellő magyarázatot nyer a rettentő bukás. Amikor egy népben mindenki csak arra gondol, hogy a magaét mentse, amikor a saját élvezeteinél, kényeiménél, érdekeinél magasabb köteleztetést nem ismer, akkor azon nép felett megzendült már a halálhang. Ebbe a tükörbe kell belenézünk, lia feleletet akarunk nyerni a kérdésre, hogy van-e még hivatásunk, feladatunk, jövődönk

ezen a földön? Ha arról van szó, hogy összeadjuk azt a három forintot, mellyel fejleszthetjük kultúránkat, kenyeret adhatunk tanítóinknak, segítségére siethetünk egyházainknak, támaszt nyújthatunk irodalmi és művészeti törekvéseinknek, akadnak-e emberek, akik összeadják ezt a három forintot ? Amikor az lesz a felelet, hogy nem, nincs, három ember sincs, aki ezt megtegye, akkor bevégeztük szerepünket s az emberiség szolgálatában nincs s nem lesz már szükség reánk. Semmi sem erő, ami támaszát kívül keresi.

„Adófizetésre kényszeríthet valakit a hatalom, a közvetett adózásra a szükség és hiúság, de a kulturális célokra tett önmegadóztatásra csak életrevaló és gyarapodó nép lehet képes” – mondotta egyik jeles beszédében Jókai. – Ugyancsak ő tette a következő megkapó kijelentést is: „Előttem a legkisebb seb, amely vérzik, sokkal nagyobb ékesszólással bír, mint a legnagyobb száj, mely dicsekszik.” – Szükségünk van arra, hogy mindkét igazságot teljes öntudatossággal érvényesítsük. Ma már nem vagyunk elég erősek arra, hogy hangos jelszavakkal dobálózhassunk s a napi élet apró áldozatairól, kötelességeiről megfeledkezhessünk. Ma semmi szükségünk sincs az olyan emberekre, akik hangos szájaszkodással azért törekednek vezetős szerepre, hogy ezáltal saját érdekeiket eredményesen

tudják szolgálni. Egy szegény, erejében megtört, ezer gonddal küzködő nép vezéreinek nem ígérhet sem hatalmat, sem kitüntetést, csak egyet adhat vezetőinek, a szívét. Szíve pedig csak azoké lehet, akik sebei mellett nem tudnak hideg közönnyel, érzéketlen göggel elhaladni. Akiknek nincs három forintjuk akkor, amikor kulturális célokra való adakozásról van szó, azoknak nincs és nem lehet helyük ott sem, ahol egy nép körében a tisztességei, az előlilést, a megbecsülést osztogatják. Valamikor a hitükkel dicsekedő hangos beszédüekre mondotta a józan kritikájú Apostol: Azt mondod, hited van. Jól van. Mutasd meg nékem a te hitedet a te cselekedeteidből és én meg fogom néked mutatni az én cselekedeteimből az én hitemet. Okos beszéd. Más, egészen más vonatkozásban sem árt néha a mi nagyhangú felebarátunkhoz így szólani: Azt mondod, fajodnak hű, sőt vezető tagja vagy? Őseid régi nemesek. Rangod előkelő, tudásod fölényes. Bölcsességed, mellyel másnak ajánlani tudod a helyes cselekvés módjait, óriási. Szép. De én azt mondom, mutasd meg adókönyveeskédet, melyből megláthatni, hogy mennyire becsülöd saját kultúrát, mutasd az elismervényt, mely igazolja, hogy telt tőled, ha nem három, legalább egy forint az árvák, elhagyottak javára s akkor meghajlok előtted s elismerem, hogy jogod van elisme-

rést és tisztességet várni tőlem. Néha nem árt, ha egy kis számoltatást végzünk magunkkal és másokkal szemben azokról a bizonyos három forintokról.

CSAK NEM FAJULT EL ...

A székelyekről mondotta a költő: Csak nem fajult el a székely vér. Minden kis cseppje drága gyöngyöt ér ... De hát micsoda nép a székely? Eredete, származása felett még ma is vitatkoznak a tudósok. Mondják róla, hogy ittila utóda, a hunok maradéka, mások állítják, hogy nem a hunok maradéka, nem a magyarság vérrokona, hanem csak úgy magára öltötte magyarságát. Igaz, hogy ez utóbbi állításra a székely nép büszke öntudata így felel: Akkor is magyar volt a székely, mikor még nem volt magyar s akkor is magyar lesz, mikor már *nem* lesz magyar. Valóban van valami gondviselésszerű a székely nép múltjának e titokzatosságában. Eötvös mondja Körösi Csorna Sándorról tartott emlékbeszédében, hogy azért fedi sötét homály múltunkat, eredetünket, hogy igazi életünket ne a múltban, hanem a jövőben keressük, ide helyezte a Gondviselés Erdély bércei és hegyei közé ezt a népet a legnehezebb, a legmosto-

hább viszonyok közé s itt él ez a nép századok óta társtalanul, elhagyatva s mégis a legtisztetreméltóbb lelki értékek kimutatásával tesz áldott bizonysgot életrevalóságáról. Olyan alkotásokat mutat fel, hogy azok minden időben nemes bizonysgai lesznek nagyraihivatottságának. Csak egy pár dolgot említünk fel. Hős védője országának, a nyugati kultúrának. Védő szolgálatának jutalma az, hogy körében csaknem mindenki nemes. Öt-hatszáz év előtt már esküdszékei vannak, önálló, sajátos egyházi életet teremt s már századok óta maga választja papjait. És ami talán a legszebb, már századok óta mély, általános népkultúrája van. X. J. nemes személye, írja alá kétszáz évvel ezelőtt is a szerződéseket egy-egy falu minden lakosa. A legműveltebb népek sem tudnak ilyen általános, a nép minden tagjára kiterjedő értelmességről, műveltségről ezen szerződéshez hasonló dokumentumokat mutatni. És a székely nép költészete, énekei, balladái milyen nemes lelki kultúráról tesznek bizonysgot. Ez a kicsiny nép, itt Erdély földjén minden időben nevelt kiváló politikusokat s szent pazarlással szórta szét gyermekeit a világba s gyermekei mindenütt emberül megállották helyüket. Amerikában, Franciaországban, Németországban, mindenütt találkozunk e nép fiaival és leányaival s közöttük nagyon sokkal, aki

szorgalmával, tehetségével, munkabíráásával tisztességet szerzett magának és népének.

Most ez a nép történelmi életének talán legnehezebb próbája alá került. Gazdasági ereje megtört. Nemcsak külső nehézségek, hanem belső válságok is támadják életerejét. Népemésztő bűnök, iszákosság, fényűzés, pártoskodás, az apák egyszerű erkölcsének romlása, hitetlenség és fegyelmezetlenség férgei kezdik rágni, emészteni életfájának gyökereit.

Elérkezett talán a legutolsó órája annak, hogy e nép felébredjen közönyének, egymással, sorsával és jövődjével nem törődésének halálba altató álmából s megmutassa a világnak, hogy a legnehezebb viszonyok között is élni akar és élni tud. A hőslélkű vezér, Bem, mondotta elbúcsúzásának pillanatában könnyező székely katonáinak: Fiaim! Csak az a nép hal meg, amelyik nem akar élni. A székely népnek fel kell tennie önmaga előtt a kérdést: Akar-e élni? Látó szemekkel kell meglátnia nyomorúságát. Régebb a büszke, szabad székelyek megvetették, kiközösítették soraikból azt, aki szolgává tette gyermekét. Micsoda nyomorúság, hogy most a székelységnek annyi drága gyermeke került cseléd sorba. Városok utcáin csatangolnak a drága székely ifjak, lányok. Elnyeli őket a városok erkölcstelenségének mocsara. Mindegyre olvasunk verekedésekről, szomorú botrányokról,

melyek gyermekeink elfajulásáról beszélnek. Jól van-e ez így? Mint éles jajkiáltás kelle- ne áttörjön a székely falvakon és városokon a költő szava: Csak nem fajult el még a szé- kely vér?

Első sorban a székely nép vezetőinek kell megérteniök ezt a jajkiáltást. Ma véresen komoly igazság az, hogyha ezen a földön a székely nem lesz magyar, akkor nem is lesz itt magyar. Ez azonban nemcsak nekünk, hanem országunknak is vesztesége lesz.

Egy nemzeti karakteréből kivetköztetett, elhitványodott nép nem lehet hasznos alkotó tényezője egyetlen államnak sem. A székely büszkeség jelentse kultúrhipátásunknak fel- emelő öntudatát. Aki kiemelkedett népéből, tanult emberré lett, érezze át, hogy ez a ta- nultság népe önzetlen szolgálatára kötelezi őt. Tudok olyan papról, aki pontosan kiszámítot- ta, hogy mennyit adott neki kollégiuma se- gélyképpen s most azt teljes összegében visz- szafizette nevelő intézetének. Így kell csele- kednie mindenkinek. Ha ezt cselekedjük, ak- kor fogjuk megmutatni, hogy nem, mégsem fajult el a székely. A székely nép élni akar és élni fog!

SZEBBEN ÉNEKELNI.

Odisszeuszról olvassuk, hogy amikor tengeri útja a tündérek szigete mellett haladt el, hogy hatalmába ne kerüljön a tündérek csábító énekének, oda kötöztette magát a hajó árbocához, a hajósok fülét pedig viasszal tömte be. Még így is egy ideig diadalmaskodott felette a tündérek hatalma. Orfeus, a csodálatos énekes azonban másképpen cselekedett. Ő maga állott ki a hajóra és kezdett dalba a tündérek szigetével szembe. És olyan csodálatos szépen énekelt, hogy énekének szárnyaló szépsége elhallgatta a tündéreket s így Orfeus baj nélkül haladt át a kísértések között. Ebben a példaadásban látom igen tanulságosan kifejezve a magyar dalkultúrának nagyszerű misszióját. Népünk útja is sok kísértésen, próbáitáson vezet át. Megejthet a léha gyönyörvadászat szelleme, melynek kábító dalai untalanul felzendülnek körülötünk. Mennyi áldott ifjú erő vész el a mámor kábulatában. Hányan mennek mosolygó szemmel, kipirult arccal, hangosan énekelve a kárhozat felé és mennyi drága élet hull alá a bűn szakadékába menthetetlenül. Hatalmába keríthet idegen népek varázsos éneke. Hiszen szép minden ének, de ha saját nemzeti énekeink, a népünk lelkéből feltört dalok elnémulnak ajkunkon, akkor elveszítjük a lel-

künket, kultúrhivatásunk öntudatát, végünk van örökre. És e hatások előtt nem menekülhetünk el. Nem zárhatjuk le szemeinket, hogy ne lássunk. Nem dughatjuk be füleinket, hogy ne halljunk. Nekünk át kell haladnunk diadalmasan a kísértések között és tiszta szemekkel kell látnunk a célt, mely felé haladni akarunk. Ez a cél pedig nem lehet egyéb, mint megőrizni hitünket, kultúránkat, nemzeti sajátosságainkat s azoknak áldott erőivel szolgálni az emberiségnek. Ezért van szükség arra, hogy énekeink bátor, boldog, tiszta csendéssel felzendüljenek ajkainkon. Szebben énekelni ... E szóban benne van egy egész nagyszerű program, e jelmondatban kifejezésre jut egy élni akaró nép bátor vallástétele küldetése mellett. Nem szabad azért értetlen közönnyel nézni azt a munkát, melyet a magyar dal kultusza érdekében az egyes dalárdák és az erők összefogása céljából az Országos Dalosszövetség kifejt. Valóban arra van szükség, hogy a bűn léha, ízléstelen, lelket megrontó nótái helyett, megtanítsuk gyermekeinket, ifjainkat tiszta, égberagadó himnuszokra, felséges zsoltárookra, szívet megbékítő zsolozsmákra, mert ahol ezek a drága énekek zendülnek meg, onnan riadtan menekül a tisztátalanság ördögi szelleme, ott megtörik a Sátán tündéreinek varázsa. Bátran, erőteljesen, bizakodóan zendüljenek meg ajkainkon nemzeti

énekeink, tiszta, népünk lelkéből előtört dalaink. Ezek az énekek nemcsak védőpajzsok az elerőtlenítő külső hatásokkal szemben, hanem ezek az énekek megmutatják szívünket a világnak s megtanítyják megérteni, megbecsülni nemzetünknek lelkét, mely nem akar egyebet, csak szeretetet, békességet. Népek életében az a legfájdalmasabb, legreménytelenebb korszak, mikor elnémul ajkukon a dal s fáradt reménytelenség, kétségbeesett némaság dermeszti meg a szíveket, zárja be az ajkakat. Ez a korszak az, amelyben a halál megnyitja kapuját, hogy eltemesse annak a népnek jövődjét. Ilyen időben a megtartás, az élet Urának parancsa az, amit a Zsoltáros hirdet: „Énekeljete Istennek, énekeljete, énekeljete királyunknak, énekeljete! Mert az egész föld királya az Isten: énekeljete bölcsességgel!” (Zsolt. 47, 7-8.) A, mi népünk életében is volt korszak, melyben legjobbaink fájó aggodalommal tették fel a kérdést: Édes népem, hová lett a jó kedved, az a híres, rózsapiros örömed? A mi népünk életében is volt idő, mikor a fáradt lemondás, a kétségbeesett reménytelenség napjaiban a költőknek a bátorító szeretet biztatásával kellett kérni a lelkeket: „Fiaim, csak énekeljete.” Meg kellett már sokszor ismételni az igazságot, hogy kísértésekkel, csalódásokkal szemben, a leghatásosabb menedék: szebben

énekelni. Kétségbeeséssel szemben a hitnek énekét, bűnnel szemben – a tisztaság himnuszát, reménytelenséggel szemben a remény dalát, gyűlölettel szemben a békesség és szeretet zsoltárát felzendíteni az ajkakon. Énekelni bölcsességgel. Dalkultuszunk legyen a tiszta forrás, melyből lelkünk nemes lelkesedése, tiszta hit és igaz szeretet felüdítő, megújító erőit merítse.

MEGÉRTETT IGE ...

Az ige, melyre utalunk, így hangzik: „Mert, akit szeret az Úr, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, akit fiává fogad.” Az Apostol ez igéhez azután e figyelmeztetést csatolja: „Fiam, ne vesd meg az Úrnak fenytését, se meg ne lankadj, ha Ő dorgál téged.”

Sokáig különösnek, szinte érthetetlennek tűnt fel előttem az apostoli kijelentés. Miért dorgálja az Úr azt, akit szeret s miért ostorozza azt, akit fiává fogad? Talán az lenne természetesebb, ha kedvezne annak, akit fiává fogad és kényeztetné azt, akit szeret. Mióta szülő, édes apa vagyok, egyre jobban megtudom érteni saját apai szívemen keresztül az ige értelmét.

Két gyermek jön haza az iskolából. Az

egyik az enyém. Ha panaszt hallok erről, megdorgálom, mert törődöm vele, szeretem, azt akarom, hogy minél igyekvőbb, hívebb, igazabb legyen. Az ő jósága, haladása, tisztessége az én boldogságom, tisztességem, az ő bukása az én bánatom, mert szent igazság a bibliai bölcs figyelmeztetése: a jól nevelt gyermek dicsekedése az ő apjának és anyjának, a rosszul nevelt gyermek gyalázatára van az ő apjának és anyjának. Ha a másik gyermekről hallok panaszt, talán szólok, írok szüleinek, hogy ők dorgálják, intsék, fenyítsék, mert elsősorban ők felelősek érte, de én nem büntetem, mert nem az enyém. Megdorgál minket az Úr? Értem az ige értelmét, azért teszi, mert szeret minket, törődik velünk, szívére akar ölelni s azt akarja, hogy egyre teljesebben, egyre boldogabban tudjunk egyesülni Ő vele, aki a tökéletes jóság, a tökélete? szeretet. Minél bensőségesebb odaadással próbáljuk így megérteni az Úrnak dorgálását, annál boldogabban fogjuk megismerni, hogy Isten kibeszélhetetlen jósága lelkiismeretünk minden figyelmeztető szava, megpróbáltatásunk minden fájdalma, hogy égi Atyánk hazahívó szava bűnbánatunk, segítségre kinyújtott keze szenvedéseink.

Számtan leckéjét gyakorlom gyermekemmel. Játszva oldja meg a könnyebb feladatokat. A kérdések egyre nehezebbek lesznek. A

gyermek elfárad, elcsügged, türelmét veszti. Édes apám, miért ennyi és mindig nehezebb kérdés? Azért gyermekem, mert a könnyebbeket már megoldottad s én azt szeretném, hogy a legnehezebb feladatok megoldására is képes légy. Égi Atyánk is így cselekszik velünk, az Ő nagy gyermekeivel, a mi egész népünkkel. Szívéhez legközelebb állott Ő, akiről a megnyílt egekből hangzott az atyai bizonyoságtétel: Ez az én szerelmes fiam. És őreá bízta az elképzelhetetlenül nehéz, igazán az Isten fiához méltó feladatot, hogy élete, vére, keresztje által szerezzé meg a bűnbocsánatot, az örök életet a bűnös, elveszett emberiség számára. Nehéz feladatok elé, nyomorúságok, fájdalmak közé állít az Úr, terhet helyez vállainkra? Oh, nem azért van ez, mert nem törődik velünk, ellenkezőleg, azért van ez, mert bízik bennünk és általunk egyre nagyobb dolgokat akar véghezvinni, arra tart méltónak, hogy a mi bizonyoságtételünk és szolgálatunk által bizonyítsa meg az Ő nagy erejét, mely a mi erőtelenségünkben dicsőíti meg magát, így kezdjük megérteni a Pál apostol érthetetlen dicsekedését: „Dicsekedünk a háborúságokban is, tudjuk, hogy a háborúság békességes tűrést nemz, a békességes tűrés pedig próbatételt, a próbatétel pedig reménységet, a reménység pedig nem szégyenít meg.”

Az apostol ez igében olyan szövétneket

gyújtott előttünk, mely a szenvedés nagy titkának rejtekébe isteni bölcsességgel világít be. Próbáljunk e szövétnek után haladni, hogy lelkünkéi egyre teljesebben, egyre hatalmasabb erővel ragadja meg a régi dalnak felemelő bizodalma:

*Hát lelkünk, oh ne csüggedez!
Ha bú, baj felhőnél fedez;
A felhőből még áldás árad,
A könny-eső naptól felszárad;
Neked mindig, ha ég borul
E hit szolgáljon gyámolul:
Istentől jön a zivatar,
És Isten mindig jót akar.*

A TEMETŐBEN ...

Mindnyájan tudjuk, hogy a magyar költő, mikor népe jövőjéért, a szabadság és testvériség szent eszményeiért való dicsőséges küzdelemre hívja fel népét, ezt az egyetlen jutalmat igéri nemesen küzdő társainak:

*Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak.
És áldó imádság mellett,
Mondják el szent neveinket.*

Valóban ez a legszentebb, legnagyobb jutalom. A neves francia költő, Hugo Viktor is ugyanezt mondta nemzete hőseiről, amikor lelket megragadó erővel hirdette: Azok, akik meghaltak a hazáért, megérdemlik, hogy felkeressük sírjaikat s az egész nép kegyelete virrasszon álmaik felett. Minden édes apa és anya elvárhat annyit gyermekeitől és unokáitól, hogy azt a darab földet, melybe halandó testét örök nyugalomra elhelyezik, a kegyeletes szeretet ne hagyja gondozatlanul. Igaz, a valódi kegyelet ennél még sokkal többet is kíván a hálás utódoktól. Kívánja azt, hogy az apák örökségét léhán és botorul el ne tékozzalják. Kívánja azt, hogy szentnek tartsák apáik hitét, nyelvét, eszményeit s komoly odaadással igyekezzenek megmaradni azon az úton, amelyen ők jártak, törekedjenek megőrizni szokásaikat, követni tanácsaikat. Saját sírját ássa meg az a nemzedék, mely nem tudja és nem akarja megbecsülni múltját, mely nem érzi, hogy a jövő előhaladásnak egy biztos fundamentuma van, a múltnak megbecsülése.

Az elmondottakból világos, hogy valami mélyen lehangoló, fájdalmas lelki eldurvulásra vall az, ha egy nép elfeledkezik az atyák emlékezete iránt tartozó szent kötelességéről és nem ápolja múltja megőrzését. E lelki szegénységnek szomorú mutatója a gondozatlan

temető. Sajnos, még gyakran találkozunk ilyenekkel. Elhagyott, besüppedt sírok, gondozatlan utak; íme ez némely temető. Nemrég panaszkolt egy asszony, hogy mennyire mély fájdalmat okozott szívének, amikor több esztendei távollét után falujába érkezve első dolga volt, hogy felkeresse atyjának, a falu egykori tanítójának és egykori lelkipásztorának sírját és a sírokat teljes árvaságban, gondozatlanul találta. „Hiszen igaz – mondotta – a sírok gondozása elsősorban a közvetlen hozzátartozók kötelessége, de mégis, akiknek családtagjai elszakadtak s éppen azok, akik egész életüket a közélet szolgálatában töltötték el, nem érdemelnek meg annyit, hogy sírhelyeiket ne engedjék eltaposztatni a legelésző állatokkal?” Úgy érzem, hogy ez a vádló szemrehányás mindenképpen jogosult s ideje reáterelni figyelmünket erre a kérdésre. Mindnyájan felelősek vagyunk községünk, egyházunk, népünk jóhírnevéért, becsületéért. Érezzük ezt a felelősséget azzal a darab földdel szemben is, melyben elődeink nyugsznak. Ha látjuk, hogy temetőnk elhanyagolt, a sírok gondozatlanok, a múlt emlékei megőrzésével az utódok nem törődnek, hívjuk fel a szomorú jelenségre a közvélemény, a temetőt Hirtokló, gondozó elöljáróságnak figyelmét s kívánjuk meg a temető gondos tisztántartását, a temető kegyeletes rendjének biztosítását. Egészen bi-

zonyos, hogyha a temető elhanyagoltságának vádoló szemrehányását tolmácsolni fogjuk a közvélemény előtt, a kötelességükre figyelmeztetést kapott családtagok, megszegyenülve sietni fognak pótolni mulasztásaikat s rendbehozni az elhanyagolt sírokat!

Kérdezzük: Nem válna-e tisztességére egy-egy falu, vagy város népének a temető külső gondozása mellett az is, ha *lelket* vinne a temetőbe azáltal, hogy évente az iskolás gyermekek, a község ifjúsága, egész népe előtt valóban úgy, amint azt a költő hirdette, felkeresné a temetőben nyugvó egy-egy érdemes halottnak sírját s emlékezte felújításával ápolná multunk, történelmünk, megtartó eszményeink szeretetét az utódok lelkében? Nem szabad azt gondolnunk, hogy csak a legnagyobbak emlékezetét kell ápolnunk. Isten előtt senkinek sincs érdeme, mert mindenki csak az ajándékul kapott talentumokkal sáfárkodik és mégis mindenki méltó a felemelő, a jutalmazó atyai szóra „Jól van hú szolgám”, aki a neki kirendelt helyen, a reábízott talentumokkal híven sáfárkodott. Nemcsak a nagy politikusok, babérkoszoruzta hadvezérek, hírneves költők és írók azok, akik egy népnek igazi erőforrásai, hanem a hűséges tanítók, gondos lelkipásztorok, kegyes alapítványtevők, áldozatkész birtokosok, érdemes családapák és anyák, mindazok, akik

erejük és tehetségük szerint becsülettel kivették kötelességüket az odaadó munkából, mely népük előhaladását biztosítani akarta. Hősies és becsületes közkatonák nélkül mit érnének a legkitűnőbb hadvezérek? A gondozott temetők arról tesznek gyönyörű bizonyosságot, hogy népünk valóban megtudja meg is akar még haló porában is becsülni mindenkit, aki igaz emberként töltötte be életének rendelt feladatát ezen a földön.

SZOLGÁLHATOK ...

Van nekem egy nagyon kedves, finom lelkű vak leány ismerősöm, aki egy kedves kis regényt írt, melynek címe „A második mértföld.” Regényében azt az evangéliumi gondolatot világítja meg, mely szerint igazi emberi méltóságunk abban nyilvánul meg, ha eleget próbálunk tenni annak a krisztusi parancsnak, mely így hangzik: „Ha a Te felebarátod kér, hogy menj el Vele egy mértföldre, menj el vele kettőre.” E munkában csodálatos finomsággal ír arról, hogy az emberi élet megdicsőülése a szolgálatban, a boldog, önátadó, örvendező szolgálatban van. A szolgálat *útján* való haladásnak három fokozata van – írja – és pedig az első, amikor így szólunk: Szolgálunk *kell*, a második, ami-

kor azt mondjuk, szolgálni *akarunk*, a harmadik mikor azt mondjuk: szolgálnunk *lehet*. A megélhetés, a szükség vaskényszere előtt, legyőzve kényelemszeretetünket, ellenkezésünket, egyszerűen így szólunk: Hiába, nincs mit tennünk, ha élni akarunk, szolgálnunk *kell*. Nincs más, virágosabb út számunkra, csak a kötelességteljesítés göröngyös útja, hát elindulunk ezen az úton. Az így végzett munka rabszolgai munka, hiányzik ebből az elhivatottság magasabb lendülete. A második fokozat a tökéletes szolgálat útján az, amikor valaki így szól: Szolgálni *akarok*. Nem éppen szükséges, talán enélkül is megélhetnék, de én *akarok* szolgálni. Megfékezem a testemet, parancsolok szenvedélyeimnek, szabályozom költségeimet, fegyelmet tartok életrendemben, mert én szolgálni *akarok* népemnek, hasznos tagja kívánok lenni a társadalomnak, nem akarom cél és értelem nélkül elpazarolni napjaimat. Szép dolog, ha valaki így tud szólni, az ilyen ember útban van a tökéletesség felé. Valami azonban hiányzik mégis életéből, hiányzik a teljes öröm. Áldozatából hiányzik az illat, küzdelméből a megelégedés napsugara. Még mindig szolga itt az ember, ha nem is a külső, de a belső kényszernek rabszolgája. Az a tökéletes szolgálat, mikor Valaki boldogan, örvendezve, szinte bocsánatkérően így kiált fel: Boldog vagyok, mert szolgálnom

lehel. Van egészségem s erős karomat ki-nyújthatom, hogy fölemeljem a gyöngét. Van gazdagságom, örvendezek, hogy segítségével letörölhetem a szomorúság sújtotta ember könnyeit. Van tehetségem s hálát adok az élet Urának, hogy gondolataim világosságával, művészetem szépségével, alkotásaim értékével embertársaim lelke előtt új és új lehetőségeket nyithatok meg a szebb és nemesebb élet útjainak megtalálására.

Az ember minden időben szeretett töprengeni a kérdés felett: Mi az élet értelme, célja, rendeltetése? Sok bölcs és szép feleletet adtak erre a kérdésre, én azonban azt hiszem, hogy az én kedves vakleány ismerősöm megtalálta a legszebb feleletet. Az a mi rendeltetésünk, kiváltságunk és igazi dicsőségünk, ha szívünk boldog örömmel teljesedhetik meg arra a gondolatra: szolgálhatunk. Nincs közöttünk olyan szegény, olyan árva, akinek lelkébe ne adott volna valami olyan kincset, elsősorban az imádságnak erejét, a Gondviselés, mellyel szolgálni tudhat embertársainak. Nem az a mi hivatásunk, hogy uralkodjunk egymáson, kizsákmányoljuk egymást, eltíporja az erősebb a gyöngét, hanem az, hogy szolgáljunk egymásnak, mintahogy az Eg és Föld Urának abban van örökkévaló, isteni dicsősége, hogy mindenható erejével, bölcsességével és szeretetével fenntartja a világot s benn a

mi parányi életünket, tehát Ő is szolgál. Népek és egyesek mennyit viaskodnak a kérdés felett, kié legyen az uralkodás hatalma. Mennyire megváltozna az egész világnak arculata, ha egyszer szentséges verseny indulna egyesek és népek között a sokkal nagyobb, az egyedül istenien jelentős kérdés felett, ki tud többet használni, értékesebb ajándékokkal szolgálni embertársainak? A tökéletes öröm útja a szolgálat útja. Az emberiség igazi hősei, élükön a lelkek üdvözítő királyával, Jézussal, mindig ezen az úton jártak s útjuk ezért vezetett át szenvedés és halál szakadékein keresztül az örökélet isteni dicsőségébe.

AMIT A SZÜLŐK KÍVÁNNAK AZ ISKOLÁTÓL ...

Megkezdődtek az iskolai beiratkozások. Milyen nagy esemény ez a családban, különösen azokban a családokban, melyekből először visznek gyermeket az iskolába. Hogy remeg a kicsi gyermeki szív, mikor először lépi át az iskola kapuját. Milyen megható a pillanat, amikor könnyes szemekkel csókolja meg a hazatérő édes apa kezét s marad ott a tanítóbácsi, vagy tanító néni oltalma alatt többi társaival együtt az iskolában a gyer-

mek. Ha igazán tudnak olvasni a tanítók a szülői szemekből, az ilyen pillanatokban világosan kiolvashatják azt, amit a szülők kívánnak az iskolától. A kívánságok összefoglalása ez a mondat: Szeressétek a gyermekeinket. Gyermekeink a mi legdrágább. talán egyedüli kincseink. Eltűnő életünk minden reménységét gyermekeinkbe helyezzük. Ha ők vidámak, boldogok, megelégedettek, akkor édes számunkra a munka terhe, könnyebb küzdelmünk a napi kenyérért, erősebb a lelkünk a gond és csüggedéssel szemben. Gyermekeinkre tekintünk s megdobogtatja szívünket az önbizalom: Nem hiába élünk ezen a világon! Azt kívánják azért a szülők, hogy úgy álljanak meg a tanítók osztályuk padjai előtt, hogy ne csak a padokban ülő gyermekeket lássák, hanem lássák maguk előtt lélekben a gondterhelt szülői arcokat, melyekre az öröm napsugarát csak a gyermekeik boldogsága tudja odavarázsolni. Az az igazi tanító, aki az előtte álló, sokszor még helyesen beszélni is alig tudó, ügyetlen kicsi emberke előtt úgy áll meg, mint egykor a nagy művész, Michel Angelo, megállott a florenzei városház udvarán egy kő előtt e felkiáltással: Ebben a kőben egy angyal van elrejtve és én azt az angyalt életre keltem. Mi tudjuk, hogy minden ember, minden gyermek lelkében el van rejtve egy ördög is s azt a hanyagság, kö-

zöny, nemtörődömség, gyűlölet kelti életre, de hisszük, hogy az igaz szeretet melege életre hívja a lelkekből a jóságot. Ezért kérjük, várjuk mi szülők az iskolától, a tanítóktól, hogy szeressék, szeressék valahogyan a mi szülői szívünk szeretetével a gyermekeinket. Azt várom az iskolától, a tanítóktól, hogy szeressék az én gyermekemet és ezt már azért is várom, mert tanítani talán hideg, közönyös lélekkel is lehet, de nevelni, jóra nevelni csak a szeretet képes. Én pedig olyan iskolát akarok, mely nemcsak tanít, de nevel is. Az utóbbi évek sok csalódása, megrendítő szenvedései, válságai megtanítottak felismerni, hogy a sok tudás erkölcsi erő nélkül éppen semmit sem ér. Keserves tapasztalatok világították meg előttünk az igazságot, hogy az olyan ember, aki előrehalad a tudományban, de nem fejlődik a jellemében, nem fejlődik, hanem valójában visszaesik. Az iskola által nyújtott bő ismeretek csak olyanok, mint a katona kezében a kard, a revolver, puska, szükséges eszközök megvívandó csatákhoz, de a döntő kérdés, hogy milyen ember, micsoda célok harcában forgatja, használja ez eszközöket? Mit ér a gyáva, az ellenség elől megfutó katona kezében a legkitűnőbb fegyver? Sokáig s talán még ma is uralkodó jelszó sokak előtt e mondat: A tudás hatalom. Elismerem, hogy tényleg hatalom. A döntő kérdés

azonban az, hogy milyen célok szolgálatában áll ez a hatalom? Sebeket kötözni, vagy sebeket ejteni, ellentéteket áthidalni, vagy kiélezni, nyomort megszüntetni, vagy nyomort okozni akarunk vele? Eljövendő nemzedékektől várom, hogy szent áldozat munkájával valósítsák meg azt, amire mi már nem vagyunk képesek, teremtsék meg az emberségesebb, tisztább, nemesebb emberi élet lehetőségét s így legyenek útegyengetői és hordozói a világmegváltás egyedül boldogító reménységének. Becsületes, igaz, jó embert akarok nevelni a gyermekemből, azt kívánom tőle, ha már nem tudok majd egyebet hagyni reá, csak egy becsületes nevet, őrizze meg ennek a névnek tisztességét. Már ezért is szükségesnek tartom az én egyházam iskolájába adni a gyermekemet, hogy tanítsa meg idejében a tanító a legelső igazságra: minden bölcsességnek kezdete az Úrnak félelme. Divatos áramlatokra nem adok semmit, vallom, hogy Isten tisztelete, emberek szeretete nélkül hiú álom minden jobb időket váró reménykedés ezen a világon.

AZ ÉN TANÍTÓM.

Az én első tanítóm nagyon szerény, csendes, igénytelen ember. Ha tudná, hogy én most írni fogok róla, bizonyosan tiltakozna el-

lene, nem, ő azt nem érdemli meg – mondaná – hiszen ő semmi egyebet sem tett, csak a kötelességét teljesítette. Igaza van. Csak a kötelességét teljesítette. Azonban ez évben a negyvenedik vizsgáját tartja. Egyszerű falusi iskolájából negyvenszer bocsátott ki egy-egy kis csapatot a becsületes munkásság, hűséges hit és nemes emberszeretet tanácsaival az élet útjára. Így bocsátotta ki őket az életbe, mert az ő egész élete megtestesülése a becsületes munkásságnak, hűséges hitnek és nemes felebaráti szeretetnek. Az én tanítómnak e negyven esztendő alatt sokat kellett dolgoznia. Nemcsak tanított az iskolában, de dalárdát vezetett, ismeretterjesztő előadásokat tartott, végzett szövetkezeti munkát s két falunak minden ügyes-bajos dolgában szóval és tollal részt vett állandóan. A jövedelme, hát az bizony kevés volt mindig. Egyszerű néptanítónak az útja mindig göröngyös, szívében a gondnak kérdése: Mit együnk és mivel ruházkodjunk? – sohasem némul el. És ő neki nemcsak a maga, hanem egy terhes családnak a gondját is kellett hordoznia. Bizony saját gyermekei neveltetése érdekében is mindent megíett s minden áldozatot meghozott az én tanítóm. Két papot és egy tanítót, két tanító-női nevelt gyermekeiből és a saját gyermekein kívül még egy árvaleány rokonát is felnevelte s férjhez adta egy tanítóhoz. Csak a

kötelességét teljesítette. Ezért írom én le az egykori tanítvány hálás és büszke tiszteletével, *Péter* Domokos, luka-ilencfalvi tanítónak nevét. Hadd szálljon feléje a jó lelkek elismerése, áldó kívánsága, mert az il ven ember megérdemli, hogy megálljunk előtte, s köszöntsük jó szívvel, igaz szeretettel. Mert sok-sok ilyen tanítóra van a mi népünknek szüksége. Az élet rohanásában ritkán gondolunk arra, hogy a jó tanítók munkája mennvire nélkülözhetetlen. Minél jobban szeretjük gyermekeinket, akarjuk őket felszerelni az élet küzdelmére, annál inkább kell éreznünk, hogy odaadó, megbecsülő, pártfogó szeretettel kell körülvennünk gyermekeink tanítóit, akikre gyermekeink lelkének alakítását bízunk. Fel sem tudjuk mérni, hogy mekkora áldás száll ki a világba egy egyszerű tanteremből, melyben egy igaz lelkű tanító nemcsak a tudás, hanem a nemes erkölcsi oktatás, az Isten és emberszeretet magvait hintegeti el tanítványai lelkébe. Egy-egy ilyen magból, az első tanítónk fogékony lélekkel felvett tanításából nő ki jellemünk alakító ereje. Sohasem felejttem el, hogy az én tanítóm, ha valaki helytelen volt kicsiny tanítványai közül, ha minden leckét a legkitűnőbbben is tudott, akkor is az utolsó padba ültette. Százszor elmondta, hogy ha valaki okos, de rossz és engedetlen a szíve, sokkal több kárt okoz a világban, szomorúságot szerez kedveseinek,

mint az, aki talán keveset, vagy éppen semmit sem tud. Később úgy találkoztam ugyanazzal az igazsággal, amint azt egyik filozófusunk így fogalmazta meg: Korunk minden nyomorúságának az a forrása, hogy korunkban nagyon sok a tudás s végtelenül kevés az erkölcsi tartalom. Ma már tisztán látom, hogy viszonyaink megjobbulásának a lelke éppen a szívek és lelkek megjobbulása s igaza van a régi igazságnak: Aki előre halad a tudományban, de visszafejlődik a karakterben, az inkább visszafejlődik, mint előre halad.

Kisebbségi életünknek ma egyik legfájdalmasabb kérdése az iskolakérdés. Mi nem mondhatunk le arról, hogy gyermekeinket saját kultúránkban felnevelje készítsük elő az élet küzdelmére s szívükbe írjuk a szent kötelezetést, melynek betöltésével népünknek tartoznak. Azonban iskoláink nem fogják soha betölteni tudni áldásos feladatukat tanítók nélkül, akik nemcsak a napi robot terhét letehető közönyével, hanem a lélek legszentebb odaadásával töltik be hivatásukat s minden nap úgy lépnek be fantermükbe, mint amilyen megindult szívvel lépi át a hívő lélek a templom küszöbét. Ha vannak ilyen hivatásos lélekkel szolgáló tanítóink – hála Istennek vannak – becsüljük meg őket. Segítsük őket szent szolgálatuk betöltésében. És tegyünk meg mindent, hogy ilyen legyen minden tanító.

A HARMINCÉVESEK.

A parlament egyik ülésén szép beszédet tartott egyik egyetemi tanár-képviselő. Fiatal, harmincéves férfiú, aki beszédében kijelentette, hogy a harmincéves, az ország alkotó munkájába most beálló férfinemzedék nevében beszél. Erőteljes bizonytságot tett amellett, hogy ez a nemzedék nem csüggedt reménytelenséggel, hanem bátor önbizalommal, komoly, határozott munkakészséggel néz a jövőbe. És így is van jól. Megállapíthatjuk azonban, hogy ennek a román fiatal embernek könnyű bátor bizalommal tekintetni előre, hiszen mögötte mégis egy hatalmas lendületbe indult közvélemény támogatása, az állam segítő erőinek gazdag erőforrásai állanak. Én, amikor ezt az erőteljes, tartalmas beszédei hallottam, melyet a parlament vezérei méltán dicsértek meg, melyet lelkesedéssel, megértéssel fogadtak, önkénytelenül is a mi harmincesztendő nemzedékünkre gondoltam. Mondhatom, hogy meghatódott fájdalommal gondoltam rájuk. Óh, őket sokkal jobban megtépte, megviselte az élet. Húszévesek voltak, amikor bekövetkezett a nagy felszámolás, melynek rendjén elsodorta a szenvedések árvize azt a fundamentumot, amelyre egy nyugalmas, boldog, a folytonos előhaladás ígéreteivel teljes jövőt felépítet-

tek volna. A legtöbb nem tudta tovább folytatni tanulmányait s éveket veszített az életben való elhelyezkedés útjának keresése miatt. Sokan itt hagyták a szülőföldet s most már hiába próbálnak visszatérni s itt kenyeret keresni maguknak. Mások, akik el is tudtak helyezkedni, érzik az életversenyben leszorítottság erőt sorvasztó fájalmát. Sohasem láttunk annyi bánattal árnyalt, gondterhelt, koravén férfiarcot, mint manapság a mi harmincéves férfinemzedékünk soraiban látunk. Joggal mondhatjuk, hogy egy, de fájdalom, nemcsak egy, de több tavasz kihullott a mi életünkéből s bizony e tavaszokban elveszítettük az alkotó férfiélet munkájának áldásait is. Pedig, ha van nemzet a világon, melynek szüksége van tevékeny, erős, komoly, lendületes munkáskezerekre, akkor a mi erdélyi magyarságunknak szüksége van. Kultúránk, gazdasági erőnk, megmaradásunk mind-mind azon fordul meg, hogy e súlyos idők nehézségei között is rendületlen erővel, esüggedetlen kitartással álljunk helyt feladataink betöltése mellett s egyetlen pozíciót se adjunk fel, melyre szüksége van népünknek. Ezért lenne szükség, oh nekünk még nagyobb szükségünk van arra, hogy a mi harmincéveseink is bátor, feléledt bizalommal vegyék ki részüket az építő, megújító munkából.

Lenne azért egy néhány testvéri szavunk a mi harmincéveseinkhez. A szavunk komoly és egyáltalán nem verőfényes ígéretekkel biztató. Ezt mondjuk a mi harmincéveseinknek: Akármennyire nehéz is a sorsotok, Nektek sem szabad elcsüggedni s fásult közönnyel elvonulni a közélet küzdőteréről. Bár van elég gondotok a saját magatok életérdekeinek biztosítása miatt, mégsem szabad gyáván leráznotok magatokról azt a tehertöbbletet, melyet az a körülmény ró reátok, hogy kisebbségi sorsban élő magyarok vagytok. „Vedd ki részedet a kemény szenvedésekből” – írta a kereszténység hősi küzdelmeinek idején az Apostol. Ezt mondja a mi idősebb nemzedékünk is, mely végigküzdötte a világháború fájdalmait, melynek soraiból állást, vagyont, előhaladást annyian veszítettek s amely mégis becsülettel támogatta harmincéveseink elhelyezkedését, tanulását, előhaladását. Nem szabad csak magatokra gondolnotok, hanem vegyetek példát ettől a nemzete érdekében boldogan dolgozni kész román férfiútól és társaitól s ti is kettőzött erővel, hogy az üresen maradt helyeket is pótolni tudjátok, dolgozzatok népünk jövőjéért, megmaradásáért. Vegyétek ki részeteket a munkából, az áldozatból, a kötelességteljesítésből. Mi nem biztathatunk azzal, hogy a munkátokért különös előnyök, előhaladás lesz a részetek, sőt talán inkább az a valószínű,

hogy nyugtalanság, háborgatás lesz a jutalmatok, de mégis egy jutalmatok lesz: jutalmatok lesz egy megpróbáltatott nemzet hála, gyermekeitek elismerése, atyáitok áldása s a hűséges kötelességteljesítés nyomán felébredt lelkiismereteknek mindennél drágább szava: Ember vagy, férfi vagy, megtetted a kötelességedet. Ott, ahol kuitármunkáról, iskola építésről, gazdasági szervezkedésekről, vidékeink szolgálatáról és védelméről van szó, legyenek ott és jelentkezzenek a magyar harmincévesek is, mint ahogyan a parlamentben a román harmincévesek nevében jelentkezett és részt kért a munkából ez a lelkes, tiszteletreméltó ifja képviselő.

Valamit még szereinek megmondani, valamit, mint lelkünkben élő titkos kívánságot szeretnénk a román harmincévesek számára is kifejezésre juttatni. Mi azt szeretnők, hogy magyar és román harmincévesek: az utánunk belépő generáció jobban megértse egymást s inkább megtalálják a közös, egymás jogait, érdekeit elismerő építőmunkának lehetőségeit, mint elődeik, mert valljuk, hogy amíg ez nem sikerül, addig nem lesz teljes a megelégedés, zavartalan a boldogulás és megnyugvással jutalmazott az *élet ezen* a földön. Mi reménységgel tekintünk a harmincévesek munkája elé s áldást kérünk a nyomunkba lépő nemzedék szent szolgálatára.

ITTHON MARADUNK...

A mi kötelességteljesítésünk útját óhajtom pár egyszerű szóval megvilágítani. Erre vonatkozó gondolataimat egy történelmi beszélgetés felelevenítésével próbálom kifejezésre juttatni. 1849-ben történt. Már tisztán lehetett látni a dicsőségesen megkezdett szabadságharc gyászos leveretését. A haza egén a viharfelhők gyülekeztek. Feltűnt a láthatáron az orosz beavatkozás veszedelme. A haza bölcsét megszólította egy aggódó képviselő társa. „Jön az orosz és vele Jeruzsálem pusztulása – mondotta. – Mi lesz most velünk?” „Én nem tudom – felelt Deák. – Csak annyit tudok, hogy mi nem futhatunk szerte a világba, mint a zsidók. Mi itthon maradunk és helyt állunk.” – Itthon maradunk és helyt állunk. Ez a mi kötelességteljesítésünk útja.

Most hadd mutassunk reá arra, hogy mi a belső feltétele annak, hogy a reánk rótt kötelességnek valóban megtudjunk felelni. Amikor e kérdésre akarok felelni, ismét egy történelmi példára, egyik értékes erdélyi közéleti férfiú tanulságos nyilatkozatára utalok.

1861-ben történt. Akkor is a magyar népnek legfontosabb kérdése az volt, mikép tudja megőrizni nemzeti egységét, biztosítani kulturális intézményei *jövőjét* fenntartani, átmenteni a jövőendő szá-

mára megpróbáltatott, ezer sebből vérző életét? A református egyház országos zsinatot tartott. Kalotaszeg magyarságának centrális helyén Bánffyhunyadon. Ezen a zsinaton az ihletett lelkű prédikátor, Nagy Péter, olyan szavakban jelölte meg a magyar kötelelességteljesítés belső, erkölcsi feltételeit, melyek méltóak arra, hogy az emlékezetbe idézés által mostani magatartásunk irányvonalának megjelölése céljából újból mélyen a lelkünkbe vessük. „Semmi sem erő” – mondotta – ami támaszát kívül keresi.” „Aki igazi pásztor, tanítója akar népünknek lenni, annak nemcsak érzésre, gondolkozásra, akaratra kell tanítania a magyart, hanem egyező érzésre, megegyező gondolkozásra, összefogó akaratra.” És különösen megszívvelésre méltó az a figyelmeztetés, mellyel az ékesenszóló főpásztor nagyszerű beszédét befejezte: „Nekünk meg kell változtatnunk a jelszót: szabadság, egyenlőség, testvériség. A mi megmaradásunknak fordított útja van, először testvériség, azután egyenlőség s csak akkor szabadság, mely biztosítja életlehetőségünket.”

Ma is csak ez lehet a mi utunk. Először testvériség! Én s bizonyára mindnyájan sokszor végig gondoljuk a mi nemzetünk történetét. Mennyi dicsőséges fellángolás, mennyi siratnivalóan fájdalmas összeomlás. Ki az, akinek át ne nyilallott volna már a lelkén a

költő eget ostromló jajkiáltása: Az nem lehet, hogy annyi szív és oly szent akarat, hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt. De hát kérdzem éii is, mi volt az az átok súly, mely alatt hiába sorvadozott oly sok szent akarat? És hallom, hallom reá a feleletet, ebben a felsíró panaszban: isten verte meg a magyart, hogy az soha össze nem tart. Hallom, hallom, a költő zokogó szemrehányását: Honfi-honfira vádaskodik ... Apát fiú el ad ... Mint oldott kéve szét hull nemzetünk ... Hallom . . . hallom esdeklő figyelmeztetését: Nehogy ki távol sír e nemzetet, megutálni is kénytelen legyen. . . Oh, ha valamikor, most értsük meg a szót: Először testvériség. Dobbanjon össze szívünk, feledjünk el minden bán iáimat, minden kedvetlenséget, amikor vér és sorsközÖGségünk által reánk parancsolt kötelességek teljesítéséről van szó. „M megbocsásak-e az én *ellenségemnek* hétszer – kérdezi a tanítvány mesterétől. *Ne* hétszer, ha nem hetvenhétszer”, – felel jézus! Hát mi nem tudnánk egymásnak megbocsátani, legalább akkor, amikor mindnyájunknak, gyermekeinknek jövődjéről, népi egységünk kifejezésre juttatásáról, élet lehetőségeink kivívásáról van szó?

Ha az első, ezt a legelső lépést megtettük kötelességteljesítésünk útján, akkor már megtudjuk tenni a második lépést, melyet ez

a szó jelez: Egyenlőség. Omoljanak le felekezeti, osztály, pártpolitikai ellentétek el választó falai közöttünk s vegye ki részét mindenki a kötelességteljesítésből, mely megkívánható ma minden magyartól a magyar élet és jövő megőrzése érdekében betöltendő szolgálat tekintetében. És ha egységesen és öntudatosan, testvéri szívvel és egyenlő kötelességteljesítéssel helyt állunk jogaink és hivatásunk mellett, akkor . . . akkor lelkünket minden akadályon átsegítheti az életakarásunk azon diadalmas öntudata, mely a legnagyobb irtományoknak, Széchenyinek, nemzedéket megőrző önbizalmat adott: „A magyar csak önmagát, gyilkolhatja meg, más által meg nem gyilkolható.” Ez öntudattal tudunk igazán értékes, alkotó tényezői, munkás polgárai lenni hazánk közéletének s hű bizottságtevői népünk kulturális öntudatoságának, életrevalóságának.

PETŐFI SÍRJÁNÁL.

– Ünnepi beszéd. –

(*A Segesvári Országos Dalos Szövetségi ünnepélyen, 1928.*)

„Azoknak, akik meghaltak a hazáért, joguk van, hogy a tömeg imádkozzék koporsóiknál. Nevük a legszebb a legszebb nevek

között. Minden más dicsőség semmi az övék mellett. Egy egész nemzetnek hangja ringatja őket sírjaikban, úgy, ahogy egy anya tenné. Így dicsőítette egykor a nagy francia költő, Hugó Viktor, nemzete hőseit. Mi is eljöttünk nemzetünk hősének sírjához, hogy imádkozunk mellette.

A magyar dalosok ezrei azonban mégsem azért jöttek, hogy énekük hangjával elringassák Petőfi lelkét. Nem. Mi úgy jöttünk e sírhoz, mint ahogy az árva gyermek megy édes anyja sírjához, hogy ott elpanaszolja minden gondját, minden aggodalmát, minden fájdalmát. Mint ahogy az árva gyermek sikoltozásával fel akarja ébreszteni a halott édes anyát, azt akarja, hogy érezzen az a halott szív, megmozduljon az a megdermedt anyai kéz, hogy a drága szív melegénél védelmet, a megelevenedő kéz erejében segítséget találjon, úgy mi is azt akarjuk, hogy szívünk jajkiáltása életre keltse Petőfi lelkét, hogy az ő lelkének ereje tanítson meg szeretni népünket, melyet több és rajongóbb szeretettel senki sem szeretett, mint ő, tisztítsa meg lelkünket emberszeretetének mennyei tüzével s lobogó hitének erejével tanítson meg bízó hittel hinni az emberiség jövőjében, a Világmegváltás, világmegújulás isteni lehetőségeiben. Mi ezért jöttünk a Petőfi sírjához. És most az én erőtlen szóm, a remegő gyermek elvesző hangja: Petőfi lelke jelenj meg közöttünk!

Petőfi lelke jelenj meg közöttünk és taníts meg minket igazán szeretni népünket. Te, a Világszabadság és Világtestvériség elragadt lelkű álmodója, írd be lelkünk közepébe az igazságot, hogy nincs és nem lehet becsületes, munkás, valóságos emberszeretet, odaadó, hűséges, áldozatos fajszeretet nélkül. Írd be szívünkbe a szentséges igazságot, hogy nem lelkesedhetik senki becsületes és igaz lélekkel az emberiség haladásának, megújulásának felséges eszményeiért, ha előbb nem szereti áldozatos lélekkel azt a népet, melynek vére kering ereiben, azt a földet, mely ápolja s eltakarja, nem érez felelősséget azokkal szemben, akiket a Gondviselés karjaiba helyezett. Te mondottad: „Ha nem születtem volna is magyarnak, e néphez állanék, mely legelhagyottabb a föld kerekén.” Te figyelmeztettél, hogy a jó rokon éppen akkor marad leginkább odahaza, midőn otthon legszükségesebb s közel a veszedelem, Te kiáltottad bele a közönyös magyar világba a halál álmából fölriasztó szót: „Föl nemzetemnek apraja-nagyja. Szégyen reá, ki lomhán vesztegel. Dicsőség arra, aki dolgozik.” Te állítottad a lelkeket a lelkiismeretbe vágó döntés elé: „Válasszatok most, szégyen, vagy dicsőség.” Te hívtad szent egységre pártoskodó népünket: „Fogjunk kezét, hogy rettegünk ne kelljen az eljövendő óriásokat ...” Oh ébredj fel szí-

vünkben Petőfi lelke s ha valamikor, most taníts meg e megtartó igazságokra.

Petőfi, a Világszabadság és Világ testvériség lánglelkű költője hadd tanítson meg először és igazán szeretni ezt a földet, népünket! Hiszen ez a legszentebb és legtermészetesebb kötelességünk. Szívünknek és életünknek megtartó parancsolata. Szép dolog az ember-szeretet. De mégis, van valami, ami alapja és feltétele annak s ez az a szeretet, mely lelke-
met odaköti eltéphetetlen erővel azokhoz, akik az enyéim. Szeretünk minden gyermeket. És mégis ... száz egészséges, vidám arc között látunk egy szomoru, sáppadt, félénk arcot s mikor ezt az egyet meglátjuk, feldobog a szívünk, szeretnők belecsókolni a lelkünket, hiába boldog mind a többi, ennek az egynek szomorúsága a lelkünkbe hasít, ezért az egyért készek vagyunk odaadni az életünket. Ha megkérdik, miért, azt felelem: mert az az egy az enyém, a miénk. Szerethetek-e gyermeket addig, azelőtt, amíg, mielőtt az enyémet nem szeretem? Tisztelünk minden édesanyát. De egy asszony előtt könny borítja el szemem, ha rája gondolok s vádló, panaszos arca égeti a lelkemet s nem nyugszom addig, míg hűségem és engedelmességem mosolyt nem varázsol szomoru arcára, miért, mert az az egy az enyém, az én *édes anyám*. Élhet-e szívünkben igaz hódolat és valódi tisztelet az

anyaság szentsége iránt, amíg ezt az egyet, a miénket, a saját édesanyánkat, nem szeretjük? Becsülök minden népet és minden nemzetet, mert mindenik hordozója egy felséges hivatásnak, egy nagyszerű küldetésnek, de mégis, mikor hallom a szót, *magyar*, megmozdul bennem a szív, megremeg a lélek. Ha dicsőségéről hallok, szememben a lelkesedés tüze ragyog, ha szegénységéről, hibáiról: valami gyötrő fájdalom szorítja össze szívemet s érzek valamit abból a lebírhatatlan szent kényszerűségből, mely a legnagyobb magyar ajkára adta a halálos szeretet rajongó vallomását: Életemmel, véremmel szeretnék segíteni rajta... Tehetek én róla, hogy így van ez? Tehet-e róla a rózsa és panaszkodhatik-e amiatt, hogy miért nem lilium? Tehet-e róla, panaszkodhatik-e amiatt a tölgy, hogy miért nem cédrus? Tehetek-e én róla, panaszkodhatom-e amiatt, hogy miért vagyok magyar, ha a sors, a végzet, a világrendben uralkodó erők Összesége, az én hitem szerint, a bölcs és mindenható Isten, magyarnak teremtett? Érdemes vagyok-e én, hogy más nemzet megbecsüljön, ha én a saját népemet s népemben adott isteni értékeket és küldetéseket meg nem becsülöm? Oh értem, értem, hogy a Világszabadság és Világtestvériség nagyszerű álmodója, Petőfi, akinek ragyogó emberszeretete már huszonegy éves korában ajkára adta a felséges valló-

mást: „Hogyha feldobnám az égre szívemet, melegítné a világot nap helyett”, miért énekelte így is: „Tied vagyok, tied hazám, e szív, e lélek, kit szeretnék, ha tégedet nem szeretnék.” Szép dolog az emberszeretet, de mégis kettétöröm a lelkemet és jobbik felét adom ennek a darab földnek, mely ringatta bölcsőmet s melynek kebelén egykor megpihenek.

Petőfi lelke, taníts meg igazán szeretni népünket. írd be lelkünk középebe küldetésünk nagy parancsolatát: Szeressük népünket, a földet, mely ápol és eltakar, szeressük ne csak elszálló szavakkal, hanem áldozatos cselekedetekkel, melyek fenntartják emlékezetünket. Indíts fel arra, hogy mindenki megtegyje kötelességét e föld, a mi népünkkel szemben. Áldozzék szent áldozással a gazdag, dolgozzék hű odaadással a szegény, küzdjön a férfi, lelkesítsen a nő. Oh mondd, hogy még az öregeknek, a halálos betegeknek is van feladatuk és kötelességük: imádkozzanak értünk.

Petőfi lelke, jelenj meg közöttünk s ha megtanítottál igaz szeretettel szeretni népünket, ezt a földet, a mi szülőföldünket, taníts meg az igaz fajszeretet, munkás hazaszeretet valódi értelmére: a nemes emberszeretetre. Taníts meg arra, hogy népünk iránti szeretetünk sohasem lehet öncél, kultúrértékeink kifejlesztése sohasem válhat a mások iránti

gyűlölet alacsony eszközévé. Életed felséges példaadásával mutasd meg, hogy mikép kell megtisztítanunk nemzetiségünk iránti ragaszkodásunkat az egyetemes emberszeretet fel-emelő erejével, oltári tüzével. Te, a saját népédért százszor halni kész költő, ki szívedben hordoztad a szentséges vágyat: „Ott essem el én a harc mezején, Te érted szent világszabadság”, Te, aki az egész emberiség számára álmodtad meg a nagyszerű jövődöt, melynek megvalósításáért élni, dolgozni és meghalni érdemes, a boldog jövődöt, melyben „a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet s a jognak asztalánál mind egyaránt foglal helyet, a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán”, Te taníts meg minket is arra, hogy mikép tudhatjuk, halálig hű szeretettel úgy szeretni saját népünket, hogy e szeretetet sohase rontsa meg a más fajok, más népek és nemzetek iránti irigység, önző gyűlölet.

Ha van hely a világon, ahol szükség van e szent tanításra, a Világszabadság, Világtestvériség költőjének drága példaadására, akkor a mi földünkön, Erdélyben szükség van reá. Talán éppen azért is adta a Gondviselés számunkra ezt a helyet, hogy testvéri megértéssel és megbecsüléssel a békesség lelkével itt adjanak egymásnak szent találkozózt Erdély különböző felekezetű és nemzetiségű népei s itt a hősi szeretet erejével mindenkit keblére

ölelő költő sírjánál tanulják meg egymás lelkét, eszményeit megérteni, itt tanuljanak meg egymásnak megbocsátani s egymás javáért közös munkába kezdeni. Évszázadokon át éltek egymás mellett e földön különböző népek és vallások, sokszor állottak szemben egymással, tekintettek féltékenységgel és haraggal egymásra s ebből a szembenállásból mindig gyász és siralom áradt erre a földre, melynek negyeibe, völgyeibe, erdőibe és vizeibe pedig annyi áldást rejtett el az Isten, hogy itt igazán boldog és viruló élet fakadhat, mihelyt a szívek és kezek nem egymás ellen, hanem egymással és egymásért kezdenek dolgozni, dolgozni kezdenek azért, amiért a költő tanít élni és dolgozni, azért, hogy a bőségkosarából mindenki egyformán vegyen, a jognak asztalánál mindenki egyaránt foglaljon helyet s a szellem napvilága ragyogjon minden ház ablakán.

Egy rettenetes háború tenger-szenvedése mögöttünk. Erdély minden népének van elég gyógyításra váró sebe, újraépítésre váró romja, gyámolítást kereső özvegye, árvája, miért fognók le egymás segíteni, dolgozni kész kezét, miért kellene továbbra is értetlenül állnunk szemben egymással, miért ne lehetne egyszer már valósággá tenni azt az álmot, amely Erdély legjobb lelkeinek a szívében mindig ott élt, azt: az álmot, mely szerint ol-

tár ez a föld, melyre áldozatul a közös haladás javára minden nép szabad és boldog örömmel viszi oda munkásságának gyümölcsét? Itt, Petőfi sírjánál éljen lelkünkben öntudatos meggyőződéssé a felismerés, hogy ha van Erdélynek az egész európai kultúra számára szent missziója, akkor ez áldott küldetés abban áll, hogy a Petőfi szelleme által inspirált népek teremtsék meg áldott feltételeit egy olyan együttélésnek, melynek kereteiben minden nép saját kultúrája teljes kifejtése, aspirációi boldog érvényesítése által egyesülni tud a tiszta emberszeretet áldásainak kibontakoztatására. Kicsinyben kell megvalósítani próbálnunk azt, amit teljes kibontakozásában az egész emberiség megvalósítandó feladatának Ítélnünk. Magyar népünk, ágy és akkor marad a Petőfi népe, ha saját kultúrmissziója igazi értelmét így látja meg a legmagasabb emberi eszmények áldozatos szolgálatában. Éreznünk kell s meg kell éreztetnünk az egész világgal, hogy amikor nemzeti egyéniségünk megőrzéséért, kifejlesztéséért, kultúrtartalommal való betöltéséért viaskodunk, akkor nem a gyűlölet elzárkózottsága vezet, hanem tesszük ezt azért, mert a legnagyobb magyar szavaival élve „az emberiségnek akarunk egy nemzetet megtartani s végcéljához az emberiség feldicsőítéséhez közelebb vinni” és minket ezen az úton ő vezet, a lánglelkű

próféta, ki mikor ifjú életét nemzete szabadságáért feláldozta, azzal az öntudattal tette, hogy ifjú élete a Világszabadság oltárán ég el, mint legszentebb áldozat. Ezen az úton ő jár előttünk, ki azt is megmutatta, hogy e nagy cél szolgálatára honnan nyerhetünk erőt és köteleztetést ?

*

Petőfi minden idők nagyjaival együtt hirdeti számunkra az igazságot, hogy nagy eszmények szolgálatára önmagunkon felülemelő erőt csak a hit ad, az a hit, mely szent ragaszkodással öleli szívéhez a világot kormányzó (Gondviselés, Isten jóakaratába vetett feltétlen bizalmat. Oh, mert hit nélkül kiszárad a szívből a lelkesedés, megtörik az akaratnak ereje, elvész a jószándék kitartása. Lelke legbensőjében a Petőfi szívében is ez a hit élt, ez élesztette fel lelkében népe s az emberiség iránti szent szeretetének tüzét, ez tartotta ébren az ő szívében is a bizakodást, hogy nem lehet, hogy annyi szív és oly szent akarat hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt. E hit által vallotta, hogy „van a világnak Atyja, van egy hű gondviselője. Minden ember megláthatja, aki el nem fordul tőle.” Ezért hirdette boldog bizalommal, hogy nem véletlen vakerő, hanem bölcs Isten kezében sorsunk, életünk. „Nézzünk bele a történet könyvébe, minde-

nütt meglátni vezér nyomdokát. Mint a folyóvizén által a nap képe, áthúzódik rajta aranyhíd gyanánt.”

Az élet robotjában egy pillanatra megállottunk. Lelkünket átengedjük Petőfi lelke tisztító hatása alá. De holnap ... holnap vár a hétköznapi gondja, a megélhetés súlyos küzdelme. Holnap ... holnap újra megszállja szívünket sorsunk, végzetünk szomorúsága. Holnap ... holnap újra csak felsír lelkünkben a vívódó magyar lélek gyötrő panasza:

*Én népem! múltba vagy jövőbe nézz,
Magyarnak lenni oly bús, oly nehéz.
Magyarnak lenni: tudod mit jelent?
Küzdelmet, fájót, véges-végtelent.
Ügy teremődni erre a világra,
Hogy mindig vessünk, de mindig hiába,
Hogy mikor már érik a vetés,
Akkor zúgjon rá irtó jégverés ...*

Holnap ... holnap, ha a Petőfi sorsára s a magyar nép jelenlegi sorsára gondolunk, újra csak átsír a lelkünkön a síró panasz: „Ezerszer Messiások a magyar Messiások.” De szabad-e átengednünk szívünket ennek az csüggedt lemondásnak, ennek a reménytelen! kétségbeesésnek? Nem. Úgy érzem, Petőfi lelke égő tekintettel néz reánk és prófétai erő-

vei biztat: Ne csüggedjete! Ne kétségeskedkedjete! Gyűlöleten, elfogultságon, szenvedésen keresztül jön, jön az idő, melyben az egymást megértő népek testvéri jobbot nyújtanak egymásnak s vállvetett erővel felépítik a Világszabadságiak ragyogó templomát. És abban a templomban egy himnusz el fog hangzani a mi népünk ajkáról is s e dalt az én lelkem inspirálja, az én lelkem, kinek nemcsak költészetem, de életem volt az emberszeretet, a világmegváltás legszebb himnusza.

Dalos Testvéreim! Érezzéte át hivatásotok nagyszerű köteleztetését. Zengjen ajkaton a dal. Legyen éneketek tiszta, legyen mindenkor a hűségnek, a nemes fajszeretetnek, megértő emberszeretetnek, az égis szárnyaló hitnek zsoltára a Ti éneketek. Éneketek mutassa meg az egész világnak azt a magyar lelket, mely a Petőfi dalával és szeretetével kíván élni és dolgozni ezen a földön. Adjátok tovább e dalt nemzetségről-nemzetségre, gyermekeitek ajkáról unokáitok ajkára, hogy ezen a földön, hegyeink és völgyeink között soha el ne némuljon a dal, a mi dalunk, a dal, amelyet a legnagyobb magyar dalnok, Petőfi lelké inspirál. A dal tisztítsa meg örömeiteket, az ének angyali követe emelje az Isten trónjához lelketeket s hozzon számotokra vigasztalást fájdalomitokban, biztatást csüggedéseetekben, reménységet küzdelmeitekben. A dal, a

magyar dal ereje egyesítsen és lelkesítsen párt, felekezet, osztály különbségeken át odaadó szolgálatra népünk, hazánk minden gyermekével, hogy egyszer ... majd, a Petőfi ragyogó látása szerint, ha felzendül a megváltott népek ajakán a testvériség himnusza, ott, abban az angyali énekben, mely dicsőséget hirdet Istennek, békességet a földön és jóakaratot az emberekhez, abban a himnuszban benne legyen a mi dalunk, a Petőfi dala is. És most mi, itt, a Petőfi sírja körül megindult lélekkel emlékező magyarok, kulcsoljuk imára kezeinket s úgy idézzük Petőfi lelkét, hogy ő tanítson meg hinni ebben a jövődőben, imádkozni és dolgozni ezért a jövődőért.

HELYES ÁLLÁSFOGLALÁS.

- Ünnepi beszéd. -

(Sepsiszentgyörgyön, 1928-ban a „Székely Zászló” felszentelési ünnepélyén.)

A közélet nélkül való ember üres ember. Életerős, komoly, munkára képes férfiúnak és nőnek nem lehet és nem szabad csak a saját önző érdekeivel törődni, hanem ki kell vennie részét a közélet általános feladatainak betöltéséből is. Érdemes közéleti munkát azonban

csak az tud végezni, aki határozott elvek szerint ítéli meg a közélet jelenségeit, világos öntudattal foglal állást a felvetődő kérdésekkel szemben s tiszta szándékkal és okos belátással tisztázza a helyesen megállapított célok sikeres szolgálatának szempontjait. E helyes állásfoglalás vezető elveit próbálom megállapítani ez ünnepi alkalommal közéletünk három legjelentősebb kérdésével, a vallási, nemzeti és szociális kérdéssel szemben. Azt gondolom ugyanis, hogy annak, aki a közélet munkájából ki akarja venni részét, e három legjelentősebb közéleti kérdésben okvetlen szüksége van a helyes állásfoglalásra.

Minden olyan férfúnak és nőnek, aki odaadással akar dolgozni népe előhaladása érdekében, tisztáznia kell elvi álláspontját egyháza érdekében végzett munkássága vezető szempontját illetően. Ma különösképpen szükség van erre. Kétségtelen, hogy napjainkban mindenütt fokozott elevenséggel indult meg a munka a valláserkölcsei élet megújulása érdekében. És ez természetes is. Az emberek érzik, hogy az élet rendkívüli nehézségeit hősiességgel elhordozni, a kísértések ostromában becsülettel helytállani csak az képes, akinek hite, hősiesség, erőfeszítésre indító, belső békességet nyújtani tudó, erős hite van. Minden komolyan gondolkozó ember érzi, hogy a viszonyok megjobbulása csak a szívek s a

lelkek megjobbulásától várható. A legvirágzóbb gazdasági fejlődés, a legnagyobb felfedezések, a legkitűnőbb politikai és szociális rendszerváltozások sem segíthetnek a világon, ha nem jár velük karöltve a lelkek megújulása, ha az emberek önzők, gyűlölködők, irigyek, egymás megrontására törő ellenségek maradnak. Igaza van annak a politikusnak, aki azt mondta, hogy a világon csak egy új szeretet-erő segíthet, amely isteni hatalmával az általános előhaladás szolgálatába tudja állítani mindazt, amit felfedez a tudomány, termel a gazdasági élet, meghódít a technika. Csak az a kérdés, hogy honnan lehet megszerezni a szeretetnek e mindent megszentelő, isteni hatalmát? Ezt a kérdést intézték e politikushoz is s ő így felelt: „Bizony nem tudom, honnan nyerhetnék ez új szeretet-erőt, ha nem az Isten szívéből.” – íme, ez a magyarázata annak, hogy minden egyházban kezdenek megmozdulni a lelkek s elindulnak keresni azt az erőt, mely a szeretet megújító szolgálatára indíthatja őket. Nekünk azonban tudnunk kell, hogy e vallási ébredésnek egy nagy kísértése is van, amely kísértésnek veszedelmeitől óvakodnunk kell. A megújuló egyházi élet ugyanis mindig azzal jár, hogy kiélezi a felekezeti öntudatosságot s innen már csak egy lépés van, a felekezeti harc és gyűlölködés, féltékenykedés és irigykedés fel-

ébredéséig. Mondanunk sem kell, hogy a gyűlölködő felekezeti harc különösen felekezeti-
leg nagyon megoszlott erdélyi magyar társadalmunkra nézve végzetes szerencsétlenséget jelent. Amennyire örvendenünk kell a hitélet ébredésének, amilyen komoly és szent kötelességünk kivenni részünket egyházunk minden olyan áldott munkájából, mely a lelkek valóserkölcsi megújulását szolgálja, éppen olyan komoly felelősségérzéssel kell vigyáznunk arra is, hogy a felébredt erők valóban helyes, isteni cél szolgálatába állíttassanak. Mi legyen ez a cél? Az én édes apám református pap volt. Sokszor hallottam tőle, amint a következő képpel világította meg az egyes egyházak munkásságának isteni rendeltetését. Az egyes egyházakat – mondotta – szent edényeknek rendelte a Gondviselés avégből, hogy megőrizték és elvigyék az üdvösség után szomjúhozó szívekhez az evangélium élő vizét. Az egyik egy drága, díszes, ékes antik kehely, a másik egyszerű, tiszta üvegpohár, de akármilyen legyen is, rendeltetése minden egyháznak ugyanaz: vinni az evangélium megtartó erejét a gondjaira bízott lelkekhez. Mondhatjuk azt is, hogy az egyes egyházak a különböző utak, melyeknek mégis csak egy közös céljuk van, elvezérelni a lelkeket az Isten szívéhez, hogy ott nyerjenek bűnbocsánatot, hitet, megújulást. A kérdés most már az,

hogy mi történjék akkor, ha az egyházak munkája emberileg lehetséges mértékig ezt a célt elérte? Ha a lelkek Istennél valóban békeséget, megújulást találtak? Mit cselekedjenek megerősödött hitük erejével? Egymásnak essenek, hogy egyik egyház a másikat eltiporja? Ez az a parancsolat, melyet az Istenhez hazaérkezett gyermekek, az Ő mennyei Atyjoktól nyernek? Ki jelölhetné ki a feladatokat, ha nem a lelkek királya, az egyházak isteni szívű Mestere, az Úr Jézus Krisztus? És a mi Urunk mit mond? „Új parancsolatot adok Néktek, hogy egymást szeressétek; amint éti szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok.” (János XIII. 34. 35.) Olyan szívbekapó világossággal jelöli meg az Úr ennek a szeretetnek konkrét feladatait is. „Jertek, én Atyámnak áldottai, örököljétek ez országot, amely számotokra készítettett a világ megalapítása óta. Mert éheztem és ennem adtatok; szomjúhoztam és innom adtatok; jövevény voltam és befogadtatok engem; mezítelen voltam és megruháztatok; beteg voltam és meglátogattatok; fogoly voltam és eljöttetek hozzám ... Bizony mondom néktek, amennyiben megcselekedtétek eggyel emez én legkisebb atyámfiai közül, én velem cselekedtetek meg.” (Máté XXV. 34-37., 40.) Olyan kétségtelen

világossággal állapítja meg Krisztus apostola az igazi vallásosság csalhatatlan jegyeit ez éles, de nagyon biztos, határozott kijelentéssel: „Ha azt mondja valaki, hogy szeretem az Istent és gyűlöli a maga atyafiát, hazug az: mert aki nem szereti a maga atyjafiát, akit lát, hogyan szeretheti az Istent, akit nem lát?” (I. János.)

Íme, ez az a terület, ahol a különböző egyházak gyermekei találkozhatnak s hitük áldó erejéről bizonyosságot tehetnek. Az ajándékokban különbségek vannak és lehetnek, de nincs különbség a célban. A cél minden egyházra nézve ugyanaz: A szolgáló, segítő szeretet erejével kötni a sebeket, felemelni a lesújtottakat, vigasztalni a szomorkodókat, hirdetni az Úrnak kedves esztendejét. Ez a terület az, ahol egyházaink találkozhatnak s lelki értékeikkel a világ megújításán dolgozhatnak, íme, itt van az egyházi élet kérdésében való helyes állásfoglalásnak a titka. A titok megfejtése ez egy szóban van adva: szeretet. Imádságos hűséggel, odaadó áldozatkészséggel kell résztvennünk egyházunk minden munkájában, mellyel a lelkek Istenben való megújítására tör, de tisztán kell tartanunk szívünket minden gyűlölködéstől és elfogultságtól, tudván azt, hogy „ha egész hitem van is, úgyannyira, hogy hegyeket mozdíthatok ki helyökről, szeretet pedig nincsen én bennem,

semmi vagyok.” Mint az aranyat a tűz, úgy hitbéli nézeteim és szándékaim isteni valóságát, a krisztusi szeretet próbálja meg. Ha hitem ezt a próbát nem állja ki, nem valódi, nem krisztusi hit az. Az egyházak munkásainak tudniok kell, hogy helyes állásfoglalásuk kiérlelésének a szeretet a próbája. Ha valahol, akkor Erdélyben tudnunk kell, hogy csak ez az egyetlen út az, amely népünk szolgálatára a különböző egyházak előtt nyitva áll. Egy szenvedő, ezer sebből vérző nép várja a könnyörülő szamaritánus lehajló vigasztalását, seb-gyógyító olaját, gondozó jóságát. Mi lesz a sebesülttel, ha a segítségre hivatott szamaritánusok vitakoznak, veszekednek, harcba kezdenek egymással? Bizony, a kifosztott, vérében fetregő sebesült ott pusztul az útszélen s a perlekedők lelkéről senki sem veszi le az isteni Mester átkának súlyát: „Távozzatok tőlem, ti átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készítettett. Mert éheztem és nem adtatok ennem, szomjúhoztam és nem adtatok innom; jövevény voltam és nem fogadtatok be engem; mezítelen voltam és nem ruháztatok meg engem; beteg és fogolvtam és nem látogattatok meg engem.” (Máté XXV. 42. 43.)

Ha tisztáztuk álláspontunkat az egyházi élet fejlesztése érdekében végzett munka irányító szempontját illetően, ugyanezen állás-

pont igazít el a nemzeti élet szolgálata érdekében végzett munkánk tekintetében is. Itt is arra van szükség, hogy a türelmetlen, gyűlölködő egyoldalúságoktól tartsuk távol lelkünket. Kétségtelen, hogy az emberiség életének ma egyik leghatalmasabb irányító hatalma a nemzeti eszme. És senki sem tagadhatja, hogy ezen a világon minden nemzetnek nemcsak joga, de szent kötelessége is lelki és anyagi erőinek teljes kifejtésével dolgozni azon, hogy helyét megállja a világban, tisztességet szerezzen nevének s bizonyosságot tegyen nemcsak életrevalóságáról, hanem arról is, hogy fennmaradása, munkája, szolgálata valóban érdekében áll az emberiségnek. Akár akarjuk, akár nem, lelkünkben benne él népünkkel szemben a felelősségérzés s érezzük, hogy ezt a felelősségérzést el nem némíthatjuk anélkül, hogy egyszersmind azt is ne éreznők, hogy nemzetünk megtagadása emberi méltóságunknak lealacsonyítását, becsületünk elhomályosodását, lelkiismeretünk gyógyíthatatlan sérelmét jelenti. Hiába, mindnyájunk szívében ott lobog valami abból a szent tűzből, mely a legnagyobb magyar ajkára adta a forró valloást: „Életemmel, véremmel szeretnék segíteni rajta s osztoznom vele együtt szenvedve sorában.” Belátjuk, hogy a más nemzethez való tartozásnak lehetnek nagy előnyei, elismerjük más nemzetek fölényét felettünk, lehet az

angol hatalmasabb, a német tudósabb, a francia szellemesebb, lehetnek más népeknek ragyogóbb előnyei, kiválóbb tulajdonságai, mint a miénknek, de hiába, ez a mi népünk az, amely karjain hordozott, kultúrjavaiban részesített, felnevelt s anyai csókjával az élet útjára bocsátott s mi érezzük, hogy szívünket kellene kitépnünk, ha azt akarnók, hogy szívünk ne érezze a saját népünknek minden gondját, minden aggodalmát, minden fájdalmát. Tudjuk, hogy ma magyarnak lenni nem előny és nem kiváltság, de érezzük, hogy éppen azért szent kötelesség. Minél árvább, minél szegényebb, minél erőtlenebb, annál inkább kötelessége ragaszkodni a gyermeknek az ő édes anyjához. Magyarságunk adva van s ezen a tényen s ebből folyó kötelességeinken nem változtathat semmi elmélet. Ki kell vennünk részünket minden kötelességteljesítésből, minden munkából, mely népünk haladását munkálni kívánja. Azonban nemzetünk szolgálatában is vigyáznunk kell egy nagyon fontos dologra. Nemzeti közéletünk szolgálata sem lehet egyoldalú, kizárólagos, türelmetlen és gyűlölködő.

Hajlékunk szent a saját népünk érdeke, ha mi lelkünkön hordozzuk saját kultúránk ügyét, ha vitatjuk kétségtelen jogunkat a saját nemzetünkhöz való tartozáshoz, tudnunk kell, hogy román, német, angol, vagy bár-

mely nemzet gyermekének éppen olyan szent joga és kötelessége ragaszkodni nemzetéhez s dolgozni saját népe előhaladása érdekében. A fajszeretetnek is van határa és ez a határ az emberszeretet. Minden népnek van joga az élethez, de ez a jog egyik részére sem kizárólagos. Mi lenne a világból, ha a nemzeti eszme korlátatlan érvényesülése végül is oda vezetethetne, hogy az erősebb nemzetek addig tiporják, olvasszák be a kisebbeket, míg nem maradna a földön csak kettő és akkor Kain agyonverné Ábelt? Én nem tudom így elképzelni az emberiség jövőjét. Vallom, hogy Isten nem egymás farkasává, hanem egymás testvérévé teremtette az embert. Vallom, hogy a népekre végzetes szerencsétlenséget jelent az, ha a nacionalizmus szép és bizonyos határon belül jogos eszménye mellett, következetesen elhanyagolják az internacionális, általános emberszeretet ápolását, mert csak a kettőnek harmonikus együttműködése lehet áldásos. Úgy érzem, hogy az egymás elnyomására törő nemzetek kétségbeejtően nagy tévedésnek esnek áldozatául akkor, amikor egymás pusztításában s nem egymás szolgálatában keresik boldogulásuk útját. A történelem ezer példája igazolja ezt az álláspontot.

Íme nagy nemzetek alkotásai, melyekkel kizárólagos uralmukat akarták biztosítani, összeomlottak, de míveik, melyekkel az iro-

dalom, a művészet, az igazi kultúra munkája által szolgálni akartak, megmaradnak örökre.

A nemzeti élet kérdésében való helyes állásfoglalásnak is egy próbája van: a szeretet. Ami a szeretet tiszta próbáját kiállja, az helyes, annak érvényesítését követelhetjük; ami ezzel ellenkezik, attól el kell államink, ha akármennyi előnyt is ígérne a saját népünknek. A népünkért való munkára nézve is érvényes a krisztusi szeretetnek evangéliumi arany szabálya: „Amit akartok azért, hogy az emberek tiveletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekdjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták.” (Máté VII. 12.) Lehet, hogy ez az álláspont igen papos és nagyon naiv, de hiába, valamely fundamentumra mégis csak kell építeni az emberiség, a nemzetek jövő fejlődésének templomát s ez a fundamentum, akármennyit okoskodunk, mégsem lehet más, csak a krisztusi szeretet.

Csak a krisztusi szeretet irányíthat a szociális küzdelmekben való helyes állásfoglalás kérdésében is. Mi a szociális küzdelmeknek végső célja, igazi feladata, valódi értelme? A lázadó lelkű írónak, Barbusse-nak, Jézusról írott munkájában van egy megkapó részlet. Egy szegény, vak ember találkozik Jézussal. „Szegény ember, mi fáj neked? Mi miatt szenvedsz?” – kérdi Jézus. „Az én fájdalom, hogy másoknak a nevetése mindig elmenekül

előlem, mintahogy a felriasztott madár elrepül”, – felel a vak. „Mit kívánsz?” – „Azt, hogy mosolyogj reám. Hívd vissza a tőlem elriasztott öröm mosolyát én hozzám.” Lényegében mégis csak minden szociális küzdelemnek egy célja van, visszahívni a megelégedés derűjét azoknak a szegény embertestvéreinknek szomorú arcára, akiktől elrepült, mint felriasztott madár, gond, szegénység, nyomorúság miatt ez a mosolygás. Ki az, aki nem ért egyet ezzel a céllal? Emberi méltóságunkról kellene lemondanunk, legszentebb hitünk köteleztetését kellene megtagadnunk, ha nem éreznők, hogy e felséges célnak szolgálata az egyetlen jogcím arra, hogy az emberiség nagy családja hasznos tagjának erezhessük magunkat. És mégis, itt, ennél a kérdésnél is a helyes állásfoglalásnál vigyáznunk kell a legfontosabb dologra, a józan, a tiszta szeretet^ parancsszavára. Fel kell tennünk a kérdést: Vajjon az egyoldalú, a gyűlölködő, a mindent eltipró osztályharc, a belső, erkölcsi megújulás feltétele nélkül keresztülhajszott forradalmi átalakulások elvezetnek-e a ragyogó álmok boldogító valóságához? Vajjon lényegében megváltozik-e a helyzet, ha az emberek szerepet cserélnek s azok lesznek holnap az önző gazdagok, akik ma irigy szegények, a lelketlen kizsákmányolók, akik ma átkozódó kizsákmányoltak, ha holnap azok sírnak,

akik ma nevetnek? Nem kell-e világosan megmondanunk, hogy a viszonyok megjobbulásának a lelke éppen a szívek, a lelkek megjobbulása, hogy addig, amíg az önző ember megmarad a maga önzésében s ahelyett, hogy követné nem a Krisztus tanácsát: „aki törvénykezni akar veled és elvenni a te alsó ruhádat, engedd oda neki a felsőt is” (Máté V. 40.), hanem legalább a keresztlő Jánosét: „akinek két köntöse van, egyiket adja annak, akinek nincs.” (Lukács III. 11.); addig nem segít a világon semmiféle gazdasági rendszerváltozás s hiábavaló minden szociális küzdelem, mert addig az erősebb, a ravaszabb, a szívtelenebb ember mindig leszedi a másik hátáról az egyetlen kabátot is? Akármilyen ósdi bölcsesség is, nem kell-e szüntelenül ismételnünk s érvényesítenünk itt, ebben a küzdelemben is Franklin szavait: „Aki nektek azt mondja, hogy más úton is gazdagokká lehettek, mint becsület, szorgalom és takarékoság által, arra ne hallgassatok, méregkeverő az olyan ember.” Bizony, az alkoholista, a rest, a beosztás nélküli költekező, pazarló, tanulni és dolgozni nem szerető embernek hiába viszik be az ajtón a pénzt, ki fogja dobálni az ablakon. Ma hasztalan tesszük egyformává az embert, holnapután csak előbbre jut az, aki holnap dolgozik, előtör, mint az, aki átaludta a holnapot.

Hiába, a szociális kérdés helyes megoldásának is csak egy útja van. Ez az út pedig az apostoli tanács betöltése: „Tartozunk pedig mi az erősek, hogy az erőtlenek erőtlenségeit hordozzuk és ne magunknak kedveskedjünk. Mindenikünk tudniillik az ő felebarátjának kedveskedjék annak javára, épülésére.” (Rom. XV. 1. 2.) Ez apostoli tanács érvényesítése nélkül beszélhetnek amennyit csak akarnak, amennyit csak jól esik az emberek a szociális kérdéstről, de megoldani soha sem fogják.

Igénytelen fejtegetéseinknek ezt a címet adtuk: Helyes állásfoglalás. És abból a felfogásból indultunk ki, hogy minden komoly gondolkozású férfiúnak és nőnek részt kell vennie hazánk közéletében abban a munkában, amely az egyházi, nemzeti, speciális feladatok betöltése által az emberiség boldogulását célozza. Valóban részt kell vennie. De tudnunk kell, hogy állásfoglalásunk irányító szempontjai mégsem lehetnek mások, csak azok az örök erkölcsi törvények, melyek isteni kinyilatkoztatása az Úr Jézus Krisztus élete és tanítása. Ha azt akarjuk, hogy békeség és jóakarát legyen a földön, akkor ő utána kell igazodnunk, akiben testet öltött ez a békeség és jóakarát. Az a mi vallástételünk az igazság mellett, hogy a világnak egy új szeretet erőre van szüksége. És e szeretet

erőt csak az adhatja meg, aki lehozta az égből a földre. A székely zászló, melyet ma áhítatos lélekkel felszenteltünk s becsületes, tiszta kézzel magasra emelünk, mindnyájunkat a legszentebb céloknak odaadó szolgálátára kötelez. Párt, vallás, osztály ellentét felett egy táborban közös zászló alatt dolgozzunk a szeretet szentséges lelkével népünk megtartása, országunk közös java érdekében. Ha ezt egy lélekkel megtudjuk tenni, ez a zászló a becsület, a győzelem lobogója lesz. Adja Isten, hogy valóban az legyen s hirdesse örökre: Csak nem fajult el még a székely vér.

A MI UTUNK.

– Beszéd. –

(Kolozsvár képviselőjelölő gyűlésén, 1928.)

– Az én feladatomban az, hogy azon alapelveket igyekezzem tisztáni, melyek engem és társaimat politikai állásfoglalásunkban irányítottak és irányítani fognak. Amikor állásfoglalásunkat a román néppel s annak mai kormányzó pártjával szemben tisztáni, a román közéletben való munkásságunk irányító gondolatát megjelölni kívánom, önkénytelenül is arra az emelkedett szellemű nyilatkozatra gondolok, melyet a román közélet egyik

kiváló férfia, egyházának ideális gondolkozású főpapja, *Suciu*, balázsfalvi érsek tett. Ez a nyilatkozat mintegy két évvel ezelőtt hangzott el a nemes főpap ajkáról, de ezt a nyilatkozatot én nem akarom s nem fogom soha elfelejteni. A kitűnő főpap egyelőre megjelent újságíróknak, szegény Sipos Domokosnak, így nyilatkozott: *„Ha a politika ellentéteket támasztott a két nép között, csak egy kötelességet érezzünk: Azt, hogy az ellentéteket minél hamarább tüntessük el. Felejtsük el a kölcsönös sérelmeket, keressük azokat a lehetőségeket, melyek hazánk javára közelebb visznek egymáshoz és ne feledjük egy pillanatra se, hogy egy a sorsunk: Ezen a földön együtt kell élnünk és halnunk.”* Uraim! Ezt vallom és hirdetem én is a mi népünknek. Közös a föld, mely kenyeret ad számunkra, közös az ég, melyből áldást hozó esőt, életet adó napsugárt várunk, ugyanazon anyaföld kebelén fogunk egykor megpihenni, valamiképpen meg kell keresnünk és találnunk annak a módját is, hogy vállvetett, megértő, egymást kiegészítő munkával együttesen tudjunk dolgozni azért, hogy a közös haza földjén viruló, boldog, áldott életet teremtsünk, mert vallom és hirdetem, hogy Isten nem azért teremtette és állította Erdély földjén egymás mellé ezt a két derék, szívós, sok küzdelmet diadalmasan kiállott nemzetet, hogy örökre lefogják egymás

alkotásra emelt kezét, hanem azért, hogy végre is egymás életlehetőségeinek tiszteletbentartásával elkezdjenek vállvetett erővel dolgozni egymással és egymásért. A történelem tanítása végzetes figyelmeztetéssel hirdeti, hogy ezen a földön az egyik nép boldogtalansága mindig sírásója volt a másik boldogságának. Ha ez igazságból indulunk ki, akkor nekünk nyíltan és becsületesen meg kell mondanunk, hogy a mi helyzetünkből folyik, hogy kisebbségi életünk igényei, politikai törekvéseink kettős igazságon nyugosznak. Az adott tény, amellyel becsületesen és őszintén számolunk az, hogy mi magyar nemzeti kisebbség román hazánkban élünk. Ebből pedig az következik, hogy mint Románia polgárainak, az ország törvényei és a törvényes állami hatalom tiszteletében kell élnünk és boldogulnunk. Ez az első, amit magunkra nézve elismerünk, másfelől azonban várjuk és hirdetjük, hogy államunk iránti hűségünk nem áll, nem állhat soha ellentétben ősi, isteni és emberi jogainkhoz, anyanyelvünkhöz, nemzeti kultúránkhöz, őseinktől örökölt vallásunk szabad fejlesztéséhez való ragaszkodásunkkal. Mi valljuk, hogy a mi kisebbségi kérdésünk nem csupán s elsősorban nem politikai kérdés, hanem kulturális kérdés. A kisebbségi nemzet elsősorban kulturális közösség, mi egy öröklött, sajátos, értékes kultúrát aka-

runk megőrizni és fejlesztés által az egész állam javára gyümölcsöztetni. *Ennélfogva bizalmunkkal, szívünk vonzalmával ahhoz a román politikai párthoz állunk közelebb, amely ezt a jogunkat a legvilágosabban elismerni és érvényesíteni kész!* Kérdem, lehet-e román politika, melyre komolyabb és tisztább vágyakozással tekintenénk, mint a jelenlegi kormányzó pártjáéra? Mi nem feleedtük el, hogy a gyulafehérvári határozatok első pontja a következőképpen szól: *„Teljes szabadság az összes együttlakó népek számára. Minden nép saját nyelvén, kebeléből való egyének által fogja művelni, kormányozni magát és törvénykezését ellátni: minden nép ama egyének számának arányában, akik alkotják, meg fogja kapni a jogot a törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való képviselőre.”* Ebben a nyilatkozatban nyíltan, határozottan, kertelés nélkül ígér egy nemzet az egész világ előtt történelmi aspirációi megvalósulásának boldog pillanatában.

Mi erre az ígéretre állunk és várunk!

Ez a mi magatartásunk a kormányzó párttal szemben. Mi mélyen a lelkünkbe vésztük s mint férfiak a férfi szó szentségére ágy építünk Maniu Gyulának Belényesen 1925 októberében elhangzott nyilatkozatára: *„A nemzeti párt igazságot akar ennek az országnak összes polgárai részére, tekintet nél-*

kül a vallásra és nemzetiségre, az összes termelő osztályok számára, a parasztok, iparosok és intellektuelek részére. Mi nem gyűlünk senkit sem. Mindössze azt kívánjuk, hogy minden polgára ez országnak, teljesítse kötelességét őszintén, lojálisán és becsületesen.” Mi teljesítjük kötelességünket őszintén, lojálisán és becsületesen és azt mondjuk: éhező tanítóink államsegélyt, százados kultúrintézményeink védelmet, polgáraink gazdasági existenciájuk biztosítását várják, általában várjuk azt a nagylelkű gesztust, mellyel a román nemzet lehajol hozzánk s egyenlő testvérnek közös munkára maga mellett elismer. Mi ebből a munkából teljes bizalommal hajlandók vagyunk kivenni részünket s valljuk, hogyha a kormányzó pártnak sikerül ezt a programpontját betölteni, abból kibeszélhetetlen áldás támad e hazára. Kétségtelen igazság ugyanis, hogy az állam, melynek kultúrmunkája pozitív célok, vagyis saját népe nemzeti jellegének kifejlesztése helyett negatív célokat követ, vagyis más nemzeti kultúra ellen irányul, kulturális hanyatlás útján van és az állam, mely nemzeti okokból polgárai egy részének gazdasági boldogulását hátráltatja, saját gazdasági virágzását ássa alá. Kétségtelen, hogy Románia mai szorongatott gazdasági és politikai helyzete túlnyomólag annak tulajdonítható, mert a ki-

sebbségi energiákat a maga fellendítésére nemcsak igénybe nem vette, hanem az egyesülés óta ezekkel állandó harcot folytat s e harcban a legnemesebb nemzeti erők felémésződnek, így jutott hazánk, Európa egyik leggazdagabb, kincsektől duzzadó országa a gazdasági krízis állapotába,

Mi felajánljuk munkánkat, becsületes közreműködésünket az ország haladását célzó munkára, de megakarjuk őrizni egységünket. Miért? A kormányzópárt által a gyulafehérvári határozatokban, a békeszerződésekben lefektetett jogok és ígérek nem egy párté, nem egy osztályé, hanem az osztatlan magyar nemzeté. Mi ezen jogokat és ígéreteket úgy kell, hogy védelmezzük, gondozzuk és ápoljuk, mint szegény árva népünk kincseit. Ezeket alku tárgyává nem tehetjük, ezekről le nem mondhatunk. A szeretet és bizalom minden odaadásával támogatjuk azokat az államférfiakat, akik e kincsek birtokához hozzájuttatnak, de kötelességünk is védeni, számontartani e jogokat. Egy nagy magyar államférfiú mondta volt, hogy amit erőszak elvesz, az még erő, kitartás, önfeláldozás által visszaszerezhető, de amiről önként mond le a nemzet, az örökre elveszett. Íme ez az állásfoglalás határozza meg politikai magatartásunkat a román nemzet s annak pártjaival szemben. Két szóban foglalhatom össze e magatartást: *Bizalom és hűség.*

Ez álláspontból kell kivonnunk azt az irányító szempontot, mely a különböző magyar pártokkal és politikai törekvésekkel szemben is magunktartását meghatározza. A mi kisebbségi politikánk azon hipotézisen épül fel, hogy a magyarságnak joga van egy enizeti organizációra s a Magyar Párt ennek a jognak élő szimbóluma. Minden magyar embernek kötelessége örködni ez igazság felett. Mindig rettentő felelősséggel járt egy nemzet általános felfogásától eltérni, új utat keresni és kijelölni nemzete számára valakinek. Elég erős-e elhordozni egy lélek a vádat: Én vagyok az oka, hogy nemzetem tévedésekbe sodródott? Ezt a felelősséget érezte a legnagyobb magyar, „ha valamely okból tévutakra sodródtam s tévútra csábítani a magyart: törjék velőmet ketté, szél hordja el nevem emlékezetét, átok borítsa nevemet – mondotta – nem bánom,” – Ma hordozni ezt a felelősséget, megbontani a magyar nép egységét, még rettenetesebb felelősséggel jár. *Ezért nem csodálkozom, hogy azok a férfiak, akik jobbra vagy balra keresni próbállak új utakat a magyar törekvések érvényesítésére, nem merték vállalni a különutakon járás felelősségét.* Én így fogom fel és így akarom értékelni magunktartását. És arra kérem őket, magunktartása legyen nyílt, őszinte és tettekben megnyilatkozó. Ki tudná vállalni most a felelősséget, ha „mint oldott kéve széthull nemzetünk?”

És itt lenne egy szavam szocialista testvéreimhez is. Kétségtelen, hogy a szocialista és a nemzeti világnézet, ha különböznek is, még sem ellentétesek. Mert ha a szocializmus politikai értelemben nem is ismeri el a nemzetet, el kell hogy ismerje azt, mint nyelvi és kulturális közösséget. Én tudom mit jelent az én munkás testvéreimnek az osztályöntudat, a munkásszolidaritás, a jelszó: világproletárjai egyesüljetek. – Mentsvár ez, lendítő erő a haladás útján, reménység a nyomorúságban, egy darab testvér által nyújtott kenyér a nélkülözésben, fehér zsebkendő, mely letörli szent biztatással a gondterhelt homlokáról a holnap miatt aggódó verítéket. Sok munkástestvéremnek ez az evangélium, az egyetlen hit, mely elviselhetővé teszi számára még a nehéz életet. Amíg más, jobb hitet nem tudok adni az én testvéreimnek, nincs lelkem összetörni szívükben e hitet. Mégis azt mondom: *Nyelvünk, kultúránk védelmében és szolgálatában számítunk reátok, mert a vér nem válhat vízzé, s aki magyar édesanya kebelén nőtt fel, arról tudom, hogy annak az édenkert minden gyönyöre sem elég arra, hogy elfeledje s megtagadja azt, hogy ő magyar.* – És még egy. Ezek a testvéreim is számíthatnak reánk. Nem lennénk méltók népünkhöz, ha mi is nem éreznők, hogy kötelességünk küzdeni azért a világért, melyben a

jognak asztalánál mind egyaránt foglal helyet s a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán. Ennek a megújult világnak látomását az a költő hirdette számunkra, aki a era is figyelmeztetett: „Fogjunk kezét, hogy rettegünk ne kelljen az eljövendő óriásokat.” összefoglalom szavaimat. Magyar testvéreim lelkébe szeretném beírni Jósika Miklós szavát: Csak egyet tartsunk szem előtt: maradjunk egyek. – A Kemény János kötelez tetését: Istenetekre, lelketekre kényszerítelek, kötelességekről, becsületekről megemlékezetek, legyetek egyesek. – Román testvéreimtől egyet kérek: Lojalitásért lojalitást. És akkor az ellentétek felett megtaláljuk azt a hidat, amely a jelen válságából egy boldogabb jövőre útjára vezet. Ezért dolgozni szent kötelessége mindnyájunknak. A jelöltséggel ezt a kötelességet vállaltuk s annak becsülettel igyekszünk megfelelni, amíg élünk.

ÁLDOTT TANÍTÓK.

– Beszéd. –

(Marosvásárhelyi ref. kollégium Véndiák találkozója alkalmával. 1928.)

A negyven év határpontján különös érzések töltik be az emberi szívet. A jeles költőnek, Ady Endrének, van egy meghatóan szép

költeménye, melyben elmondja, hogy fényes napsugaras nyári napon ő látta, hogy Paris felett átvonult az ősz. Senki sem vette észre, de ő lelke mélyéig megrendült s azt is érezte, látta, hogy a fák és virágok remegve hajoltak meg a hervaclás, az elmúlás győzelmes fejedelme előtt. Valóban így van. Ott áll a világban erejének, munkásságának teljességében az erős ember a negyven esztendő kapuja előtt s hogyan-hogyan nem, de lelke egyszer csak megremeg, érzi, hogy átvonul életén az ősz s leheletével megérinti homlokát s ettől a perctől kezdve mélyebb, elgondolkozóbb szemekkel tekint gyermekeire, alkotásaira, elvégzendő feladataira s gyakran, egyre gyakrabban néz vissza megfutott pályájára, teszi fel maga előtt az élet legkomolyabb kérdéseit: Honnan indultam, mire jutottam, mit akarok még ebben a világban? Számba veszi terveit s cizok megvalósulását s amint így lélekben visszatekint a megfutott pályára, itt is, ott is megáll s áldást mond azokra, akiknek segítő keze utat nyitott, jóságos tanácsa oltalom volt számára, bölcsessége világosságot gyújtott előtte. A vissza szálló emlékezés rendjén így jut el az ember a hálás felismerésre, hogy életünknek legnagyobb áldásai azok voltak, akik gyermeki lelkünkbe először hintették el a megtartó igazságok magvait. Férfikorunk vezérlő igazságainak útját követve rend szerint

visszajutunk első tanítóinkhoz, akik először szólottak hozzánk, mutatták meg nekünk a megtartó igazságok forrását. Így tölti be lelünköt forró hála tanítóink iránt.

Ügy állok itt, mint öreg diák, a negyven év kapuja előtt, hadd vegyem magamnak a bátorságot arra, hogy tegyek bizonyosságot egy pár olyan igazság mellett, melyek – úgy érzem – férfikorom legkomolyabb meggyőződései. Hadd mondjam el visszatekintő emlékezéseim rendjén, hogy kik által jutottam e meggyőződésekhez? Vallomásaim nem lesznek egyebek, mint a tanítvány hálájának megnyilatkozása az ő áldott tanítói iránt.

Diák életem első útengyengetője előtt az éri drága jó *édesanyám* előtt állok meg lehajtott fővel s csókolom meg lélekben az ő halóporában is áldott kezét. Oh az ő keze vezetett át az élet első szakadékán. Emlékszem ... Mint első gimnazista kis diák mentem haza szüreti vakációra. Nagyon nehezen barátkoztam a latin tudománnyal. Amikor édesanyám csodálkozott azon, hogy miképp is tudom oly nehezen megtanulni azt a babonás tudományt, némi lenézéssel feleltem: Oh azt mama nem is tudhatja. Nagyon nehéz tudomány az, mama sohasem is tudná megtanulni. Dehogy nem kicsi fiam, semmi sem olyan nehéz annak, aki igazán akar – szólott édesanyám. Megtanulom most én is veled, hadd lássam

csakugyan olyan nehéz tudomány az a latin nyelv? És a vakáció minden napján leüli mellém s velem tanult az édes anyám. És a végén már én is láttam, hogy igaza van az édesanyámnak, semmi sem olyan nehéz, ha az ember igazán akar. Esztendők teltek el s lelkemben ma már sokszoros tapasztalat által megérlelt igazság, hogy az anyák a legelső, a legjobb iskolák. Ma már vallom azt is, hogy minden nemesen fejlődő, tisztuló élet mögött rendszerint ott találunk egy nőt, egy igazi édesanyát, aki annak az életnek inspirátora, ihletett lelkű útegyengetője. „Ha olykor-olykor elnémul keblünkben az égi szó: „Ember küzdj és bízva bízzál” – felemeltetést, bátorítást kereső lelkünk vissza-visszatér gyermekkorunk emlékeihez s megjelenik lelkünk előtt egy drága arc, az édesanyánk arca s hallunk egy szót, az ő szavát: Bízzál gyermekem! Az Isten nem hagy el! S most már tudjuk, mit jelent az igazság, melyet az emberiség legjobbjai mindig hirdettek: Adjatok anyákat, igazi anyákat s bennük megadtátok egy nép erkölcsi felemelkedésének legszentebb erőforrásait. Kedves ünnepünkön, hadd hirdessem először is ezt az igazságot. Mo kis diáknak lenni nehezebb, sokkal nehezebb, mint nekünk volt. Édesanyák, most csókoljátok bele gyermekeitek lelkébe a hitet, az önbi-zalmat, az acélossá tevő igazságot: Semmi

sem nehéz annak, aki igazán akar. Imádságok által dobjatok égi tüzet gyermekeitek szívébe, hogy e mennyei tűz hajtsa szent erőfeszítésre őket a megnehezült életharc diadalmas megvívására. Nyissátok meg lelkük előtt a vigasztalás és erő csodaforrását a boldogító igazságban: Azoknak, akik az Ūrban bíznak, erejük megújul. Tapasztaltassátok meg velük e hit különös igazságát, akik az Urban bíznak, futnak és nem fáradnak el, járnak és nem lankadnak meg. Vallom, hogy népünk jövője ott nyugszik azokban az édesanyákban, akik imádsággal küldik iskolába, imádsággal várják haza az iskolából, imádsággal avatják fel népük, az emberiség szolgálatára gyermekeiket.

Az édesanyám után hadd szóljak most tanítóimról. Először is arról az egyszerű falusi tanítóról Taki legelőbb világosított fel az igazságról, mely ma annyira eleven erővel bizonyul számunkra irányító szempontnak az iskola minden munkájában. Tudás, bő ismeretek szükséges kellékek az élet megvívandó harcához, de mégis kétségtelen igazság, hogy az olyan ember, aki előre halad a tudásban, de visszafejlődik a karakterben, az alapján veszedelme s nem áldása a társadalomnak. Nem az a világ életének igazi nyomorúsága, hogy kevés a tanult, okos, értelmes ember, bár az is igaz, hogy az ilyen emberből is még

sokkal többre van szükség, hanem az az igazi nyomorúság, hogy igen kevés a világban a jó ember, aki mindazt, amit tud, valóban az igazságnak, a szeretetnek, a jóságnak szolgálatába állítja. Pedig enélkül, a szeretetnek áldozatos szolgálata nélkül, halott minden érték ezen a világon. Emberi életünknek csak az ad értelmet, ha tudjuk, hogy egész életünk egy felséges alkalom hálánk és szeretetünk kimutatására. Ezt az igazságot véste legutóbb is a lelkembe megkapó nyilatkozatával az én első tanítóm, Péter Domokos lukafalvi tanító. – Negyvenéves tanítói működésének jubileumát ünnepeltük. Szegényes környezetben, egyszerűen. És a feléje hangzó üdvözlésekre felelt ez az egyszerű, falusi tanító, akinek magánélete nem volt soha egyéb, mint örökös gond a mindennapi kenyérért, közélete pedig csendes, szívós, zajtalan munka népéeri. Így felelt: „Nagyapám és édesapám is tanító volt, ketten 100 esztendőnél tovább tanítottak. Én csak 40 éve tanítok, a testvérem is majdnem ugyanennyi ideje tanít. Fiam is tanító s két leányom is az lesz. Ide s tova kétszáz esztendeje áll családuknk egyházunk szolgálatában, de ha még kétszáz esztendeig fogunk szolgálni, akkor sem fogjuk leróni hálánkat Anyaszentegyházunk iránt, mely embert faragott belőlünk.” íme a szó, mely felénk hangzik, ma ez ünnepen különös erővel hangzik fe-

lénk: Tartozunk! Egész életünk, munkánk, szolgálatunk kevés a hála lerovására, mellyel tartozunk atyáinknak, hogy megalapították, fenntartották és védelmezték számunkra kultúránkat, annak intézményeit, ezt a mi drága öreg kollégiumunkat is, mely embert faragott belőlünk. Hányszor panaszkodunk a terhek miatt, melyek szorongatnak, a be nem vált remények miatt, szólunk, hogy adós nekünk ez az élet. Nem árt, sőt szükséges megfordítani a kérdést: Nem vagyunk-e adósai mi népünk legjobbjainak, egyházunknak, gyermekeinknek? Ebből a meggondolásból támad fel lelkünkben a fogadalmas elhatározás: Ha sziklát nem görgethetek, legalább porszemeket viszek népem jobb jövődjének felépítéséhez. Már az elemi iskolában e lélek szerint akartak nevelni tanítóink. Az én öreg tanítóm sohasem elégedett meg azzal, ha valaki jól felmondotta közülünk a leckét, de rosszul viselte magát. Az okos, de rossz ember – mondotta, – százszor, százféle formában, veszedelmes ember, de az okos és jó ember, az áldott ember. „Az a mi korunk legnagyobb szerencsétlensége – fejezte ki ugyanezt az igazságot Bartók György püspökünk – hogy korunkban végtelenül sok a tudás, de végtelenül kevés az erkölcsi tartalom.” Valóban az a mi szerencsétlenségünk, hogy a repülőgépek, a csodálatos felfedezések bámulatot keltő ered-

menyeinek csodálatában a lelki élet kiműveléséről megfeledkeztünk. Ha élni akarunk, akkor ezt a hibát kell jóvá tennünk. Olyan magasra kell emelnünk az emberiség erkölcsi műveltségét, lelki kultúráját, mint amilyen magasra felemelte a XIX-ik század kezdete óta az emberi tudás, tetterő, kitartás az anyagi műveltséget, mert a kettő közötti riasztó különbség az oka annak, hogy az elméleti és gyakorlati tudományok bámulatos virágzása, a technika szédületes vívmányai, a világgazdaság hódító ereje dacára a világ népei a legborzalmasabb bűnök, szenvedések útjára sodródtak. Elsősorban a felnövekvő ifjú generációval kell megértetnünk, hogy éppen az ő felleges hivatásuk az, hogy egy tisztább, neme-sebb, jobb világot teremtsenek, melyet a krisztusi szeretetnek, békességnek lelke irányít s ez a szeretet teszi a hit és áldozat\ erejével áldásossá mindazt, amit az előző nemzedékek a tudomány, a gyakorlati élet terén felhalmoztak.

Ha valamikor, akkor a mai időkben első-sorban a magasabb iskoláknak kell átérezniök e szó komoly köteleztetését: Tartozunk. Egy sokat szenvedett népnek, egy mártíri áldozatokban megszentelődött anyaszentegyháznak, a megújulás után epedő emberiségnek tartozunk azzal, hogy a gondjainkra bízott gyermek lelkeket úgy neveljük, hogy

munkájukkal, egész életükkel készek legyenek szolgálni a legmagasabb eszményeknek. Érezniük kell iskoláink tanárainak, hogy a világon legdrágább kincset helyezik a szülők, helyezi egy egész nemzet örökös szeretetük oltalma alá, amikor gyermekeiket a vezetésük alatt álló iskolába hozzák. Mi nemcsak azt várjuk a mi iskoláink tanáraitól, hogy a törvényekben és rendtartásokban körvonalazott tantervek szerint oktassák gyermekeinket, hanem várjuk azt, hogy a legáldottabb Mester, az Úr Jézus szeretetével szeressék gyermekeinket s igaz szeretetük meleg napsugarával hívják életre gyermekeink lelkéből a jószág, a hűség, a tisztaság megtartó erőt, gazdag gyümölcsseit ígérő virágait. Mi azt várjuk, hogy úgy vegye karjaira minden iskolánk gyermekeinket, mintahogyan az édesanya szeretete oltalmazó védőfal és megtartás gyermeke számára. Mi azt akarjuk és azt várjuk, hogy minden iskolánkban egy az egész világ megújulásáért, népünk jövőjéért aggódó szív dobogjon s e szívből áradjon világosság és áldás gyermekeink életére. Mi sokat, nagyon sokat várunk iskoláinktól. Hogyne várnánk sokat, amikor az egyetlen kincset, mi még megmaradt nekünk, gyermekeinket, bennük jövőnket bízunk rajuk. Ezért ragaszkodunk szent hűséggel iskoláinkhoz. Ezért követeljük a magunk számára azt a vitathatat-

Ian emberi jogot, hogy gyermekeinket a saját magunk iskoláiban neveltethessük és pedig azok által a tanárok, tanítók által, akik lelünköl való lelkek, akiknek ereiben a mi vérünk kering, akik velünk egy sorsközösség kenyerét eszik, terhét osztják s akiknek lelke a mi hitünk ereje által köteleztetett el közös eszmények szolgálatára.

Megindult szívvel tesztek bizonytságot arról, hogy ez a mi áldott kollegiumunk minden időben, a mi időnkben is, hűséges dajkálója volt a gondjaira bízott lelkeknek s tanárai, a mi tanáraink is, a legnemesebb eszmények szolgálatára irányították, buzdították tanítványaikat. Emlékezem ... A kollégium dajkáló, gondoskodó szeretetének nem hűséges megtestesítője volt-e közöttünk az áldott emlékezetű *Csíki* Lajos, aki mindenkit személyes pásztorációval gondozott, atyai jósággal biztatott, intett a jóra, akinek a házában, asztalánál mindig volt egy hely egy-egy szegény, árva tanuló számára és aki más vallású és nemzetiségű íi fáinkkal szemben tanúsított páratlan gyöngédségével olyan felemelően képviselte a magyar nobilitást? Annak a szellemnek, mely felekezetek és nemzetek szolgálatának megdicsőülését a békesség és jóság köteleztetése előtti hódolatban látja, nem nemes hordozója volt-e közöttünk tiszteletreméltó öreg tanárunk, *Lakatos* Sámuel, akinek ajka-

ról oly sokszor hallottuk a megkapó kijelentést: Az igazság nem arra való, hogy abból botot faragjunk, hogy azzal egymást agyon verjük, hanem arra szolgál, hogy abból kinyújtott kezét formáljunk, melynek erejével a gyöngébbet magunkhoz emeljük. Tndunk-e lelkes hódolat nélkül visszaemlékezni a tudós és lelkes *Bedőházi* Jánosra, aki szónoki erejének hatalmával, széles tudásának világosságával, annyiszor kiragadta lelkünket a hétköznapiasság szürke egyhangúságából s mutatta meg népünk, egyházunk, az emberiség életében a legmagasabb célok szépségét, szentségét? Ki tudná elfeledni közülünk az étellel sokat viaskodó *Páll* Károlynak csillogó, könnyes szemeit, amikor az idealizmus egyetlen vígasztalásáról szólt egy-egy ünnepi pillanatban? Hiszen ezek a pillanatok mutatták, hogy a szigorú külső egy meleg szívet takart, mely titkon a világmegváltás, világ testvériség megújító eszményeinek hódolt alázatos, gyermeki hűséggel. Nem nyugszik-e meg rajtunk *Horváth* József szelíd mosolya, derűs közvetlensége s nem érdemli-e meg a mindig korrekt, mindig a legmagasabb szempontok szerint tanító *Dékáni* Kálmán, hogy kegyelmes megemlékezésünk koszorújával ékesítsük emlékezetét? A halál művészi keze lefejtja az emberekről a múltó vonásokat s úgy állítja őket elénk emberi mivoltuk igaz valóságában. Így

állanak lelkünk előtt tanáraink s mi áldjuk emlékezetüket. A régi nagyok útján jártak s hűséges lélelkekkel életünk célját a legmagasab eszmények szolgálatában jelölték meg. Áldott tanítók – áldott legyen emlékezetetek!

Tisztelettel hajlunk meg az élők előtt is. Nehéz terhet, őrlő gondot hordoznak vállaikon, de férfias hűséggel, csüggedetlen odaadással teljesítik kötelességüket. A történelem ítélni fog s én bizonyos vagyok, hogy ez ítélet előtt felemelt fővel állanak meg kollégiumunk mai tanárai, tanítói is ajkukon a felemelő va llo mással: „A hitet megtartottuk, a nemes harcot megharcoltuk”. És én hiszek abban is, hogy eljövendő generációk áldása fogja hirdetni, hogy munkájuk és áldozatuk nem hiábavaló.

A mi mai nemzedékünk egy nagyon súlyos, nem igazságos, de erkölcsi szempontból mégis felséges kötelesség előtt áll. Magunknak kell hűséges áldozattal külön gondoskodnunk gyermekeink tanítóiról, tanáraitól. Ha szeretem a gyermekemet, ha minden áldozatra kész vagyok érte, ha sohasem tudnám elnézni éhségét, fázását, tudhatom-e közönyös szívvel nézni a gyermekem iskolájának, az iskola tanítóinak nyomorúságát? Ne feledjük, hogy egy élni akaró nép átka kísér, ha a próbáltatás napjaiban szegénység és gond miatt elpusztulni engedjük gyermekeink lelkének formálóit, tanítóinkat, tanárainkat, leomolni

engedjük jövendőnk és megújulásunk védőváraikat, iskoláinkat. Ifjú és öreg diákok szeretetünk oltalmával, áldozatunk hűségével imádságunk esedezésével vegyük körül kollégiumunkat, hogy annak megszentelt jövendője mindig méltó legyen örökre dicsőséges múltjához.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

	<i>Oldal</i>
Bevezető.....	3
Erdély.....	5
Életművészet.....	9
A mi ifjúságunk	13
Eldobált kincsek.....	17
Az a te testvéred.....	21
Kit válasszunk ?	25
Az otthon	29
Az anya	33
Az apa	37
A gyermek	40
Az anyák szíve.....	44
Hősies, becsületes tanács	47
A család.....	50
Nevelésünk célja	54
Súlyos felelősség.....	57
Csak egy éjszakára	60
Egy vak leány	63
Mit olvassunk?.....	67
Az én házam	71
Miért?.....	74
Az egyetlen megoldás.....	77
Éneklő kezek.....	81
A lélek hatása.....	84
Hálát adott-e?.....	87
Kicsiny dolgok.....	90
A szegénység okai.....	93

Terhesebb adó.....	97
A kenyér	101
Fel kell ébreszteni	105
A gyermek által.....	107
Mire való az igazság ?	111
Jöjjetek és nézzetek meg.....	114
A munkás Lelke	117
A legmélyebb forrásig.....	121
Mire gondolt?.....	124
Nagy, szent akarat.....	127
Három forint	131
Csak nem fajult el	134
Szebben énekelni.....	138
Megértett ige.....	141
A temetőben.....	144
Szolgálhatok	148
Amit a szülők kívánnak az iskolától	151
Az én tanítóm.....	154
A harmincévesek.....	158
Itthon maradunk.....	162
Petőfi sírjánál	165
Helyes állásfoglalás.....	177
A mi utunk.....	191
Áldott tanítók.....	199

